

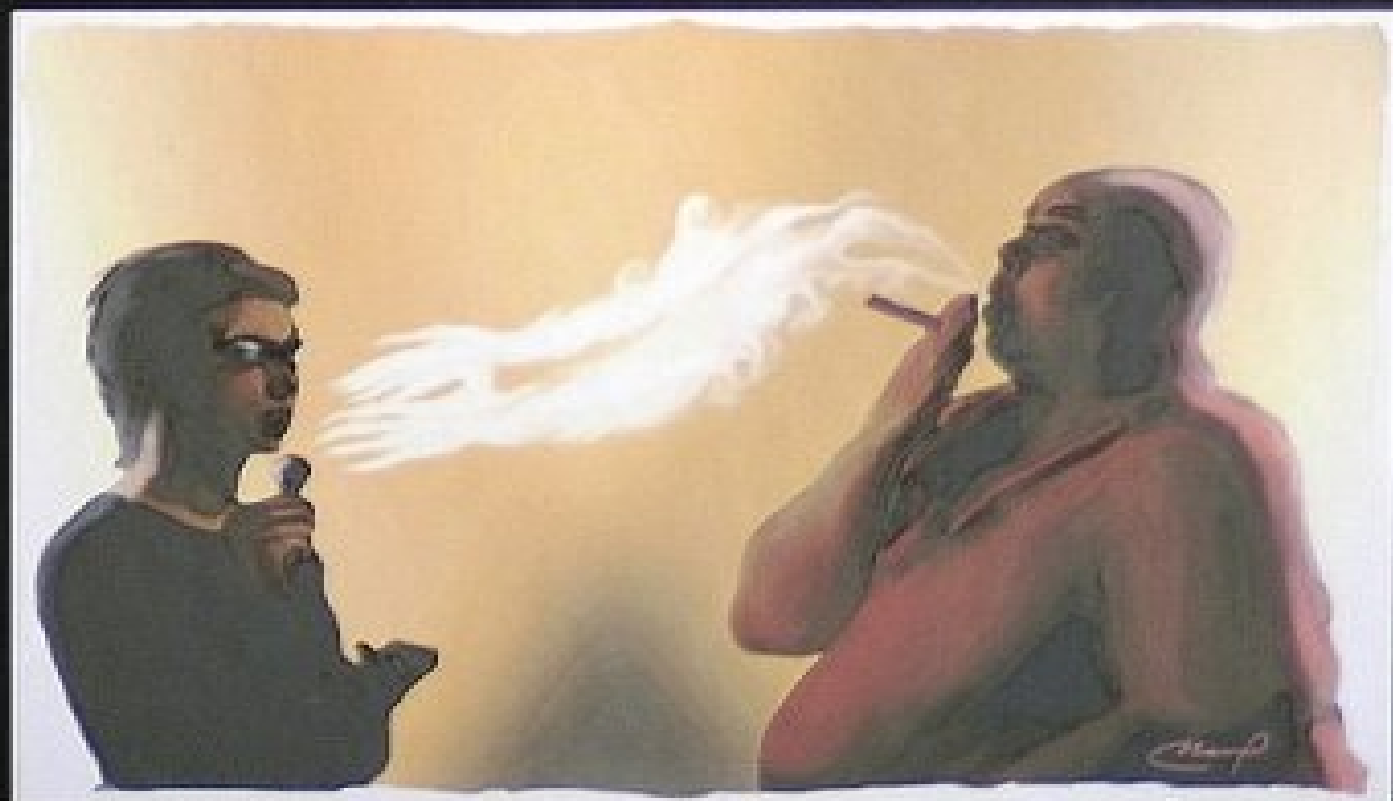
Zlatko Crnković

vase predstavlja

Amélie Nothomb

HIGIJENA UBOJICE

ALGORITAM

Amelie Nothomb
Higijena ubojice

Kad se proširila vijest da će veliki pisac Pretextat Tach umrijeti za dva mjeseca, novinari iz cijelog svijeta navališe s molbama da se osobno sastanu i razgovaraju s osamdesetogodišnjakom. Starac je, dakako, uživao znatan ugled; ali činjenica da su izaslanici tako poznatih dnevnih listova kao što su *Nankinške glasine* i *The Bangladesh Observer* (dopustili smo sebi slobodu da prevedemo njihove nazive) dojurili da bi se našli uz uzglavlje frankofonog romanopisca, izazvala je ipak prilično iznenađenje. Tako se, dva mjeseca prije smrti, Pretextatu Tachu pružila prilika da stvori predodžbu o veličini svoje slave.

Njegov je tajnik preuzeo na sebe zadatak da izvrši strogu selekciju među novinarima koji su zatražili da ih pisac primi: isključio je sve novine na stranim jezicima, jer je samrtnik govorio samo francuski i nije vjerovao nijednom prevodiocu; odbio je obojene reportere, jer je, s godinama, pisac počeo davati rasističke izjave koje bijahu u neskladu s njegovim dubokim uvjerenjima — zbunjeni tahisti vidjeli su u tome izraz starčeve želje da izazove skandal; napokon, tajnik je ljubazno odbio molbe televizijskih kanala, ženskih časopisa, novina za koje je procijenio da se previše bave politikom, a nadasve medicinskih revija, koje bi željele doznati kako je veliki čovjek dobio tako rijetku vrstu raka.

Valja reći da je g. Tach bio ponosan kad je doznao da boluje od opasnog Elzenveiverplatzova sindroma, poznatog i pod običnijim nazivom “rak hrskavice”, koji je znanstvenik istoga imena otkrio u XIX. stoljeću u Cayenneu, kod desetak robijaša zatočenih zbog seksualnog nasilja i ubojstva, i koji otada nije više nikad bio zabilježen. Tu je dijagnozu doživio kao neočekivanu dodjelu plemstva: sa svojim izgledom debela, golobrađa mladića, po svemu osim po glasu nalik na eunuha, bojao se da će umrijeti od nekakve glupe kardiovaskularne bolesti. Pišući svoj nadgrobni natpis, nije zaboravio spomenuti uzvišeno ime teutonskog liječnika zahvaljujući kojem će preminuti dostojanstveno.

Istinu govoreći, činjenica da je taj gojazni tip, koji se gotovo nije ni kretao, doživio osamdeset tri godine, zbunjivala je modernu medicinu. Taj čovjek bijaše tako debeo da je već godinama priznavao da ne može hodati; nije ni pet posto šljivio preporuke dijetetičara i hranio se grozno. Osim toga, pušio je svaki dan

dvadeset *havana*. No, pio je vrlo umjereno i od pamtivijeka živio čedno, održavajući spolnu čistoću: liječnici nisu nalazili drugo objašnjenje za uredno funkcioniranje njegova salom zagušena srca. Ali, to da je još živ ostajalo je i dalje jednako zagonetnim, kao i podrijetlo sindroma koji će ga dokrajčiti.

Nije bilo nijednih novina na svijetu koje se nisu zgražale nad medijskim iskorištavanjem piščeve skore smrti. Mnogobrojna pisma čitatelja pridružila su se tim samokritikama. Ali zato su reportaže rijetkih izabranih novinara očekivane s još većom znatiželjom, u skladu sa zakonima modernog informiranja.

Biografi su već bdjeli. Izdavači su naoružavali svoje čete. Našla se, naravno, i nekolicina intelektualaca koji su postavili pitanje nije li taj izvanredni uspjeh pretjeran: je li *Pretextat Tach* zaista donio nešto novo? Nije li bio samo umješni baštinik nepoznatih stvaralaca? I u prilog toj tezi navodili su nekolicinu autora ezoteričnih, samo najužem krugu stručnjaka poznatih imena, čija djela sami nisu čitali, što im je omogućavalo da o njima dubokoumno govore.

Svi ti čimbenici udružili su se da piščevoj agoniji osiguraju neviđen odjek. Bez sumnje, bio je to pravi uspjeh.

Autor, koji je u svojoj aktivni imao dvadeset dva romana, stanovao je u prizemlju neugledne zgrade: trebao mu je stan u kojem je sve na istoj razini, jer se kretao u pokretnom naslonjaču. Živio je sam i nije držao nikakve kućne ljubimce. Svakoga dana, oko 17 sati, jedna je hrabra bolničarka dolazila da ga opere. On ne bi podnio da netko obavlja kupovine umjesto njega: sam je odlazio kupovati namirnice u malim trgovinama mješovite robe u svojoj četvrti. Njegov je tajnik, Ernest Gravelin, stanovao četiri kata iznad njega, ali je, koliko je god mogao, izbjegavao da ga posjeti: telefonirao mu je redovito i Tach nije nikad propuštao započeti razgovor rečenicom: "Žao mi je, dragi Erneste, još nisam umro."

Izabranim novinarima Gravelin je ipak ponavljao koliko je starac dobra srca: nije li svake godine davao pola svojih prihoda jednoj dobrotvornoj ustanovi? Zar se ne osjeća kako ta pomno skrivana velikodušnost izbija na površinu u nekim likovima njegovih romana? "Naravno, on nas sve terorizira, mene prvoga, ali uvjeravam vas da je ta agresivna maska tek obična koketerija: on voli glumiti ravnodušnog i okrutnog debelog starkelju da bi prikrio svoju krajnju

osjetljivost.” Te riječi nisu umirile izvjestitelje, koji, uostalom, nisu ni željeli biti izliječeni od straha na kojem su im drugi zavidjeli: on im je davao auru ratnih dopisnika.

Vijest o skoroj piščevoj smrti objavljena je 10. siječnja. Prvi je novinar došao na zakazani sastanak s piscem 14. siječnja. Ušao je u samo središte stana, u kojem bijaše tako mračno da mu je trebalo neko vrijeme da razabere golemi lik pisca koji je sjedio u pokretnom naslonjaču, usred salona. Osamdesetogodišnjakov glas, koji kao da je dolazio iz groba, ograničio se tek na jedno bezizražajno “Dobar dan, gospodine”, od kojeg se nesretnik nije osjećao nimalo ugodnije i još se više zgrčio.

— Drago mi je što vas mogu upoznati, gospodine Tach. To je za mene velika čast.

Magnetofon je bio uključen, vrebajući riječi starca koji je šutio.

— Oprostite, gospodine Tach, da li bih smio upaliti svjetlo? Ne vidim vam lice.

— Tek je 10 sati ujutro, gospodine, u ovo doba nikad ne palim svjetlo. Uostalom, vidjet ćete me ionako dovoljno rano, čim vam se oči naviknu na mrak. Iskoristite dakle odgodu roka koja vam je dana, i zadovoljite se mojim glasom, to je najljepše što imam.

— Uistinu imate lijep glas.

— Da.

Nastupi trenutak tišine, prilično neugodne za uljeza, koji brzo zapiše u bilježnicu: “T. šuti oporo. Izbjegavati koliko god je moguće.”

— Gospodine Tach, cijeli svijet se divi vašem odlučnom odbijanju da odete u bolnicu, unatoč svim preporukama liječnika. Dakle, prvo je pitanje koje se nameće: kako se osjećate?

— Osjećam se onako kako se osjećam već dvadeset godina.

— To znači?

— Osjećam se malo.

— Malo što?

— Malo.

— Da, razumijem.

— Divim vam se.

U neumoljivo bezizražajnom bolesnikovu glasu nije bilo ni trunka ironije. Novinar se usiljeno nasmije prije nego što nastavi:

— Gospodine Tach, sa čovjekom poput vas neću se služiti perifrazama uobičajenim u mojoj profesiji. Zato ću sebi dopustiti da vas upitam o čemu misli i kako se osjeća veliki pisac koji zna da umire?

Tišina. Uzdah.

— Ne znam, gospodine.

— Ne znate?

— Da sam znao o čemu mislim, pretpostavljam da ne bih postao pisac.

— Hoćete reći da pišete da biste napokon znali o čemu mislite?

— To je moguće. Ne znam više točno, već odavno nisam pisao.

— Kako? Ali vaš posljednji roman objavljen je prije nepune dvije godine...

— Praznim ladice, gospodine. Moje ladice su tako pune da bi se deset godina nakon moje smrti svake godine mogao objavljivati po jedan novi roman.

— To je izvanredno! Kad ste prestali pisati?

— Kad mi je bilo pedeset devet godina.

— To znači da su svi vaši romani objavljeni u posljednje dvadeset četiri godine bili pražnjenje ladica?

— Dobro računate.

— Koliko ste godina imali kad ste počeli pisati?

— To je teško reći: počinjao sam i prestajao nekoliko puta. Prvi put, bilo mi je šest godina, pisao sam tragedije.

— Tragedije sa šest godina?

— Da, tragedije u stihovima. Glupe. Prestao sam kad mi je bilo sedam godina. Sa devet godina sam opet počeo, napisao sam nekoliko elegija, također u stihovima. Prezirao sam prozu.

— Čudnovato, kad je riječ o jednom od najvećih proznih pisaca našeg doba.

— S jedanaest godina opet sam prestao i nisam više napisao ni jednog retka do svoje osamnaeste godine.

Novinar zabilježi u notes: "T. prima komplimente a da ni okom ne trepne."

— As osamnaest godina?

— Opet sam počeo. Isprva sam pisao prilično malo, zatim sve više i više. U dvadeset trećoj godini postigao sam brzinu krstarice i

održavao sam je trideset šest godina.

— Što hoćete reći time, “brzina krstarice”?

— Da nisam radio više ništa drugo. Pisao sam bez prestanka; osim jela, pisanja i spavanja za mene nije postojala nijedna druga aktivnost.

— Uopće niste izlazili?

— Samo kad sam morao.

— Zapravo, nitko nije nikad uspio doznati što ste radili za vrijeme rata.

— Ni ja.

— Kako da vam to povjerujem?

— To je istina. Od dvadeset treće do pedeset devete godine života dani su mi bili posve slični jedan drugome. Tih trideset šest godina u mojem je sjećanju ostalo zabilježeno kao dugo i jednolično razdoblje, gotovo bez kronologije: ustajao sam da bih pisao, lijegao sam kad bih završio s pisanjem.

— Pa ipak, proživjeli ste rat kao i svi ostali. Recimo, kako ste nabavljali hranu?

Novinar je znao da tim pitanjem dotiče jedno od bitnih područja u životu debelog pisca.

— Da, sjećam se da sam se tih godina loše hranio.

— Eto vidite!

— Nisam zbog toga patio. U to doba bio sam izjelica, li ne i sladokusac. Uz to, imao sam goleme zalihe cigara.

— Kad ste postali sladokusac?

— Kad sam prestao pisati. Prije nisam imao vremena.

— A zašto ste prestali pisati?

— Onoga dana kad sam navršio pedeset devet godina, osjetio sam da je s tim svršeno.

— Po čemu ste to osjetili?

— Ne znam. To je došlo kao menopauza. Ostavio sam jedan roman nedovršen. To je jako dobro: u uspješnoj književnoj karijeri potreban je i jedan nedovršeni roman da bi bila uvjerljiva. Inače vas smatraju trećerazrednim piscem.

— Znači, proveli ste trideset šest godina pišući bez prestanka, a onda ste, od danas do sutra, prestali i niste više napisali ni retka?

— Da.

- I što ste onda radili sljedeće dvadeset četiri godine?
- Rekao sam vam, postao sam sladokusac.
- To vam je postalo jedino zanimanje?
- Recimo radije, način života.
- A osim toga?
- To vam oduzima dosta vremena, znate. Osim toga, nisam radio gotovo ništa. Opet sam čitao klasike. Ah, zaboravio sam. Kupio sam i televizor.
- Što, vi volite televiziju?
- Reklame, samo reklame, obožavam ih.
- Ništa drugo?
- Ne, ne volim televiziju, osim reklama.
- To je izvanredno: proveli ste, dakle, dvadeset četiri godine jedući i gledajući televiziju?
- Ne, uz to sam još spavao i pušio. I malo čitao.
- Ali za sve to vrijeme i dalje se stalno govorilo o vama.
- Krivicu za to snosi moj tajnik, onaj sjajni Ernest Gravelin. On se brine o tome da prazni moje ladice, da održava kontakte s izdavačima, da podržava legendu o meni i osobito da dovodi ovamo povorke liječnika, nadajući se da će me natjerati da držim dijete.
- Uzalud.
- Srećom. Bilo bi preglupo da se odričem hrane, kad, na kraju krajeva, uzrok mojeg raka nije ni u kakvoj vezi s hranom.
- Koji mu je onda uzrok?
- Tajanstven, ali nema veze s hranom. Prema Elzenveiverplatzu (debeli je pisac izgovorio to ime s užitkom), riječ je o nekoj vrsti genetskog poremećaja, programiranog još prije rođenja. Bio sam dakle u pravu kad sam jeo bilo što.
- Znači li to da ste se rodili osuđeni?
- Da, gospodine, kao pravi tragični junak. I neka mi onda još netko govori o ljudskoj slobodi!
- Pa ipak, dana vam je odgoda roka od osamdeset tri godine.
- Točno, odgoda.
- Nećete poricati da ste tijekom te osamdeset tri godine bili slobodni? Recimo, mogli ste i ne pisati...
- Predbacujete li mi vi to možda što sam pisao?
- Nisam to htio reći.

- Ah. Šteta, još malo pa bih vas počeo cijeniti.
- Nećete valjda reći da žalite što ste pisali?
- Žalim? Ja nisam sposoban za žaljenje. Hoćete li karamelu?
- Ne, hvala.

Romanopisac strpa u usta karamelu i počne je glasno žvakati.

- Gospodine Tach, bojite li se umrijeti?
  - Ni najmanje. Smrt zacijelo nije neka velika promjena. No, bojim se boli. Opskrbio sam se zalihama morfija koji ću moći sam sebi davati. Zahvaljujući tome, ne bojim se.
  - Vjerujete li u život poslije smrti?
  - Ne vjerujem.
  - Znači, vjerujete da je smrt uništenje?
  - Kako se može uništiti ono što je već uništeno?
  - To je strašan odgovor.
  - To nije odgovor.
  - Razumijem.
  - Divim vam se.
  - Zapravo, htio sam reći da — novinar pokušava izmisliti što je htio reći, pretvarajući se da ne može naći pravi izraz — htio sam reći da je pisac osoba koja postavlja pitanja, a ne ona koja na njih odgovara.
- Grobna tišina.
- Zapravo, nisam htio reći baš to...
  - Ne? Šteta. Upravo sam pomislio da je to dobro rečeno.
  - A da govorimo o vašem djelu danas?
  - Ako baš hoćete.
  - Vi ne volite govoriti o tome, zar ne?
  - Pred vama se ne može ništa sakriti.
  - Kao i svi veliki pisci, strašno ste stidljivi kad je riječ o vašim djelima.
  - Ja, stidljiv? Sigurno se varate.
  - Izgleda da uživate u tome da sebe podcjenjujete. Zašto poričete da ste stidljivi?
  - Zato što nisam, gospodine.
  - Zašto onda odbijate govoriti o svojim romanima?
  - Zato što govoriti o nekom romanu nema smisla.
  - Ipak, uzbudljivo je čuti od jednog pisca kako govori o svojem stvaranju, o tome kako, zašto i protiv čega piše.

— Ako neki pisac uspijeva uzbudljivo govoriti o tome, postoje samo dvije mogućnosti: ili glasno ponavlja ono što je napisao u svojoj knjizi, i tad je papiga; ili objašnjava zanimljive stvari o kojima nije govorio u knjizi, a u tom je slučaju njegova knjiga promašena jer nije dovoljna sama sebi.

— Pa ipak, mnogi su veliki pisci uspjeli govoriti o svojim knjigama izbjegavši te grebene.

— Proturječite sami sebi: prije dvije minute uvjeravali ste me da su svi veliki pisci jako stidljivi kad je riječ o njihovim djelima.

— Ali moguće je govoriti o nekom djelu i sačuvati pritom njegovu tajnu.

— Ah, da? Vi ste to već pokušali?

— Ne, ali ja nisam pisac.

— U ime čega onda govorite te gluposti?

— Vi niste prvi pisac kojeg intervjuiram.

— Usuđujete li se možda uspoređivati me s piskaralima s kojima obično razgovarate?

— Nisu to piskarala!

— Ako uspijevaju govoriti o svom djelu i pritom biti uzbudljivi i stidljivi, nema sumnje da su piskarala. Kako biste vi to htjeli da pisac bude stidljiv? To je najbestidnije zanimanje na svijetu: kroz svoj stil, ideje, priču, istraživanje, pisci nikad ne govore ni o čemu drugom osim o sebi, i još k tome riječima. Slikari i glazbenici također govore o sebi, ali jezikom mnogo manje sirovim od našega. Ne, gospodine, pisci su bestidni; da nisu, bili bi računovođe, vlakovođe, telefonisti, bili bi ljudi dostojni poštovanja.

— Recimo da je tako. Objasnite mi onda zašto ste vi tako stidljivi?

— O čemu vi to trabunjate?

— Ma da. Već šezdeset godina ste pisac, pravi, ugledni pisac, a ovo je vaš prvi intervju. Nikad se ne pojavljujete u novinama, ne posjećujete nijedan književni ni neknjiževni krug, zapravo, iz ovog stana izlazite samo kad idete u kupovinu. Nitko čak ne zna ni za jednog vašeg prijatelja. Ako to nije stidljivost, što je onda?

— Jesu li vam se oči naviknule na tamu? Vidite li mi sad lice?

— Da, nejasno.

— To bolje za vas. Znajte, gospodine, da ne bih živio ovdje zatvoren da sam lijep. U stvari, da sam bio lijep, ne bih nikada ni

postao pisac. Bio bih pustolov, trgovac robljem, barmen, lovac na miraz.

— Znači li to da tvrdite da postoji veza između vašeg izgleda i vašeg poziva?

— Nije to nikakav poziv. To mi je došlo kad sam ustanovio da sam ružan.

— A kad ste to ustanovili?

— Vrlo rano. Oduvijek sam bio ružan.

— Ali niste vi baš tako ružni.

— A vi, vi ste barem tankoćutni.

— Hoću reći, vi jeste debeli, ali niste ružni.

— A što biste vi htjeli? Četiri podvoljka, svinjske oči, nos kao krumpir, lubanju na kojoj ima isto tako malo dlaka kao što ih ima na obrazima, nabrane jastučice sala na potiljku, otromboljene obraze — a iz obzira prema vama, ograničavam se na lice.

— Uvijek ste bili tako krupni?

— S osamnaest godina već sam bio ovakav — možete reći debeo, neću se uvrijediti.

— Dobro, debeo, ali čovjek vas može gledati a da ne zadrhti.

— Priznajem da bih mogao biti još odvratniji: mogao bih biti bubuljičav, bradavičav...

— Ali put vam je vrlo lijepa, bijela, čista, naslućuje se da je glatka i meka na dodir.

— To je ten eunuha, dragi moj gospodine. Pomalo je groteskno imati ovakvu kožu na licu, osobito na bucmastu i golobradu licu: zapravo, moja je glava nalik na lijepi par guzova, glatkih i mekih. To je glava koja više izaziva smijeh nego što tjera na povraćanje; katkada bih više volio da tjera na povraćanje. To je stimulativnije.

— Ne bih nikada pomislio da patite zbog svoga izgleda.

— Ne patim. Pate drugi, oni koji me gledaju. Ja sebe ne vidim. Nikad se ne gledam u zrcalu. Patio bih da sam odabrao drugačiji život; za život kakav ja vodim, ovo tijelo mi odgovara.

— Biste li radije izabrali neki drugi život?

— Ne znam. Ponekad mislim da su svi životi jednaki. Ali, sigurno je da ne žalim. Kad bih opet imao osamnaest godina i isto ovakvo tijelo, počeo bih sve iz početka, ponovio bih upravo ono što sam proživio — ako mogu reći da sam živio.

- Pisati ne znači živjeti?
- Ja nisam baš u najpogodnijoj poziciji da vam odgovorim na to pitanje. Nisam nikad upoznao ništa drugo.
- Objavili ste dosad dvadeset dva romana, a prema onome što ste mi rekli, bit će ih još. Među mnoštvom likova koji udahnuju život tom golemom djelu, ima li neki kojem ste posebno slični?
- Nema.
- Zaista? Priznat ću vam nešto: ima jedan od vaših likova koji mi se čini kao da vam je dvojnik.
- Ah.
- Da, onaj tajanstveni prodavač voska, u *Raspeću bez muke*.
- On? Kakva apsurdna ideja.
- Reći ću vam zašto: kad on govori, uvijek pišete “raspeće” kao “crucifiction” umjesto “crucifixion”.
- Pa što onda?
- On nije glup. Zna da je to fikcija.
- I čitatelj to zna. Unatoč tome, nije mi sličan.
- A njegova manija da izrađuje voštane maske lica raspetih — zar niste to vi?
- Ja nisam nikad izrađivao maske lica raspetih, vjerujte mi.
- Naravno, ali to je metafora onoga što vi radite.
- Što vi znate o metaforama, mladi čovječe?
- Pa... ono što o njima svi znaju.
- Izvrstan odgovor. Ljudi ne znaju ništa o metaforama. To je riječ koja se dobro prodaje jer lijepo zvuči. “Metafora”: i zadnji analfabet osjeća da ta riječ potječe iz grčkog. Te jeftine, šarlatanske etimologije zaista su strašno otmjene: kad vam je poznata nevjerojatna mnogoznačnost prijedloga *meta* i faktička neutralnost glagola *phero*, morali biste, pošteno govoreći, zaključiti da riječ “metafora” znači apsolutno sve što vam padne na pamet. Uostalom, kad čujete za što se sve upotrebljava, morate doći do istog zaključka.
- Što hoćete time reći?
- Upravo ono što sam rekao. Ja se ne izražavam u metaforama. ’
- Ali što su onda one voštane maske?
- One voštane maske su voštane maske, gospodine.

— Sad sam ja razočaran, gospodine Tach, jer ako isključite svaku metaforičku interpretaciju, od vaših djela ostaje samo njihov loš ukus.

— Postoji loš ukus i loš ukus: postoji zdrav i pomlađujući loš ukus, koji se sastoji u tome da stvorite strahote čija je svrha da djeluju zdravo, da pročišćuju, veselo i muški, kao dobro odmjereno povraćanje; postoji i drugi loš ukus, apostolski, kojem je, zbog gađenja što ga u njemu izazivaju te ljupke bljuvotine, potreban nepropusni kombinezon da bi se kroz njih probio. Taj ronilac u skafanderu, to je metafora, koja metaforičaru omogućuje da s olakšanjem uzvikne: “Prošao sam Tacha od početka do kraja a da se nisam uprljao!”

— Pa i to je metafora.

— Naravno: pokušavam pobijediti metaforu njezinim vlastitim oružjem. Da sam htio izigravati Mesiju, da sam morao ushititi mnoštvo, uzviknuo bih: “Novaci, pridružite se mojoj otkupiteljskoj službi; metaforizirajmo metafore, amalgamirajmo metafore, istucimo od njih snijeg, napravimo od njih nabujak i neka se taj nabujak digne, neka krasno nabuja, neka nabuja najviše što može — i neka se na kraju rasprsne, novaci, neka splasne, slegne se i razočara uzvanike, na našu veliku radost!”

— Pisac koji mrzi metafore, to je jednako besmisleno kao i bankar koji bi mrzio novac.

— Siguran sam da veliki bankari mrze novac. U tome nema ničeg besmislenog, naprotiv.

— A riječi, riječi ipak volite?

— Ah, obožavam riječi, ali to nema nikakve veze. Riječi su lijepa sirovina, sveti sastojci.

— Znači, metafora je kuhinja — a vi volite kuhinju?

— Ne, gospodine, metafora nije kuhinja — kuhinja je sintaksa. Metafora je varka; to znači zagristi u rajčicu i tvrditi da ta rajčica ima okus meda, zatim jesti med i tvrditi da taj med ima okus dumbira, zatim grickati đumbir i tvrditi da taj đumbir ima okus salsaparile, nakon toga...

— Da, shvatio sam, ne morate nastavljati!

— Ne, niste shvatili: da biste mogli shvatiti stoje zaista metafora, morao bih igrati tu malu igru satima, jer metaforičari nikad ne

prestaju, oni nastavljaju sve dok im neki dobročinitelj ne razbije njušku.

— Dobročinitelj ste vi, pretpostavljam?

— Ne, ja sam oduvijek bio malo premekan i preljubazan.

— Vi, ljubazni?

— Strašno. Ne poznajem nikoga tko je tako ljubazan kao ja. Taje ljubaznost strašna zato što nikad nisam ljubazan iz ljubaznosti, ljubazan sam zato što mi je svega dosta, a osobito iz straha da se ne razbjesnim. Vrlo se lako razbjesnim, a prilično teško podnosim to stanje bijesa, zato ga izbjegavam kao kugu.

— Prezirete ljubaznost?

— Ne razumijete vi ni riječi od onoga što vam govorim. Ja se divim ljubaznosti kojoj je izvor ljubaznost ili ljubav. Ali poznajete li vi mnogo ljudi koji su ljubazni iz tih razloga? U velikoj većini slučajeva, kad su ljudi ljubazni, ljubazni su zato da ih ostavite na miru.

— Recimo da je tako. Ali to još ne objašnjava zašto je prodavač voska izrađivao maske raspetih?

— Zašto ne? Nema glupog zanimanja. Vi ste, na primjer, novinar. Pitam li ja vas zašto ste vi novinar?

— Možete me pitati. Ja sam novinar zato što postoji potražnja, zato što ljude zanimaju moji članci, zato što ih novine kupuju od mene, zato što mi to omogućuje da prenesem informaciju.

— Na vašem mjestu, ja se ne bih time hvalio.

— Ali, gospodine Tach, od nečega se mora živjeti!

— Mislite?

— To i vi radite, zar ne?

— To bi tek trebalo dokazati.

— To, u svakom slučaju, radi vaš prodavač voska.

— Vi ste baš zapeli za tog čestitog prodavača voska. Zašto on izrađuje maske raspetih? Zbog razloga za koje pretpostavljam da su suprotni vašima: zato što za tim nema potražnje, zato što to ne zanima ljude, zato što ih od njega nitko ne kupuje, zato što mu to omogućuje da ne prenosi nikakvu informaciju.

— Izraz apsurda, dakle?

— To nije apsurdnije od onoga što vi radite, ako želite čuti moje mišljenje — a želite li ga čuti?

— Naravno, ja sam novinar.

- Upravo to.
  - Zašto ste tako agresivni prema novinarima?
  - Nisam agresivan prema novinarima, nego prema vama.
  - A što sam ja učinio, čime sam to zaslužio?
  - To je zbilja vrhunac. Od prvog trenutka neprestano me vrijeđate, nazvali ste me metaforičarom, optužili ste me za loš ukus, rekli ste da nisam “tako” ružan, zanovijetali ste s tim prodavačem voska i, najgore od svega, tvrdili ste da me razumijete.
  - Ali... što sam drugo trebao reći?
  - To je vaš posao, a ne moj. Kad je netko glup kao što ste vi, ne dolazi gnjaviti Pretextata Tacha.
  - Vi ste mi to dopustili.
  - Naravno da nisam. Za to je kriv onaj glupi Gravelin, koji očito nema nimalo smisla za prosuđivanje.
  - Na početku ste rekli da je sjajan čovjek.
  - To ne isključuje glupost.
  - No, gospodine Tach, ne pravite se neugodnijim nego što jeste.
  - Neotesanče! Odlazite odmah!
  - Ali... intervju je tek počeo.
  - I predugo je trajao, prostačino jedna! Gubite se! I kažite svojim kolegama da se prema Pretextatu Tachu treba odnositi s poštovanjem.
- Novinar zbriše, podvijena repa.

Njegove kolege pijuckale su u kafiću prekoputa i nisu očekivale da će ga tako brzo vidjeti kako izlazi iz piščeve kuće; dadoše mu znak. Nesretnik se, sav zelen, stropošta među njih.

Pošto je naručio trostruki *porto flip*, smogao je toliko snage da im ispriča svoj nesretni doživljaj. Od straha koji je pretrpio, širio je oko sebe užasan zadah, onakav kakav je zacijelo ispuštao Jona kad je izašao iz kitove utrobe. Bilo je to prilično neugodno za njegove sugovornike. Je li on bio svjestan tog pljesnivog vonja? Sam je spomenuo Jonu:

- Prava kitova utroba! Uvjeravam vas da je sve to bilo tamo! Mrak, ružnoća, strah, klaustrofobija...
- Smrad? — odvaži se jedan kolega.

— To je jedino što je manjkalo. Ali on! On! Taj je tip prava trbušna šupljina! Gladak kao jetra, napuhnut kao što je zacijelo i njegov želudac! Ljigav kao slezena, gorak kao žučna kesica! Samo što me je pogledao, osjećao sam kako me probavlja, kako me rastvara u sokovima svojeg totalitarnog metabolizma!

— Ma pretjeruješ!

— Naprotiv, nikad neću naći dovoljno jake riječi. Da ste samo vidjeli onaj njegov bijes na kraju! Nikad nisam vidio tako užasan bijes: u isti mah nagao i savršeno obuzdan. Od te debele mješine očekivao bih da se sva zacrvni, da se napuhne, da joj ponestane daha, da joj od mržnje izbije znoj. Ali ništa od svega toga, žestini njegova bijesa bila je ravna samo njegova hladnoća. Kakvim mi je samo glasom naredio da izađem! U mojim su fantazmama tako govorili kineski carevi kad su naređivali da se nekom smjesta odrubi glava.

— U svakom slučaju, pružio ti je priliku da izigravaš heroja.

— Mislite? Nikad u životu nisam se osjećao tako jadno.

Ispije *porto flip* i zajeca.

— Hajde, hajde, nije ovo prvi put da s nekim novinarom postupaju kao sa zadnjim glupanom!

— Oh, već su me najurili i mnogo gore. Ali ovaj put — način na koji mi je to rekao, njegovo glatko lice puno hladnog prezira — to je bilo zbilja uvjerljivo!

— Dopuštaš li da poslušamo što si snimio?

U pobožnoj tišini magnetofon je odvratio svoju istinu, dakako djelomičnu, jer joj je nedostajao ledeni izraz lica, mrak, velike bezizražajne ruke, potpuna nepomičnost, svi oni elementi koji su pridonijeli tome da jadnik počne zaudarati od straha. Kad su odslušali vrpcu do kraja, kolege, pravi psi u ljudskoj spodobi, odmah počеше davati za pravo romanopiscu, diviti mu se, svaki je dodao svoj mali komentar držeći prodiku žrtvi:

— Ah, stari moj, dobio si što si tražio! Govorio si mu o književnosti kao da čitaš iz školskog udžbenika. Potpuno razumijem njegovu reakciju.

— Zašto si ga htio poistovjetiti s jednim od njegovih likova? To je tako pučkoškolski.

— A zatim ona biografska pitanja, pa to ne zanima više nikoga! Zar nisi čitao Prousta, *Protiv Sainte-Beuvea* ?

- Kakav gaf, reći mu da si navikao intervjuirati pisce!
  - I bez imalo takta bubnuti da nije tako ružan! Malo lijepog ponašanja ne bi ti škodilo, jadni moj stari!
  - Pa onda, metafora. Tu te je lijepo dočekao. Ne bih te htio povrijediti, ali to si i zaslužio.
  - Otkud ti ta ideja da geniju kakav je Tach govoriš o apsurd! Kakvo opće mjesto!
  - U svakom slučaju, iz tvog promašenog intervjua jasno proizlazi jedno: taj je tip sjajan! Kakva inteligencija!
  - Kakva elokvencija!
  - Kakva oštrina duha u tog debeljka!
  - Kakva konciznost u zloći!
  - Priznajte li barem da je zao? — uzvikne nesretnik, grčevito se hvatajući za to kao za posljednju slamku spasa.
  - Nije dovoljno, ako baš hoćeš znati moje mišljenje.
  - Čak mi se činilo da je dobroćudan prema tebi.
  - I zabavan. Kad si — oprosti mi — bio tako glup da mu kažeš da ga razumiješ, mogao ti je, s punim pravom, opaliti takvu uvredu da bi sve zazvonilo. A on se zadovoljio time da ti odgovori duhovito i s prikrivenom aluzijom na drugom stupnju, koju ti, čini se, nisi bio čak kadar ni primijetiti.
  - *Margaritas ante porcos.* ¹
- Bilo je to bacanje plijena lovačkim psima. Žrtva još jedanput naruči trostruki *porto flip*.

Pretextat Tach više je volio koktel *aleksandru*. Pio je malo, ali kad bi poželio nešto cugnuti, uvijek bi si napravio *aleksandru*. Volio ju je pripremati sam, jer nije vjerovao u omjere drugih. Taj tvrdoglavi debeljko imao je običaj, zlobno uživajući, ponavljati vlastitu uzrečicu: “Nepoštenje neke osobe može se mjeriti po tome kako dozira *aleksandru*.”

Kad biste taj aksiom primijenili na samog Tacha, morali biste zaključiti da je on utjelovljenje poštenja. Jedan jedini gutljaj njegove *aleksandre* bio bi dovoljan da nokautira pobjednika natjecanja u ispijanju sirovih žumanjaka ili kondenziranog zašećerenog mlijeka. Romanopisac je mogao ispiti pehare *aleksandre* bez i najmanjeg

traga mučnine. Gravelinu, koji se tome divio, rekao je: “Ja sam Mitridat *aleksandre*.”

— Ali može li se još govoriti o *aleksandri*? — odgovorio je Ernest.

— To je kvintesencija *aleksandre*, od koje će prosti puk upoznati samo nedostojne razrijeđene otopine.

Tako uzvišenim sentencijama nema se što dodati.

— Gospodine Tach, prije svega, želim vam se u ime cijele profesije ispričati za ono što se dogodilo jučer.

— A što se to jučer dogodilo?

— Pa eto, onaj novinar koji nas je osramotio gnjaveći vas.

— Ah, sjećam se. Vrlo simpatičan momak. Kad ću ga opet vidjeti?

— Nikad, možete biti bez brige. Ako vam to može pružiti zadovoljštinu, danas je bolestan kao pas.

— Jadni mladić! Što mu se dogodilo?

— Previše *porto flipa*.

— Uvijek sam ja govorio da je *porto flip* smeće. Da sam znao da voli okrepiljujuće napitke, pripremio bih mu jednu dobru *aleksandru*: nema ničeg boljeg za metabolizam. Želite li vi možda jednu *aleksandru*, mladiću?

— Nikad ne pijem na poslu, hvala.

Novinar nije primijetio sumnjičav pogled kojim je pisac dočekao njegovo odbijanje.

— Gospodine Tach, ne treba zamjeriti našem kolegi koji je jučer bio kod vas. Rijetki su novinari, mora se priznati, koji su dorasli razgovarati s ljudima kao što ste vi...

— Samo bi još to trebalo. Školovati hrabre ljude za razgovore sa mnom! Uvesti predmet koji bi se zvao "Umijeće pristupa genijima"! Kakav užas!

— Zar ne? Po tome zaključujem da se ne ljutite na našeg kolegu. Hvala vam na vašoj velikodušnosti.

— Jeste li vi došli zato da mi govorite o svojem kolegi, ili da govorite o meni?

— O vama, naravno, ovo je bio samo uvod.

— Šteta. Bogme, moram priznati da me ta perspektiva toliko muči da mi treba jedna *aleksandra*. Hoćete li pričekati trenutak, molim vas — uostalom, sami ste krivi, niste mi trebali govoriti o *aleksandri*, svojim pričama probudili ste mi želju za njom.

— Ali ja nisam govorio o *aleksandri*.

— Ne budite nepošteni, mladiću! Ne podnosim nepoštenje. Još uvijek nećete moj napitak?

Novinar nije shvatio da mu Tach pruža posljednju priliku da se izvuče, pa ju je nesmotreno propustio. Slegavši svojim snažnim ramenima, romanopisac se u pokretnom naslonjaču uputi prema

nečemu nalik na lijes i odigne poklopac, otkrivajući pod njim boce, limene konzerve i pehare.

— To je merovinški lijes — objasni debeljko — koji sam preuredio u bar.

Uze jedan od velikih metalnih pehara, ulije u njega obilatu količinu kakao likera i na to doda konjaka. Zatim lukavo pogleda novinara.

— A sad ćete doznati tajnu majstora za koktele. Obični smrtnici dodaju na kraju još jednu trećinu svježeg vrhnja. Meni se to čini pomalo teškim, i zato sam vrhnje zamijenio odgovarajućom količinom... (dohvati jednu konzervu) koncentriranog zašećerenog mlijeka (poprati riječi pokretom).

— Ali to mora da je upravo ogavno! — uzvikne novinar pogoršavajući time svoj položaj.

— Ove godine zima je blaga. Kad je oštra, ukrasim *aleksandru* velikom grudom rastopljenog maslaca.

— Molim?

— Da. Kondenzirano mlijeko nije tako masno kao vrhnje, pa to treba nadoknaditi. Zapravo, budući da je danas ipak 15. siječnja, teoretski bih imao pravo na taj maslac, ali radi toga bih morao otići u kuhinju i ostaviti vas samog, a to bi bilo nepristojno. Odustat ću, dakle, od maslaca.

— Molim vas, ne dajte se smetati zbog mene.

— Ne, nije važno. U čast ultimatumu koji istječe večeras, odreći ću se maslaca.

— Osjećate li da se i vas tiče Zaljevska kriza?

— Toliko da neću dodati maslac u *aleksandru*.

— Pratite li vijesti na televiziji?

— Između dva bloka reklama dogodi mi se da čujem i po neku informaciju.

— Što mislite o Zaljevskoj krizi?

— Ništa.

— Ipak?

— Ništa.

— To vam je svejedno?

— Nipošto. Ali to što bih ja mogao misliti o Zaljevskoj krizi nema nikakvog značenja. Za mišljenje o toj krizi ne treba pitati jednog nepokretnog debelog starca. Ja nisam ni general, ni pacifist, ni

poslovođa benzinske stanice, ni Iračanin. Ali zato ću briljirati ako me pitate o *aleksandri*.

Da bi zaključio taj lijepi, poletni govor, romanopisac prinese pehar ustima i halapljivo ispije nekoliko gutljaja.

— Zašto pijete iz metalne posude?

— Ne volim prozirnost. I to je jedan od razloga što sam ovako debeo: ne volim da ljudi vide kroz mene.

— Kad već govorimo o tome, gospodine Tach, htio bih vam postaviti jedno pitanje koje bi vam svi novinari rado postavili, ali se nitko ne bi usudio postaviti ga.

— Koliko sam težak?

— Ne, nego što jedete. Poznato je da to zauzima značajno mjesto u vašem životu. Gastronomija i njezina prirodna posljedica, probava, u središtu su nekih vaših novijih romana kao što je *Apologetika dispepsije*, djelu za koje mi se čini da sadrži sukus vaših metafizičkih preokupacija.

— To je točno. Mislim da je metafizika povlašteni način izražavanja metabolizma. Ostajući u istoj kategoriji ideja, ja sam, budući da se metabolizam dijeli na anabolizam i katabolizam, podijelio metafiziku na anafiziku i katafiziku. U tome ne treba vidjeti neku dualističku tenziju, nego dvije nužne i, što je još nezgodnije, istodobne faze jednog misaonog procesa koji je osuđen na trivijalnost.

— Ne treba li u tome vidjeti i aluziju na Jarryja i patafiziku?

— Ne, gospodine. Ja sam ozbiljan pisac — odgovori starac ledenim tonom, prije nego što opet potegne dobar gutljaj *aleksandre*.

— Dakle, gospodine Tach, ako pristajete, da li biste nam mogli ukratko izložiti probavne etape jednog od vaših uobičajenih dana?

Na trenutak zavlada svečana tišina, za koje se činilo da romanopisac razmišlja. Zatim progovori, vrlo ozbiljno, kao da otkriva neko tajno učenje:

— Ujutro se budim oko osam sati. Najprije odlazim na zahod isprazniti mjehur i crijeva. Želite li detalje?

— Ne, mislim da će to biti dovoljno.

— To bolje za vas, jer je to svakako neizbježna etapa probavnog procesa, ali apsolutno odvratna, vjerujte mi.

— Vjerujem vam na riječ.

— Blaženi oni koji vjeruju a da nisu vidjeli. Pošto se posipam talkom, oblačim se.

— Uvijek nosite taj kućni ogrtač?

— Da, osim kad odlazim u kupovinu.

— Vaša vas nepokretnost ne ometa u tome?

— Imao sam vremena da se na nju naviknem. Zatim odlazim u kuhinju i pripremam doručak. Prije, dok sam provodio dane pišući, nisam kuhao, i jeo sam prostu hranu, na primjer hladne tripice...

— Hladne tripice ujutro?

— Razumijem vaše čuđenje. Moram reći da je u to doba pisanje bilo moja glavna preokupacija. Ali danas ne bih mogao jesti hladne tripice ujutro. U posljednjih dvadeset godina naviknuo sam se pirjati ih pola sata u guščjoj masti.

— Tripice na guščjoj masti za doručak?

— To je izvrsno.

— I uz to *aleksandra*?

— Ne, nikad uz jelo. Dok sam još pisao, pio sam jaku kavu. Danas više volim žumanjak s mlijekom. Zatim izlazim po hranu i nakon toga provodim prijepodne pripremajući rafinirana jela za ručak: uštipke od mozga, pirjane bubrege...

— Komplicirane deserte?

— Rijetko. Pijem samo slatka pića, zato ne osjećam osobitu želju za desertom. Osim toga, između obroka ponekad žvačem karamele. Dok sam bio mlad, najviše sam volio škotske karamele, jako tvrde. Na žalost, s godinama sam se morao zadovoljiti mekanim karamelama, uostalom izvrsnim. Tvrdim da ništa ne može zamijeniti onaj osjećaj senzualnog propadanja koje prati utrnuće čeljusti izazvano žvakanjem *English toffees*... Zabilježite ovo što sam upravo rekao, čini mi se da dobro zvuči.

— Nema potrebe, sve se snima.

— Kako? Ali to je nepošteno! Zar ne mogu čak ni govoriti gluposti?

— Vi nikad ne govorite gluposti, gospodine Tach.

— Laskate mi poput udvorice, gospodine.

— Molim vas, nastavite opisivati svoj probavni križni put.

— Svoj probavni križni put? Dobro rečeno. Niste li to pokupili iz nekog od mojih romana?

— Ne, to je moje.

— To bi me čudilo. Čovjek bi se zakleo da je to napisao Pretextat Tach. Nekad davno znao sam svoja djela napamet. Na žalost, našu dob određuje naše pamćenje, zar ne? A ne stanje naših arterija, kako govore budale. Da vidimo, “probavni križni put”, gdje sam to napisao?

— Gospodine Tach, čak i da ste to napisali, ja bih ipak bio jednako zaslužan što sam to rekao, jer...

Novinar zastade i ugrize se za usnu.

— ... jer nikad niste pročitali nijednu moju knjigu, zar ne? Hvala, mladiću, to je sve što sam htio znati. Kako ste samo mogli progutati takvu golemu glupost? Ja da sam izmislio tako osrednji, tako kićeni izraz kao što je “probavni križni put”? To savršeno odgovara razini drugorazrednog teologa kao što ste vi. Napokon, konstatiram, s pomalo staračkim olakšanjem, da se književni svijet nije promijenio: još uvijek prevladavaju oni koji se pretvaraju da su čitali Velikog Pisca. Samo što, u današnje doba, vi više nemate nikakvih zasluga: danas postoje knjižice koje i nepismenima omogućuju da govore o velikim piscima prividno upućeno, ostavljajući dojam prosječne kulture. Uostalom, upravo se u tome varate: držim vašom zaslugom činjenicu da me niste čitali. Osjećao bih iskreno divljenje prema novinaru koji bi me došao intervjuirati a da čak i ne zna tko sam ja, i koji ne bi skrivao svoje neznanje. Ali ne znati ništa o meni osim takvih *milk-shakes* u prahu — “Dodajte vodu i dobit ćete *milk-shake* spreman za upotrebu” — može li se zamisliti nešto jasnije?

— Pokušajte shvatiti. Danas je 15. siječnja a vijest o vašem raku pročuła se 10. siječnja. Objavili ste već dvadeset dva debela romana, bilo je nemoguće pročitati ih u tako kratkom vremenu, osobito u ovom napetom trenutku, kad svi iščekujemo i najmanje vijesti sa Srednjeg istoka.

— Zaljevska kriza zanimljivija je od mojeg leša, slažem se s vama. Ali bili biste bolje učinili da ste vrijeme potrošeno na bubanje knjižuljaka koji ukratko sažimaju moje djelo posvetili čitanju bar desetak stranica jedne od moje dvadeset dvije knjige.

— Priznat ću vam nešto.

— Ne morate se truditi, shvatio sam: pokušali ste i odustali još prije nego što ste došli do desete stranice, zar ne? Pogodio sam to čim sam vas ugledao. U tren oka prepoznajem ljude koji su me čitali: to

im se čita s lica. Vi niste izgledali ni izmučeno, ni veselo, niste ni debeli, ni mršavi, ni ekstatični: izgledate zdravo. A to znači da me niste čitali, kao ni vaš kolega koji me jučer posjetio. To je, uostalom, razlog zbog kojeg, unatoč svemu, još osjećam tragove simpatije prema vama. Osjećam je to više što ste prekinuli čitanje prije desete stranice: to otkriva snagu karaktera za koju ja nikad nisam bio sposoban. Osim toga, vaš pokušaj priznanja — posve suvišan — služi vam na čast. U stvari, zamjerio bih vam da ste me zaista čitali i da ste nakon toga ostali takvi kakvog vas vidim. Ali dosta tih smiješnih konjunktiva! Govorili smo o mojoj probavi, ako se još dobro sjećam.

— Točno. Da budemo precizniji, o karamelama.

— Dakle, kad poručam, odlazim u sobu za pušenje. To je jedan od vrhunaca dana. Vaše intervjuue mogu podnijeti samo ujutro, jer popodne pušim do 17 sati.

— Zašto do 17 sati?

— U 17 sati dolazi ona glupa bolničarka koja misli da je korisno oprati me od glave do pete: to je još jedna od Gravelinovih ideja. Kupanje svakoga dana, možete li to shvatiti? *Vanitas vanitatum sed omnia vanitas.* ² Onda se osvećujem kako mogu, učinim sve da bih zaudarao što jače, da toj guski u bijelom posao bude što neugodniji, za ručak se nakljukam bijelog luka, izmišljajući tobožnje cirkulatorne smetnje, a zatim pušim kao Turčin do dolaska moje peračice.

Zlobno se naceri.

— Nemojte mi reći da toliko pušite samo zato da biste gušili tu nesretnicu?

— Bio bi to dovoljan razlog, ali istina je da obožavam pušiti cigare. Da nisam izabrao pušiti baš u to vrijeme, ne bi bilo ničeg pogubnog u toj aktivnosti — namjerno kažem aktivnosti, jer za mene je pušenje pravi posao, za kojeg ne podnosim nikakve posjete, nikakvo ometanje moga mira.

— To je vrlo zanimljivo, gospodine Tach, ali nemojmo se udaljavati od teme: vaše cigare nemaju nikakve veze s vašom probavom.

— Mislite? Ja nisam baš tako siguran. Uostalom, ako vas to ne zanima... A moje kupanje, to vas zanima?

— Ne, osim ako ne jedete sapun, ili pijete vodu u kojoj ste se okupali.

— Možete li zamisliti da me ta gadura skine dogola, pa trlja moje jastučice sala, i tušira mi stražnjicu? Siguran sam da uživa u tome da namače jedno debelo stvorenje bez obrane, golo i golobrado. Sve su te bolničarke opsjednute. Zato i biraju to prljavo zanimanje.

— Gospodine Tach, mislim da se opet udaljavamo od...

— Ne slažem se. Ta svakodnevna epizoda toliko je perverzna da mi je od nje poremećena probava. Pokušajte me shvatiti! Sam sam i gol kao crv u onoj vodi, ponižen, čudovišno tust pred onom odjevenom kreaturom koja me svaki dan razodijeva s onim svojim licemjerno profesionalnim izrazom na licu, ne bi li prikrila činjenicu da joj se svaki put navlaže gaće, ako ih ta kuja uopće nosi, a kad se vrati u bolnicu, siguran sam da pripovijeda sve pojedinosti svojim prijateljicama — gadurama kao i ona — pa možda čak one...

— Ali, gospodine Tach, molim vas!

— Dragi moj, to će vas naučiti da me snimate. Kad biste pravili bilješke kao svaki poštenu novinar, mogli biste preskočiti senilne strahote koje vam pripovijedam. Ovako, s tim svojim aparatom, nemate mogućnosti izbora, ne možete odvojiti moje bisere od mojih svinjarija!

— A nakon odlaska bolničarke?

— Nakon odlaska, zar već? Prilično se žurite. Nakon njezina odlaska prošlo je 18 sati. Gadura mi je navukla pidžamu, kao dojenčetu koje operu i spakiraju ga u dječju košuljicu prije nego što mu dadu posljednju bočicu prije spavanja. U to doba dana osjećam se toliko djetinjasto da se igram.

— Igrate se? Čega?

— Bilo čega. Vozim se po stanu u svom pokretnom naslonjaču, izvodim slalom, igram se strelicama — pogledajte zid iza sebe, vidjet ćete oštećenja — ili, a to mi je najveći užitak, trgam loše stranice klasika.

— Molim?

— Da, izbacujem ih. *Princeza od Clevesa*, na primjer: to je izvrstan roman, ali puno predugačak. Pretpostavljam da ga niste čitali, stoga vam preporučujem verziju skraćenu mojim trudom: pravo remek-djelo, kvintesencija.

— Gospodine Tach, što biste vi rekli kad bi, za tri stoljeća, netko istrгнуo iz vaših romana stranice koje bi smatrao suvišnima?

— Hajde, izvolite, pokušajte mi naći jednu jedinu suvišnu stranicu u mojim knjigama.

— Madame de La Fayette rekla bi to isto.

— Pa, nećete me valjda uspoređivati s tom mladom književnom šegrticom?

— Ipak, gospodine Tach...

— Želite li da vam otkrijem svoj potajni san? Autodafe. Inkvizijski sud. Lijepa lomača za cijelo moje djelo! Ostali ste bez riječi, ha?

— Dobro. A nakon tih rasonoda?

— Vi ste zbilja opsjednuti hranom! Čim vam počnem govoriti o nečem drugom, vi me vraćate na klopu.

— Nisam uopće opsjednut hranom, ali počeli smo govoriti o toj temi, dakle, treba ići do kraja.

— Niste opsjednuti time? Razočarali ste me, mladiću. Govorimo dakle o klopi, jer niste njome opsjednuti. Kad sam lijepo oplijevio klasike, završio bacati strelice i voziti slalom, kad sam se lijepo naigrao, kad sam, zahvaljujući tim edukativnim aktivnostima, zaboravio strahotu kupanja, uključujem televizor, poput male djece koja gledaju one svoje glupave emisije prije kašice ili tjestenine u obliku slova. U to doba dana televizija je vrlo zanimljiva. Ima reklama bez kraja i konca, osobito onih u kojima se reklamira hrana. Mijenjam kanale, prebacujem se s jednog na drugi tako da dobijem najduži mogući blok reklama: sa šesnaest europskih kanala moguće je, ako se inteligentno prebacujete s jednog na drugi, uhvatiti pola sata reklama bez prekida. To je prekrasna višejezična opera: nizozemski šampon, talijanski biskviti, njemački biorazgradivi deterdžent, francuski maslac i tako dalje. Beskrajno uživam. Kad programi postanu glupi, ugasm televizor. A budući da mi je stotinjak reklama koje sam vidio otvorilo apetit, počinjem se hraniti. Zadovoljni ste, ha? Da ste samo vidjeli svoje lice dok sam se pretvarao da se opet udaljavam od teme. Budite bez brige, dobit ćete svoju ekskluzivnu vijest. Ali navečer jedem prilično laganu hranu. Zadovoljavam se hladnim jelima, kao stoje sjeckano svinjsko meso u masti, hladetina, suha slanina, ulje iz jedne konzerve sardina — sardine baš ne volim osobito, ali one daju miris ulju: sardine bacam, ulje zadržavam, pijem ga čisto. Za ime Božje, što vam je?

— Ništa. Nastavite, molim vas!

— Loše izgledate, vjerujte mi. Uz to popijem masni bujon, koji pripremit ću unaprijed: nekoliko sati kuham kožice od slanine, svinjske nožice, pileće trtice, kosti s moždinom i jednu mrkvu. Na kraju dodam još jednu veliku žlicu svinjske masti, izvadim mrkvu i ostavim sve dvadeset četiri sata da se hladi. Volim, naime, piti taj bujon hladan, kad se masnoća skrutnula na površini i pretvorila u koru od koje vam se usne sjaje. Ali ne brinite, ništa ne rasipam, nemojte misliti da bacam to ukusno meso. Nakon tog dugog kuhanja meso je dobilo na masnoći ono što je izgubilo na sočnosti: pileće trtice, čija je žuta mast dobila spužvastu strukturu, prava su poslastica... Ali što je vama?

— Ne... ne znam. Možda klaustrofobija? Ne bismo li mogli malo otvoriti prozor?

— Otvoriti prozor 15. siječnja? I ne pomišljajte na to! Taj bi vas kisik ubio. Ne, ja znam što je potrebno u vašem slučaju.

— Dopustite mi da izađem na trenutak.

— Ni govora, ostanite na toplom. Pripremit ću vam jednu *aleksandru* na svoj način, s rastopljenim maslacem.

Na te riječi novinarovo blijedo lice odjednom pozeleni: on izjuri iz sobe, presamićen, s rukom na ustima.

Tach se najvećom brzinom odveze do prozora okrenutog ulici i s velikim zadovoljstvom ugleda nesretnika kako, klečeći, sav iznemogao, povraća.

Silno uživajući u tom prizoru, debeljko promrmlja u svoja četiri podvoljka:

— Kad je netko tako slabašan, neka se ne dolazi ogledati s Pretextatom Tachom!

Skriven iza laganog zastora, iza kojeg se mogao prepustiti užitku da gleda a da ne bude viđen, ugleda dvojicu muškaraca kako izlaze iz kafića prekoputa njegove kuće i trče prema svom kolegi, koji je, ispraznivši utrobu, ležao na pločniku kraj svojeg magnetofona, koji nije isključio: snimio je, dakle, i zvukove povraćanja.

Ispružen na klupi u bistrou, novinar je polako dolazio k sebi. S vremena na vrijeme ponavljao je s prijetećim pogledom:

— Više neću jesti, više nikad neću jesti...

Dadoše mu da popije malo mlake vode, koju je sumnjičavo pogledao prije nego što ju je prinio ustima. Njegove kolege htjedoše preslušati vrpcu, ali on se umiješa:

— Samo ne u mojoj prisutnosti, preklinjem vas!

Pozvali su telefonom suprugu žrtve, koja je ubrzo došla kolima po njega; kad je otišao, mogli su napokon uključiti magnetofon. Piščeve riječi izazvaše gađenje, smijeh i oduševljenje:

— Taj je tip pravi zlatni rudnik! To ja zovem osobnošću.

— Fantastično je odvratan.

— Evo barem nekoga tko izmiče *soft* ideologiji!

— I *light* ideologiji!

— Kako taj zna izbaciti protivnika iz sedla!

— Zaista je sjajan. To ne bih mogao reći za našeg kolegu. Upao je zbilja u sve zamke.

— Ne bih htio govoriti loše o odsutnom kolegi, ali otkud mu ideja da postavlja sva ta pitanja o hrani? Razumijem da se debeljko nije htio dati samo tako gnjaviti. Kad imaš priliku postavljati pitanja takvom geniju, ne govori mu o klopi!

Duboko u sebi novinari su bili sretni što njih nije zapalo da budu prvi ili drugi. Iskreno govoreći, znali su da bi, da su se našli na mjestu te dvojice nesretnika, započeli razgovor pitanjima o istim temama, dakako glupim ali neizbježnim, i bili su presretni što se više ne moraju opterećivati tim prljavim poslom: ostavljena im je lijepa uloga i oni će to iskoristiti, što ih nije priječilo da se malo zabavljaju na račun žrtava.

Tako je, tog strašnog dana kad je cijeli svijet strepio pri pomisli na neizbježni rat, jedan gojazni, paralitični i nepokretni starac uspio odvratiti od Zaljeva pozornost šačice medijskih svećenika. Među njima bio je čak i jedan koji je, u toj, za sve besanoj noći, legao u postelju prazna želuca i zaspao teškim i zamornim snom čovjeka koga muči jetra, bez ikakve pomisli na one koji će uskoro umrijeti.

Tach je do kraja iskoristio malo poznata sredstva za izazivanje mučnine. Mast mu je poslužila kao napalm, *aleksandra* kao kemijsko oružje. Te večeri trljao je ruke kao strateg koji je zadovoljan svojim uspjehom.

- Onda, je li rat počeo?
- Još nije, gospodine Tach.
- A ipak će početi?
- Slušajući vas, čovjek bi pomislio da mu se nadate.
- Užasavam se neodržanih obećanja. Četa šaljivčina obećala nam je rat za 15. siječnja u ponoć. Danas je 16. siječnja i još se ništa nije dogodilo. Koga to oni vuku za nos? Milijarde televizijskih gledatelja iščekuju bez daha.
- Jeste li vi za rat, gospodine Tach?
- Da volim rat! Strašno! Kako netko može voljeti rat? Kakvo smiješno i suvišno pitanje! Poznajete li vi ljude koji vole rat? Zašto me, recimo, ne biste pitali jedem li napalm za doručak, kad smo već kod te teme?
- Poglavlje vaše prehrane smo zaključili, o tome već znamo sve.
- Ah? Zar vi još i špijunirate jedni druge? Ostavljate da prijavi posao obave nesretnici a onda vi uživajte, ha? Baš zgodno. A vi možda za sebe mislite da ste inteligentniji, jer mi postavljate briljantna pitanja u stilu: “Jeste li vi za rat?” A ja, ja bih bio genijalan pisac, pisac kojem se divi cijeli svijet, dobitnik Nobelove nagrade za književnost, sve to samo zato da mi neki žutokljunac dođe dodijavati s gotovo tautološkim pitanjima, na koja bi i zadnji imbecil dao odgovor jednak momemu!
- Dobro. Dakle, vi ne volite rat, ali želite da do njega dođe?
- Pri sadašnjem stanju stvari, to je nužnost. Svi oni mali blesavi vojnici imaju erekciju. Mora im se pružiti prilika da ejakuliraju, inače će im izbiti bubuljice i plačući će se vratiti svojoj mami. Razočarati mlade, to je ružno.
- Vi volite mlade, gospodine Tach?
- Vi zbilja imate dara za postavljanje briljantnih, upravo nevjerojatnih pitanja! Da, zamislite, ja obožavam mlade.
- Zaista neočekivan odgovor. Poznajući vas, mislio bih da ih ne možete smisliti.
- “Poznajući vas”! Za koga vi to sebe držite?
- Htio sam reći, poznajući vašu reputaciju...
- A kakva je moja reputacija?
- Bogme... to je teško reći.
- Da. Iz obzira prema vama, neću inzistirati.

- Tako, dakle, vi volite mlade? Zašto?
- Volim mlade zato što su oni sve ono što ja nisam. Zbog toga zaslužuju nježnost i divljenje.
- To je zaista dirljiv odgovor, gospodine Tach.
- Želite li maramicu?
- Zašto se pokušavate narugati plemenitim zanosima svoga srca?
- Plemeniti zanosi moga srca? Gdje, do vraga, pronalazite takve bedastoće?
- Jako mi je žao, gospodine, vi ste me na njih nadahnuli: ono što ste rekli o mladima bilo je stvarno dirljivo.
- Produbite malo ono što sam rekao i vidjet ćete je li dirljivo.
- Produbimo, dakle!
- Volim mlade zato što su oni sve ono što ja nisam, rekao sam. Naime, mladi su lijepi, okretni, glupi i zli.
- ...?
- Zar ne? Dirljiv odgovor, da se poslužim vašim riječima.
- Šalite se, valjda?
- Izgledam li vam tako? Da li biste mogli opovrgnuti jedan jedini od tih pridjeva?
- Prihvatimo li čak i da su ti pridjevi utemeljeni, vi zaista vidite sebe kao njihovu suprotnost?
- Što? Vi mislite da sam ja lijep, okretan, glup i zao?
- Ni lijep, ni okretan, ni glup...
- Sad sam već mirniji.
- Ali zločesti jeste!
- Ja, zločest!
- Apsolutno.
- Zločest! Vi ste bolesni. U osamdeset tri godine svoga života nisam nikad sreo osobu tako nevjerojatno dobru kao što sam ja. Ja sam čudovišno dobar, toliko dobar da bih povraćao kad bih sam sebe sreo.
- Ne govorite ozbiljno.
- To je vrhunac. Navedite mi samo jednog čovjeka, neću reći boljeg od mene (to bi bilo nemoguće), nego tako dobrog kao što sam ja.
- Pa, eto... prvi koji naiđe.
- Prvi koji naiđe? Dakle, vi, ako dobro shvaćam? Šaljivčino!

— Ja ili bilo tko drugi.

— Ne govorite mi o bilo kome, ne poznajete ga. Govorite mi o sebi. U ime čega se usuđujete tvrditi da ste tako dobri kao ja?

— U ime najočiglednijih činjenica.

— Da. To sam i mislio, nemate nijedan argument.

— Ali, gospodine Tach, prestanite pretjerivati, molim vas! Preslušao sam dva intervjuja novinara koji su prije mene razgovarali s vama. Čak i kad bih poznavao samo te primjere vašeg ponašanja, znao bih na čemu sam, što se vas tiče. Možete li poreći da ste mučili onu dvojicu nesretnika?

— Kakvo izvrtanje činjenica! Oni su mučili mene.

— Ako to slučajno niste znali, jedan i drugi su bolesni kao psi otkad su razgovarali s vama.

— *Post hoc, ergo propter hoc*, ³ zar ne? Vi uspostavljate zaista smiješne uzročno-posljedične veze, mladiću. Prvi se novinar razbolio zato što je popio previše *porto flipa*. Nećete mi, nadam se, reći da sam ga ja natjerao da ga popije? Drugi me je, protiv moje volje, i premda sam se ja tome opirao, gnjavio da mu ispričam što jedem. Ako nije bio u stanju podnijeti moj izvještaj o tome, to nije moja krivnja, zar ne? Dodat ću da su se te dvije individue pokazale iznimno drskima prema meni. Oh, podnosio sam ja to s blagošću žrtvenog janjeta. Ali oni su zacijelo patili zbog toga. Vidite, uvijek se vraćamo Evanđelju: Krist je lijepo rekao da zli ljudi ispunjeni mržnjom nanose štetu ponajprije sami sebi. To je uzrok muka koje trpe vaše kolege.

— Gospodine Tach, mogu li vas zamoliti da posve iskreno odgovorite na sljedeće pitanje: držite li vi mene glupanom?

— Naravno.

— Hvala vam na iskrenosti.

— Nemojte mi zahvaljivati, ja jednostavno ne znam lagati. Uostalom, ne razumijem zašto mi postavljate pitanje na koje odgovor već znate: vi ste mladi, a ja vam nisam skrivao što mislim o mladima.

— Kad je o tome riječ, ne čini li vam se da vam nedostaje malo nijansi? Ne mogu se svi mladi strpati u istu vreću.

— Slažem se s vama. Neki mladi nisu ni lijepi, ni okretni. Vi, na primjer, ne znam jeste li okretni, ali lijepi niste.

— Hvala vam. A zloća i glupost, to su osobine svih mladih?

— Upoznao sam samo jednu iznimku: to sam ja.
— Kakvi ste bili kad vam je bilo dvadeset godina?
— Kao i sad. Još sam mogao hodati. Osim toga, ne vidim u čemu sam se promijenio. Već sam bio golobrad, debeo, mističan, genijalan, predobar, ružan, nevjerojatno inteligentan, osamljen, već sam volio jesti i pušiti.

— Ukratko, niste imali mladosti?

— Obožavam vas slušati kako govorite, čovjek bi se zakleo da čitate iz nekog priručnika općih mjesta. Pristajem kazati: “Da, nisam imao mladosti”, ali samo pod ovim uvjetom: u svom tekstu jasno navedite da je to vaš izraz. Inače će ljudi pomisliti da se Pretextat Tach služi terminologijom petparačkih romana s kioska.

— Ne brinite, učinit ću to. A sad mi, ako vam to nije nezgodno, objasnite po čemu sebe smatrate dobrim i, ako je moguće, potkrijepite to primjerima.

— Obožavam to “ako je moguće”. Vi dakle ne vjerujete u moju dobrotu, a?

— Vjerovati nije najbolji glagol. Recimo radije shvatiti.

— Vidi ti njega! Pa dobro, mladiću, shvatite dakle što je bio moj život: žrtva duga osamdeset tri godine. Što je u usporedbi s tim Kristova žrtva? Moja je muka trajala pedeset godina dulje.

I uskoro ću doživjeti apoteozu beskrajno značajniju, dužu, elitniju i možda čak i bolniju: agoniju koja će na mom tijelu ostaviti stigmatu Elzenveiverplatzova sindroma. Naš Gospodin budi u meni najbolje osjećaje, ali, uza svu svoju dobru volju, On ne bi mogao umrijeti od raka hrskavice.

— I onda?

— Kako to, i onda? Odapeti od razapinjanja na križ, u ono doba banalnog kao kiša, ili od krajnje rijetkog sindroma, vi mislite da je to isto?

— Umrijeti uvijek znači umrijeti.

— Bože moj! Jeste li vi svjesni kakvu je budalaštinu upravo snimio vaš magnetofon? I vaše će kolege to čuti! Jadni moj prijatelju, ne bih volio biti na vašem mjestu. “Umrijeti uvijek znači umrijeti!” Ali ja sam tako dobar da ću vam dopustiti da to izbrišete.

— Ni govora, gospodine Tach: to je jednostavno moje mišljenje.

— Zna li da vas počinjem smatrati fascinantnim? Takav nedostatak moći prosuđivanja je nešto izvanredno. Vas bi trebalo premjestiti u odjel “Pregaženi psi”, morali biste naučiti pasji jezik i pitati one jadne životinje koje upravo crkavaju ne bi li radije krepale od neke rijetke bolesti.

— Gospodine Tach, događa li vam se ikad da drugome uputite što drugo osim uvreda?

— Ja nikad ne vrijeđam, gospodine, ja dijagnosticiram. Kad smo već kod toga, pretpostavljam da nikad niste pročitali nijednu moju knjigu?

— Griješite.

— Kako? To nije moguće. Vi zaista ni po formi ni po sadržaju ne djelujete poput nekoga tko je čitao Tacha. To je laž.

— To je živa istina. Pročitao sam samo jedan od vaših romana, ali pročitao sam ga temeljito, čak dva puta, i on je ostavio dubok trag na meni.

— Zacijelo ste me pobrkali s nekim drugim.

— Kako bi se knjiga kao stoje *Bezrazložna silovanja između dva rata* mogla pobrkati s nekom drugom? Vjerujte mi, čitanje te knjige duboko me je potreslo.

— Potreslo? Potreslo! Kao da sam ja pisao da bih potresao ljude! Da tu knjigu niste čitali dijagonalno, gospodine, kao što ste je vjerojatno čitali, da ste je dakle čitali onako kako je treba čitati, unoseći se u nju svom svojom utrobom, pod pretpostavkom da je imate, vi biste se izbljuvali.

— Doista, u vašim knjigama postoji jedna estetika povraćanja...

— Estetika povraćanja! Još ćete me rasplakati!

— Napokon, da se vratimo onome o čemu smo maloprije govorili, ja tvrdim da nisam nikad pročitao djelo ispunjenije zloćom.

— Upravo tako. Željeli ste dokaze moje dobrote: eto vam jednog, očiglednog. Celine je to shvatio, kad je u svojim predgovorima rekao da je svoje najotrovnije knjige napisao iz puke nesebične dobrote, iz neodoljive nježnosti prema svojim kleveticima. To je prava ljubav.

— To je ipak malo pretjerano, zar ne?

— Celine, da je malo pretjeran? U vašem je interesu da to izbrišete.

— Ali, napokon, onaj nepodnošljivo opaki prizor s gluhoonijemom ženom, osjeća se da ste ga napisali s veseljem.

— Naravno. Ne možete zamisliti kakav je to užitak tjerati vodu na mlin onih koji vas kleveću.

— Ah! U tom slučaju, to nije dobrota, gospodine Tach, to je mutna mješavina mazohizma i paranoje.

— Tra, la, la! Prestanite upotrebljavati riječi čije značenje ne znate. Puka dobrota, mladiću! Po vašem mišljenju, koje su knjige napisane iz puke dobrote? *Čiča Tomina koliba*? *Jadnici*? Dakako da nisu. Te knjige napisane su da bi njihovi pisci bili primljeni u salonima. Ama, vjerujte mi, iznimno su rijetke knjige napisane iz puke dobrote. Ta djela stvorena su s gnušanjem i u samoći, a njihovi su pisci dobro znali da će, pošto su ih bacili u lice svijetu, biti još osamljeniji i još prezreniji. To je normalno, glavna je karakteristika nesebične dobrote da je neprepoznatljiva, nespoznatljiva, nevidljiva, nenaslutiva — jer dobročinstvo koje glasno izgovara svoje ime nije nikad nesebično. Valjda vidite da sam ja dobar.

— Ima jedan paradoks u tome što ste upravo rekli. Objašnjavate mi da se prava dobrota skriva, a zatim proglašavate na sav glas da ste sami dobri.

— Oh, ja si to mogu priuštiti koliko god hoću, jer mi ionako neće vjerovati.

Novinar prasne u smijeh.

— Vi imate fascinantne argumente, gospodine Tach. Dakle, vi tvrdite da ste posvetili život pisanju iz puke dobrote?

— Ima i mnogo drugih stvari koje sam radio iz puke dobrote.

— Na primjer?

— Popis je dugačak: celibat, proždrljivost i tako dalje.

— Objasnite mi to.

— Naravno, dobrota nije nikad bila moj jedini motiv. Uzmimo samo moj celibat, na primjer: opće je poznato da me seks ni najmanje ne zanima. Mogao sam se ipak oženiti, ako radi ničeg drugog, onda radi užitka da gnjavim svoju ženu. Pa eto, ipak nisam, i tu se pokazuje moja dobrota: nisam se oženio da bih poštedio tu nesretnicu.

— Neka vam bude. A proždrljivost?

— To je jasno kao dan: ja sam Mesija pretilosti. Kad umrem, preuzet ću na svoja pleća sve suvišne kilograme čovječanstva.

— Hoćete reći da, simbolično...

— Pazite! Nemojte nikad izgovarati preda mnom riječ “simbol”, osim ako se radi o kemiji, upozoravam vas da je to u vašem interesu.

— Jako mi je žao što sam glup i tup, ali zaista vas ne razumijem.

— Nije to ništa ozbiljno, niste vi jedini.

— Ne biste li mi mogli objasniti?

— Užasavam se gubiti vrijeme.

— Gospodine Tach, ako sam već ja glup i tup, ne možete li zamisliti da iza mene postoji neki budući čitatelj mog teksta, inteligentan i otvoren čitatelj koji bi zaslužio da vas razumije? I kojeg će vaš posljednji odgovor razočarati?

— Pretpostavimo li da taj čitatelj postoji, i ako je zaista inteligentan i otvoren, neće mu biti potrebno nikakvo objašnjenje.

— Ne slažem se. Čak i inteligentnom stvorenju potrebno je objašnjenje kad je suočeno s novom i nepoznatom mišlju.

— Što vi o tome znate? Vi niste nikad bili inteligentni.

— Dakako, ali skromno pokušavam to zamisliti.

— Jadni moj dečko.

— Hajde, pružite mi dokaz svoje poslovične dobrote i objasnite mi.

— Hoćete li da vam kažem? Uistinu inteligentni i otvoreni ljudi ne bi me moljali da im to objašnjavam. Osobina je prostačkog duha da želi sve objasniti, uključujući i ono što se ne objašnjava. Dakle, zašto bih vam ja pružao objašnjenja koja idioti ne bi shvatili, a koja profinjenija bića ne bi željela?

— Bio sam već ružan, glup i tup, sad još treba tome dodati i prost, ako sam vas dobro shvatio?

— Čovjek pred vama ne može ništa sakriti.

— Ako mogu sebi dopustiti jednu primjedbu, gospodine Tach, tako se nećete pokazati simpatičnim.

— Ja, simpatičan? Samo bi mi još to trebalo. Osim toga, tko ste vi da mi držite prodike u trenutku kad mi nisu ostala ni dva mjeseca do moje slavne smrti? Što vi mislite, tko ste vi? Počeli ste rečenicu riječima “Ako mogu sebi dopustiti”, ali vi sebi ne možete to dopustiti! Hajde, odlazite, dosađujete mi.

— Jeste li gluhi?

Posramljeni novinar pridruži se kolegama u kafiću prekoputa. Nije znao je li se izvukao jeftino ili nije.

Preslušavajući vrpcu, njegove kolege ne rekoše ništa, ali njihov nadmoćni, pomalo prezirni osmijeh sigurno nije bio upućen Tachu.

— Taj je tip teži slučaj — pripovijedala je posljednja žrtva. — Vrag bi ga razumio! Nikad se ne zna kako će reagirati. Ponekad ti se čini da mu možeš sve reći, da ga ništa ne vrijeđa i da čak uživa u sitnim drskim nijansama nekih pitanja. A onda odjednom, iznebuha, eksplodira zbog neke beznačajne pojedinosti, ili nas izbací iz stana ako mu, na našu nesreću, uputimo neku sitnu i opravdanu primjedbu.

— Genij ne podnosi primjedbe — primijeti jedan kolega s visoka kao da je on Pretextat Tach glavom i bradom.

— Pa što onda? Zar sam trebao dopustiti da me vrijeđa?

— Idealno bi bilo da ga nisi potaknuo na te uvrede.

— To je zlobno! Cijeli svijet ga ne potiče ni na što drugo doli na uvrede.

— Jadni Tach! Jadni prognani titan!

— Jadni Tach? Pa, to je vrhunac! Jadni mi, da, jadni mi!

— Zar ti ne razumiješ da mu dosađujemo?

— Da, mogao sam to shvatiti. Ali napokon, netko ipak mora raditi taj posao, zar ne?

— Zašto? — reče pljuvač u zajedničku zdjelu, vjerujući da je nadahnut.

— A zašto si ti onda izabrao da budeš novinar, budalo?

— Zato što nisam mogao biti Pretextat Tach.

— To bi ti bilo drago, da budeš debeli grafomanski eunuh?

Da, to bi mu bilo drago. I nije on bio jedini koji tako misli. Ljudski je rod tako stvoren da bi bića zdrave pameti bila spremna žrtvovati svoju mladost, svoje tijelo, svoje ljubavi, svoje prijatelje, svoju sreću i još mnogo više od toga, na oltaru tlapnje zvane vječnost.

- Onda, je li rat počeo?
  - Eh... da, gotovo je, prve su rakete...
  - To je dobro.
  - Zaista?
  - Ne volim gledati mladež besposlenu. Ovako su, 17. siječnja, momci napokon dobili priliku da se počnu zabavljati.
  - Ako se to može tako reći.
  - Što, zar vas to ne bi zabavljalo?
  - Iskreno govoreći, ne.
  - Vama se možda čini zabavnijim s magnetofonom u ruci proganjati gojazne starce?
  - Proganjati? Ali mi vas ne progonimo, vi ste nam sami dopustili da dođemo.
  - Nikad! To je još jedna podvala onog pseta, Gravelina!
  - Ali, gospodine Tach, vi možete sasvim slobodno reći *ne* svom tajniku, on vam je odan čovjek koji poštuje sve vaše želje.
  - Koješta. On me muči i nikad me ništa ne pita. Ona bolničarka, na primjer, to je njegovo maslo!
  - Hajte, gospodine Tach, smirite se! Nastavimo naš razgovor. Kako objašnjavate izvanredan uspjeh...
  - Hoćete li jednu *aleksandru*?
  - Ne, hvala. Rekao sam, dakle, izvanredan uspjeh...
  - Pričekajte, ja bih popio jednu.
- Alkemijska stanka.
- Ovaj netom započeti rat probudio je u meni neodoljivu želju za *aleksandrom*. To je tako svečano piće.
  - Dobro. Gospodine Tach, kako objašnjavate izvanredan uspjeh vašega djela diljem svijeta?
  - Ne objašnjavam ga nikako.
  - Ali zacijelo ste o tome razmišljali i pokušavali zamisliti moguće odgovore.
  - Nisam.
  - Niste? Prodali ste milijune primjeraka svojih knjiga, čak i u Kini, i to vas nije navelo na razmišljanje?
  - Tvornice oružja prodaju svakoga dana na tisuće raketa po cijelom svijetu i to ih ne navodi na razmišljanje.
  - To nema nikakve veze jedno s drugim.

— Mislite? Podudarnost je ipak začudna. To gomilanje, na primjer: govori se o utrci u naoružanju, a morao bi postojati i izraz “utrka u književnosti”. I to je argument sile kao i svaki drugi: svaki narod maše svojim piscem, ili svojim piscima, kao što prijete topovima. Prije ili kasnije, mahat će i mojim imenom, i početak će svjetlati moju Nobelovu nagradu.

— Ako to tako shvaćate, slažem se. Ali, hvala Bogu, književnost nije toliko pogubna.

— Ne moja. Moja je pogubnija od rata.

— Ne laskate li upravo sami sebi?

— A što mi drugo preostaje, kad sam ja jedini čitalac sposoban da me razumije? Da, moje su knjige pogubnije od rata, jer potiču želju da čovjek krepa, dok rat potiče želju za životom. Kad me pročitaju, ljudi bi se morali ubiti.

— Kako objašnjavate da to ne čine?

— Ah, to mogu vrlo lako objasniti: ne ubijaju se zato što me nitko ne čita. Zapravo, to je možda i objašnjenje mog izvanrednog uspjeha: razlog da sam tako slavan, dragi gospodine, jest u tome što me nitko ne čita.

— Paradoksalno!

— Naprotiv: da su me ti jadni ljudi pokušali čitati, zamrzili bi me, a da bi se osvetili za napor koji su zbog mene uložili, bacili bi me u zaborav. A ovako, budući da me ne čitaju i ne zamaraju se mnome, smatraju da ih opuštam i prema tome da sam simpatičan i dostojan uspjeha.

— To je zbilja izvanredan način prosuđivanja.

— Ali nepobitan. Evo, uzмимо Homera: on vam je jedan od najslavnijih primjera. A poznajete li vi mnogo pravih čitatelja prave *Ilijade* i prave *Odiseje*? Šaćica ćelavih filologa, to vam je sve — jer valjda ipak nećete nazvati čitateljima one rijetke gimnazijalce koji, drijemajući u školskim klupama, još sriču Homera, a misle samo na *Depeche Mode* ili na sidu. I upravo se zbog tog izvrsnog razloga na Homera svi pozivaju.

— Pod pretpostavkom da je to točno, vi smatrate taj razlog izvrsnim? Ne bi li se prije moglo reći da je žalostan?

— Izvrstan, ostajem pri tome. Nije li za jednog pravog, čistog, velikog, genijalnog pisca kao što sam ja utješno znati da ga nitko ne

čita? Da nitko svojim trivijalnim pogledom ne oskvrnjuje ljepote koje je stvorio, u najtajnijim zakucima svoje duše i svoje samoće?

— Da biste izbjegli taj trivijalni pogled, ne bi li bilo jednostavnije da niste ništa objavili?

— To je isuviše lako. Ne, vidite, vrhunac je rafiniranosti prodati na milijune primjeraka svojih knjiga a ne biti čitan.

— Ne računajući da ste uz to još zaradili novac.

— Svakako. Ja jako volim novac.

— Vi volite novac?

— Da. Novac je divan. Ja u njemu nisam nikad našao nikakve koristi, ali volim ga gledati. Kovanica od 5 franaka je ljupka poput tratinčice.

— Takva usporedba ne bi mi nikad pala na pamet.

— Normalno, vi niste dobitnik Nobelove nagrade za književnost.

— U stvari, ne opovrgava li ta Nobelova nagrada vašu teoriju? Ne pretpostavlja li ona da vas je čitao barem Nobelov žiri?

— Ništa nije manje sigurno od toga. Ali, čak i u slučaju da su me članovi Nobelova žirija čitali, vjerujte mi da to ništa ne mijenja u mojoj teoriji. Ima mnogo ljudi koji idu tako daleko u sofisticiranosti da čitaju ne čitajući. Poput ljudi-žaba, oni plivaju kroz knjige a da ne popiju ni kap vode.

— Da, govorili ste o tome u jednom od prethodnih razgovora.

— To su čitatelji-žabe. Oni čine golemu većinu čitatelja među ljudima. Pa ipak sam ja njihovo postojanje otkrio vrlo kasno. Ja sam užasno naivan. Mislio sam da svi čitaju poput mene; ja čitam kao što jedem: to ne znači samo da osjećam potrebu za čitanjem, to prije svega znači da ono što pročitam ulazi u mene, u sastojke moga tijela, i da ih mijenja. Čovjek nije isti ako je pojeo krvavicu ili ako je pojeo kavijar; jednako tako nije isti ako je upravo pročitao Kanta (neka me Bog sačuva od toga) ili ako je pročitao Queneaua. Napokon, kad kažem "čovjek", morao bih reći "ja i nekolicina drugih", jer većina ljudi izlazi iz Prousta ili Simenona ista onakva kakva je u njih ušla, ne izgubivši ni mrvicu od onoga što su bili i ne stekavši nijednu dodatnu mrvicu. Oni su čitali, to je sve: u najboljem slučaju, znaju "o čemu je riječ". Nemojte misliti da pretjerujem. Koliko sam puta pitao, i to inteligentne osobe: "Je li vas ta knjiga promijenila?" A

oni su me gledali razrogačenim očima, kao da me pitaju: “A zašto biste vi htjeli da me promijeni?”

— Dopustite mi da izrazim svoje čuđenje, gospodine Tach: upravo ste govorili kao netko tko brani knjige s porukom, što nije nimalo slično vama.

— Niste baš jako bistri, a? Dakle, vi mislite da knjige “s porukom” mogu nekoga promijeniti? A upravo one najmanje mijenjaju ljude. Ne, knjige koje ostavljaju trag i koje preobražavaju, to su one druge, knjige želje, knjige užitka, knjige genija, a osobito knjige ispunjene ljepotom. Evo, uzmimo jednu veliku knjigu iznimne ljepote: *Putovanje nakraj noći*. Kako je moguće ne biti druga osoba nakon što ste je pročitali? A ipak, većini čitatelja uspijeva izvesti taj podvig bez poteškoća. Nakon toga vam kažu: “Ah, da, Celine, on je sjajan” onda se opet vrate svojim ovcama. Naravno, Celine je ekstremna slučaj, ali mogao bih govoriti i o drugima. Čovjek nije nikad isti nakon što je pročitao neku knjigu, pa bila ona i tako skromna kao što je jedan Leo Malet: on vas mijenja, jedan Leo Malet. Kad ste pročitali Lea Maleta, više ne gledate mlade djevojke u kišnoj kabanici kao što ste ih gledali prije. A to je jako važno! Promijeniti način gledanja: to je, upravo to, naše veliko djelo.

— Ne mislite li da je, svjesno ili ne, svatko promijenio način gledanja nakon što je pročitao neku knjigu?

— Oh, ne! Samo su oni najodabraniji, oni koji čine cvijet čitalačke publike, sposobni za to. Ostali i dalje gledaju stvari na svoj urođeni, plitki način. Uz to, ovdje je riječ o čitateljima, koji su sami po sebi vrlo rijedak soj. Većina ljudi ne čita. U vezi s tim postoji sjajan citat jednog intelektualca kojem sam zaboravio ime: “Zapravo, ljudi ne čitaju; ili, ako čitaju, ne razumiju; ili, ako razumiju, zaboravljaju.” Eto, to na sažet način izvrsno oslikava situaciju, ne mislite li tako?

— U tom slučaju, nije li tragično biti pisac?

— Ako u tome ima nečeg tragičnog, tragika ne proizlazi iz toga. Ne biti čitanje dobročinstvo. Možete si sve dopustiti.

— Ama, napokon, u početku, ljudi su vas ipak morali čitati, inače ne biste postali slavni.

— U početku možda, vrlo malo.

— Vraćam se, dakle, na svoje početno pitanje: otkud taj izvanredni uspjeh? Čime je taj početak odgovarao očekivanju čitatelja?

— Ne znam. Bile su to tridesete godine. Nije bilo televizije, ljudi su se morali nečim zabaviti.

— Da, ali zašto vi, a ne neki drugi pisac?

— Zapravo, moj veliki uspjeh počeo je poslije rata. Uostalom, to je smiješno, jer ja nisam uopće sudjelovao u tom cirkusu: bio sam već gotovo nepokretan — osim toga, deset godina ranije, oslobodili su me vojske zbog debljine. Godine 1945. započelo je doba velikog ispaštanja: posramljeni ili ne, ljudi su osjetili da imaju sebi mnogo toga predbaciti. I tada su nabasali na moje romane koji su urlali poput kletvi, koji su bili puni smeća, i zaključili su da će to biti kazna primjerena njihovoj neizmjerenoj podlosti.

— Je li to bila kazna?

— Mogla je biti. A moglo je biti i nešto drugo. Ali eto, *vox populi, vox dei*.⁴ A zatim, ljudi su me vrlo brzo prestali čitati. Kao i Celinea, uostalom: Celine je vjerojatno jedan od najmanje čitanih pisaca. Razlika je u tome što mene nisu čitali iz dobrih razloga, a njega nisu čitali iz loših razloga.

— Mnogo govorite o Celineu.

— Volim književnost, gospodine. To vas čudi?

— Iz njegovih knjiga ne izbacujete suvišne stranice, pretpostavljam?

— Ne. On neprestano izbacuje suvišne stranice iz mojih knjiga.

— Jeste li ga sreli?

— Ne, učinio sam nešto mnogo bolje: čitao sam ga.

— A on, je li on čitao vas?

— Sigurno. Osjetio sam to često čitajući ga.

— Vi ste utjecali na Celinea?

— Manje nego što je on utjecao na mene, ali ipak...

— A na koga drugog ste još utjecali?

— Ni na koga, naravno, jer me nitko drugi nije čitao. Naposljetku, zahvaljujući Celineu, ipak sam bio čitan — zaista čitan — samo jedanput.

— Eto vidite da ste željeli da vas čitaju.

— On, samo on. Za druge mi se fućka.

— Jeste li susretali druge pisce?

— Ne, nisam sreo nikoga i nitko nije došao k meni. Poznajem vrlo malo ljudi: Gravelina, naravno, a uz njega mesara, mljekara,

sitničara i trgovca koji prodaje duhan. To je sve, mislim. Ah, da, tu je i ona kurvinska bolničarka, i zatim novinari. Ne volim viđati ljude. To što živim sam nije toliko iz ljubavi prema samoći koliko iz mržnje prema ljudskom rodu. Možete napisati u tim svojim žutim novinama da sam odvratani mizantrop.

— Zašto ste mizantrop?

— Pretpostavljam da niste čitali *Prijava ljude* ?

— Nisam.

— Naravno. Da ste ih čitali, znali biste zašto. Ima tisuću razloga da vam se ljudi zgade. Najvažniji je, za mene, njihovo licemjerje, koje je apsolutno nepopravljivo. To licemjerje nije, uostalom, nikad bilo tako na cijeni kao danas. Upoznao sam razna vremena, možete misliti: mogu, međutim, ustvrditi da nikad nisam prezirao neku epohu kao ovu današnju. To je doba licemjerja u najpunijem smislu. Licemjerje je nešto mnogo gore od nepoštenja, od dvoličnosti, od neiskrenosti. Biti licemjeran, to znači lagati najprije samom sebi, ne zbog eventualnih problema savjesti, nego zbog svog ljigavog samozadovoljstva, zgodnim riječima kao što su “sram” ili “dostojanstvo”. Zatim, to znači lagati drugima, ali ne pošteno i zločesto lagati, ne da biste nekog uvalili u govna, ne: licemjerne laži, *light* laži, koje vam bacaju u lice sa smiješkom, kao da će vam to pričiniti zadovoljstvo.

— Na primjer?

— Pa eto, današnji položaj žena.

— Kako? Zar ste vi feminist?

— Ja, feminist? Mrzim žene još više nego muškarce.

— Zašto?

— Iz tisuću razloga. Prvo, zato što su ružne: jeste li ikad vidjeli nešto ružnije od žene? Pada li kome na pamet da ima dojke, bokove, i da vas poštedim ostalog? Zatim, mrzim žene kao što mrzim sve žrtve. Žrtve su užasno gadan soj. Kad bismo taj soj potpuno istrijebili, možda bismo napokon imali mir, i možda bi žrtve napokon imale ono što žele, to jest mučeništvo. Žene su osobito opasne žrtve, jer su nadasve žrtve sebe samih, odnosno drugih žena. Želite li upoznati kal ljudskih osjećaja, pogledajte dobro osjećaje koje žene gaje prema drugim ženama: zgrozit ćete se od užasa pred tolikim licemjerjem, ljubomorom, zlobom, podlošću.

Nikad nećete vidjeti dvije žene da se tuku čestito, šakama, niti čak kako obasipaju jedna drugu poštenom salvom uvreda: kod njih prevladavaju niski udarci, male prljave rečenice koje zadaju mnogo veću bol od direkta u vilicu. Reći ćete mi da to nije ništa novo, da je ženski svijet takav još od vremena Adama i Eve. A ja vam kažem da sudbina žena nije nikad bila gora — njihovom krivicom, u tome se slažemo, ali što to mijenja na stvari? Položaj žena postao je pozornica najgnusnijih licemjernih laži.

— Još mi uvijek niste ništa objasnili.

— Uzmimo situaciju kakva je bila prije: žena je inferiorna muškarcu, to je jasno — dovoljno je vidjeti koliko je ružna. U prošlosti, nije bilo nikakve prijetvornosti: pred ženom nisu skrivali njezinu inferiornost i odnosili su se prema njoj kao inferiornoj. Danas to postaje odvratno: žena je i dalje inferiorna — i dalje je jednako ružna - ali bajaju joj da je ravna muškarcu. Budući da je glupa, ona u to, naravno, vjeruje. A tretiraju je i dalje kao inferiorno biće: plaće su samo mali pokazatelj toga. Drugi pokazatelji mnogo su ozbiljniji: žene su uvijek na začelju na svim područjima, počevši od zavođenja — u čemu nema ničeg čudnog, imamo li u vidu njihovu ružnoću, njihovu skučenost duha i osobito njihovu odvratnu čangrizavost, koja izbija na površinu i najmanjim povodom. Divite se, dakle, prijetvornosti sistema koji uvjerava ropkinju, ružnu, glupu, zlu i bez imalo draži, da starta s jednakim izgledima kao i njezin gospodar, iako ih ona nema ni četvrtinu. Ja to držim sramotnim. Da sam ja žensko, bilo bi mi od toga muka.

— Shvaćate, nadam se, da je moguće i ne složiti se s vama?

— “Shvaćati” nije pravi glagol. Ja ne shvaćam, ja se na to ljutim. U ime koje licemjerne laži dolazite do toga da mi proturječite?

— U ime svojeg ukusa, kao prvo. Meni žene nisu ružne.

— Jadni moj prijatelju, vaš je ukus takav da se čovjek pobjuže.

— Ali ženske grudi su lijepe.

— Ne znate vi što govorite. Na sjajnom papiru luksuznih revija, te ženske izbočine već su na granici neprihvatljivog. A što reći o izbočinama pravih ženki, o onima koje se ne usuđuju pokazati i koje čine golemu većinu sisa? Fuj.

— To je vaš ukus. Čovjek ga ne mora dijeliti s vama.

— Oh, da, moguće je čak smatrati lijepim žlundre koje prodaju u mesnici: ništa nije zabranjeno.

— To nema nikakve veze.

— Žene su žlundre. Ponekad se za neku posebno ružnu ženu kaže da je “žlundra”: istina je da su sve žene žlundre.

— Dopustite mi da vas upitam što ste onda vi?

— Gomila sala. Zar se to ne vidi?

— Nasuprot tome, mislite li da su muškarci lijepi?

— To nisam rekao. Muškarci su, što se fizičkog izgleda tiče, manje strašni od žena. Ali to ne znači da su lijepi.

— Nitko, dakle, nije lijep?

— Oh, da. Neka su djeca vrlo lijepa. To, na žalost, ne traje dugo.

— Vi dakle mislite da je djetinjstvo blagoslovljeno doba?

— Jeste li čuli što ste upravo rekli? “Djetinjstvo je blagoslovljeno doba.”

— To je opće mjesto, ali to je istina, zar ne?

— Dakako da je istina, glupane! Ali treba li to reći? To svi znaju.

— Zapravo, gospodine Tach, vi ste očajan čovjek.

— I vi to tek sad otkrivajte? Odmorite se, mladiću, toliko će vas genijalnosti iscrpsti.

— Koji su razlozi vašeg očaja?

— Sve. I nije svijet toliko jadno skrpan, nego život. Današnja prijetvornost je i u tome što svi viču suprotno. K vragu, čujete li ih kako se svi deru u jedan glas: “Život je lijeeep! Mi volimo život!” Kad čujem takve gluposti, dođe mi da se popnem na strop.

— Te su gluposti možda iskrene.

— I ja to mislim, ali onda je stvar još gora: to dokazuje da je prijetvornost efikasna, da su ljudi u stanju povjerovati u te budalaštine. Tako, imaju usrani život, s usranim poslovima, žive na užasnim mjestima, s groznim ljudima, i idu tako daleko u toj gnusobi da to nazivaju srećom.

— Ali to bolje za njih, ako su tako sretni!

— To bolje za njih, kao što vi kažete.

— A vi, gospodine Tach, što je za vas sreća?

— Ništavilo. Imam mir, i to je već to — zapravo, imao sam mir.

— Niste nikada bili sretni?

Šutnja.

— Treba li shvatiti da vaša šutnja znači da ste bili sretni?... Treba li shvatiti da to znači da niste nikad bili sretni?

— Umuknite, razmišljam. Ne, nikad nisam bio sretan.

— To je strašno.

— Hoćete li maramicu?

— Čak ni u djetinjstvu?

— Nikad nisam bio dijete.

— Što hoćete time reći?

— Upravo ono što sam rekao.

— Ipak, morali ste biti mali!

— Mali, da, ali ne dijete. Već sam tad bio Pretextat Tach.

— Točno je da se ne zna ništa o vašem djetinjstvu. Vaše biografije počinju uvijek od vremena kad ste već odrasli.

— Normalno, jer nisam imao djetinjstvo.

— Ipak, imali ste roditelje.

— Vi se razbacujete genijalnom intuicijom, mladiću.

— Što su vam radili roditelji?

— Ništa.

— Kako to?

— Rentijeri. Vrlo staro obiteljsko bogatstvo.

— Ima li drugih potomaka osim vas?

— Jeste li vi od porezne uprave?

— Ne, htio sam samo znati da li...

— Bavite se svojim poslom.

— Biti novinar, gospodine Tach, znači baviti se tuđim poslovima.

— Promijenite zanimanje.

— Ni govora. Volim to zanimanje.

— Jadni dečko!

— Postavit ću vam pitanje drukčije: pričajte mi o razdoblju svoga života kad ste bili najsretniji.

Šutnja.

— Moram li vam postaviti pitanje na drugi način?

— Držite li me kretenom ili što? Koju igru to igrate? Lijepa markizo, zbog vaših lijepih očiju umirem od ljubavi, i tako dalje... to je to?

— Smirite se, ja samo pokušavam raditi svoj posao.

— Pa, dobro, ja pokušavam raditi svoj.

— Dakle, za vas je pisac osoba čiji se posao sastoji u tome da ne odgovara na pitanja?

— Pogodili ste.

— A Sartre?

— Što Sartre?

— Pa, on je jedan od onih koji su odgovarali na pitanja, zar ne?

— I onda?

— To opovrgava vašu definiciju.

— Ni najmanje: to je, naprotiv, potvrđuje.

— Hoćete reći da Sartre nije pisac?

— Niste to znali?

— Ali pisao je neobično dobro.

— I neki novinari pišu neobično dobro. Ali nije dovoljno imati dobro pero da biste bili pisac.

— Nije? A što je drugo još potrebno?

— Mnogo toga. Kao prvo, potrebna su vam muda. A ta muda o kojima govorim nemaju veze sa spolom; dokaz je tome činjenica da ih imaju i neke žene. Oh, takvih ćete žena naći vrlo malo, ali ima ih: mislim na Patriciju Highsmith.

— Zaista je čudno da jedan veliki pisac poput vas voli djela Patricije Highsmith.

— Zašto? U tome nema ničeg čudnog. Samo tako, evo jedne koja zacijelo mrzi ljude isto toliko koliko i ja, osobito žene. Osjeća se da ne piše s ciljem da je primaju u salonima.

— A Sartre je pisao s ciljem da ga primaju u salonima?

— I te kako! Nisam nikad sreo tog gospodina, ali bilo mi je dovoljno čitati ga da bih shvatio koliko je volio salone.

— U to je teško povjerovati kad je riječ o jednom ljevičaru.

— Pa što? Zar vi mislite da ljevičari ne vole salone? Ja, naprotiv, mislim da ih oni vole više od svih drugih. To je, uostalom, sasvim normalno: da sam ja bio radnik cijeloga života, vjerujem da bih sanjao o tome da posjećujem salone.

— Vi strašno pojednostavnjujete situaciju: svi ljevičari nisu radnici. Neki su ljevičari podrijetlom iz odličnih obitelji.

— Zaista? Za njih onda nema isprike.

— Jeste li vi zagriženi antikomunist, gospodine Tach?

— Ne ejakulirate li vi možda prerano, gospodine novinaru?

— Ali to nema nikakve veze.

— Potpuno se slažem s vama. Onda, vratimo se našim mudima. To je najvažniji organ pisca. Bez muda, pisac stavlja svoje pero u službu licemjerja. Da vam navedem jedan primjer, uzmimo jednog pisca koji ima vrlo dobro pero, i dajmo mu temu o kojoj će pisati. Ako ima solidna muda, dobit ćemo *Smrt na kredit*. Ako nema, dobit ćemo *Mučninu*.

— Ne mislite li da malo pojednostavnjujete?

— I to mi kažete vi, novinar? Meni koji se, nevjerojatno dobroćudan kakav jesam, trudim spustiti na vašu razinu!

— Od vas se ne traži toliko. Ono što ja želim jest metodična i precizna definicija onoga što nazivate “mudima”.

— Zašto? Nemojte mi reći da pokušavate napisati popularizatorsku knjižicu o meni!

— Ma ne! Želim samo uspostaviti s vama barem koliko-toliko jasnu komunikaciju.

— Da, toga sam se i bojao.

— Hajte, gospodine Tach, olakšajte mi posao, učinite mi zadatak jednostavnijim, barem jedanput.

— Znajte da se užasavam pojednostavnjivanja, mladiću; dakle, a *fortiori*, ⁵ ako tražite od mene da pojednostavnim sama sebe, ne očekujte da budem oduševljen.

— Ali ja ne tražim od vas da pojednostavnjujete sami sebe, ni slučajno! Ja tražim od vas samo kratku definiciju onoga što nazivate “mudima”.

— U redu, u redu, ne slinite. Ali što je to s vama novinarima? Svi ste tako strašno osjetljivi.

— Slušam vas.

— Pa, dobro, muda su sposobnost pojedinca da se odupre licemjerju okoline. Zvuči znanstveno, zar ne?

— Nastavite!

— Mogu vam odmah reći i to da gotovo nitko nema ta muda. Postotak ljudi koji istodobno dobro pišu i imaju muda, beskrajno je meden. Zbog toga ima tako malo pisaca na svijetu. Pogotovo kad se uzme u obzir da se traže i druge kvalitete.

— Koje?

— Treba imati kurac.

— Nakon muda, kurac: logično. Definicija kurca?

— Kurac, to je sposobnost stvaranja. Rijetki su ljudi koji su zaista sposobni stvarati. Većina se zadovoljava time da, s više ili manje talenta, prepisuje prethodnike — prethodnike koji su najčešće i sami prepisivali druge. Događa se ponekad da neko dobro pero bude obdareno kurcem, ali ne i mudima: Victor Hugo, na primjer.

— A vi?

— Ja možda imam njušku eunuha, ali imam velik kurac.

— A Celine?

— Ah, Celine ima sve: genijalno pero, velika muda, velik kurac, i ostalo.

— Ostalo? Što je još potrebno? Anus?

— To nikako! Čitalac mora imati anus da bi ga mogli poševiti, a ne pisac. Ne, ono što je još potrebno, to su usne.

— Ne usuđujem se pitati vas o kojim je usnama riječ.

— Ali vi ste zbilja prosti, časna riječ! Govorim vam o usnama koje služe da bi se zatvorila usta, jasno? Pokvarenjače!

— Dobro. Definicija usana?

— Usne imaju dvije uloge. Prvo, one čine govor senzualnim činom. Jeste li već pokušali zamisliti što bi bio govor bez usana? Bilo bi to nešto strašno hladno, suho, bez imalo nijansi, poput govora sudskog ovrhovoditelja. A druga uloga usana još je mnogo važnija. Usne služe da bi se zatvorila usta pred onim što ne smije biti izrečeno. Ruka ima također svoje usne, one koje je sprečavaju da napiše ono što ne smije biti napisano. To je neizmjerljivo važno. Pisci obdareni velikim talentom, pisci kojima ne nedostaju ni muda ni kurac, upropastili su svoje djelo jer su rekli stvari koje nisu smjeli reći.

— Čudim se što čujem te riječi iz vaših usta: vi niste jedan od onih koji sebe podvrgavaju autocenzuri.

— Tko govori o autocenzuri? Stvari koje ne treba reći nisu nužno prljave, naprotiv. Uvijek treba govoriti o gadarijama koje nosimo u sebi: to je zdravo, to je veselo, to je stimulativno. Ne, stvari koje ne treba reći druge su vrste — ali ne očekujte da vam to objašnjavam, jer su upravo to stvari koje ne treba reći.

— Sad zbilja znam više.

— Nisam li vas maloprije upozorio da se moje zanimanje sastoji u tome da ne odgovaram na pitanja? Promijenite zanimanje, stari moj!

- Ne odgovarati na pitanja, i to je jedna od uloga usana, zar ne?
- Ne samo usana, nego i muda. Potrebna su vam muda da ne odgovorite na neka pitanja.
- Pero, muda, kurac, usne, to je sve?
- Ne, trebaju vam još uho i ruka.
- Uho je da se njime sluša?
- Razumije se. Vi ste genijalni, mladiću. U stvari, uho je rezonantna kutija usana. To je unutrašnje grlo. Flaubert je bio jako koketan sa svojim grlom, ali je li zaista mislio da će mu povjerovati? Znao je da nije potrebno vikati: riječi viču same od sebe. Dovoljno je slušati ih u sebi.
- A ruka?
- Ruka je za uživanje. To je strašno važno. Ako pisac ne uživa, onda mora odmah prestati pisati. Pisati bez užitka je nemoralno. Pisanje nosi već samo po sebi sve zametke nemoralnosti. Jedino opravdanje za pisca je njegov užitak. Pisac koji ne bi uživao, bio bi jednako odvratniji kao gad koji bi silovao neku djevojčicu a da ne bi čak ni uživao, koji bi je silovao silovanja radi, da nanese bezrazložno zlo.
- To se ne može uspoređivati. Pisanje nije tako štetno.
- Ne znate što govorite. Naravno, budući da me niste čitali, ne možete ni znati. Pisanje je krivac za svakojaka sranja: pomislite samo na stabla koja je trebalo posjeći da bi se dobio papir, na prostore koje je trebalo naći da bi se uskladištile knjige, na lovnu koja je potrošena na njihovo tiskanje, na lovnu koju će na njih potrošiti eventualni čitatelji, na dosadu koju će ti nesretnici osjećati čitajući ih, na lošu savjest jadnika koji će ih kupiti, a neće imati hrabrosti da ih čitaju, na žalost pristojnih glupana koji će ih čitati ne razumijevajući ih, naposljetku i nadasve na uobraženost razgovora koji će se voditi nakon njihova čitanja ili nečitanja. I da ne nabrajam dalje! Nemojte mi dakle govoriti da pisanje nije štetno.
- Ali, konačno, ne možete sa stopostotnom sigurnošću isključiti mogućnost da ćete naići na jednog ili dvojicu čitatelja koji će vas stvarno razumjeti, pa makar i povremeno. Zar ti bljeskovi dubokog zajedništva i razumijevanja s tih nekoliko pojedinaca nisu dovoljni da pisanje učine blagotvornim činom?

— Vi bulaznite! Ne znam da li ti pojedinci postoje, ali ako postoje, moje knjige mogu najviše naškoditi upravo njima. Što vi mislite, o čemu ja govorim u svojim knjigama? Mislite li možda da pripovijedam o dobroti ljudi i životnoj sreći? Odakle vam, do vraga, ideja da nekoga može učiniti sretnim to da me razumije? Naprotiv!

— Nije li zajedništvo i razumijevanje, čak i u očajanju, ugodno?

— Vi mislite da je ugodno znati da ste jednako očajni kao i vaš bližnji? Ja mislim da je to još tužnije.

— U tom slučaju, čemu pisati? Čemu pokušavati komunicirati?

— Pazite, nemojte brkati to dvoje: pisati ne znači pokušavati komunicirati. Pitate me zašto pisati, a ja vam vrlo precizno i vrlo isključivo odgovaram sljedeće: radi užitka. Drugim riječima, ako nema užitka, morate odmah prestati pisati. Meni slučajno pisanje pruža užitek: zapravo, pružalo mi je užitek, do besvijesti. Ne pitajte me zašto, nemam o tome pojma. Uostalom, sve teorije koje su pokušavale objasniti taj užitek bile su jedna gluplja od druge. Jednoga dana, jedan mi je vrlo ozbiljan čovjek rekao da vodeći ljubav uživamo zato što stvaramo život. Možete li vi to shvatiti? Kao da može biti nekakvog užitka u stvaranju nečeg tako tužnog i ružnog kao što je život! Osim toga, to bi značilo da žena koja uzima pilulu više ne uživa, jer više ne stvara život. Ali taj tip je u to vjerovao, u tu svoju teoriju! Ukratko, nemojte od mene tražiti da vam objašnjavam taj užitek u pisanju: on je činjenica, to je sve.

— Što u tome radi ruka?

— Ruka je sjedište užitka pisanja. Ona nije njegovo jedino sjedište: kad pišete, osjećate užitek i u utrobi, u spolovilu, u čelu i u čeljustima. Ali najspecifičniji užitek smješten je u ruci koja piše. To je nešto što je teško objasniti: kad stvara ono što ima potrebu stvoriti, ruka drhti od užitka, postaje genijalan organ. Koliko sam puta, pišući, doživio čudesan osjećaj da upravo moja ruka naređuje, da klizi sama od sebe ne pitajući mozak za mišljenje! Oh, dobro znam da se nijedan anatom ne bi složio s tim, a ipak vrlo često osjetim upravo to. Ruka tad osjeća silnu slast, srodnu nedvojbeno onoj što je doživljava konj kad potrči upropanj, ili zatočenik koji je uspio pobjeći. Uostalom, nameće se i druga konstatacija: zar vas ne zbunjuje što se pri pisanju i masturbaciji služimo istim instrumentom — rukom?

— Da bismo prišili puce ili počesali nos, služimo se također rukom.

— Kako ste vi trivijalni! Osim toga, što to dokazuje? Vulgarna upotreba ne može poreći plemenitu upotrebu.

— Zar je masturbacija plemenita upotreba ruke?

— I te kako! Nije li to sjajno da obična i skromna ruka može sama nadomjestiti nešto tako složeno, tako skupo, nešto što je tako teško izvesti na pozornici i nešto tako opterećeno duševnim stanjima kao što je seks? Da ta ljubazna ruka, bez velikih priča, pruža isto toliko (ako ne i više) užitka kao neka dosadna žena, koju je uz to još skupo uzdržavati, nije li to divno?

— Naravno, promatrate li stvari tako...

— Ali one jesu takve, mladiću! Vi ne dijelite moje mišljenje?

— Slušajte, gospodine Tach, ja intervjuiram vas, a ne vi mene.

— Drugim riječima, vi sebi dodjeljujete ljepšu ulogu, a?

— Ako vam to čini zadovoljstvo, priznajem da mi se moja uloga do sada nije činila osobito lijepom. Vi ste mi je nekoliko puta učinili prilično teškom.

— To mi zaista čini zadovoljstvo.

— Dobro. Vratimo se našim organima. Ponovit ću: pero, muda, kurac, usne, uho i ruka. Je li to sve?

— Zar vam to nije dovoljno?

— Ne znam. Zamišljao sam nešto drugo.

— Ah, da? Što vam još treba? Stidnica? Prostata?

— Sad ste vi prosti. Ne. Sigurno ćete mi se narugati, ali mislio sam da je potrebno i srce.

— Srce? Bože dragi, a za što?

— Za osjećaje, za ljubav.

— To nema nikakve veze sa srcem. Osjećaji i ljubav tiču se muda, kurca, usana i ruke. To je posve dovoljno.

— Previše ste cinični. Ja se nikad neću složiti s tim.

— Zato vaše mišljenje i ne zanima nikoga, kao što ste i sami maloprije rekli. Ali ja ne vidim što je cinično u onome što sam vam rekao. Osjećaji i ljubav su stvar organa, u tome se potpuno slažemo: naše neslaganje odnosi se samo na narav tih organa. Vi u njima vidite pojavu povezanu sa srcem. Ja se ne bunim, ja vas ne častim kojekakvim pridjevima. Ja samo mislim da su vaše anatomske teorije prilično bizarne i upravo zbog toga zanimljive.

— Gospodine Tach, zašto se pretvarate da me ne razumijete?

— Što vi to trabunjate? Ja se ni najmanje ne pretvaram, vi neotesanče!

— Ali, napokon, kad sam govorio o srcu, vi dobro znate *da*. nisam mislio na srce kao organ!

— Ah, ne! A što ste onda mislili kad ste govorili o srcu?

— Pa, valjda je jasno da sam mislio na osjećajnost, afektivnost, emotivnost!

— I sve to u glupom srcu punom kolesterola!

— Hajte, gospodine Tach, niste sad nimalo smiješni.

— Ne, zaista, vi ste smiješni. Zašto mi govorite o nečemu što nema nikakve veze s našim razgovorom?

— Vi biste se usudili reći da književnost nema nikakve veze s osjećajima?

— Vidite, mladiću, mislim da nas dvojica ne shvaćamo na isti način riječ “osjećaj”. Za mene, htjeti nekome razbiti njušku, to je osjećaj. Za vas je pak osjećaj cmizdriti u rubrici “Osamljena srca” nekog ženskog časopisa.

— A što je to za vas?

— Za mene je to jedno duševno stanje, to jest zgodna priča ispunjena lažima, koju sebi pripovijedamo da bismo imali dojam da smo postigli ljudsko dostojanstvo, da bismo sebe uvjerali da smo, čak i u trenutku kad kakamo, ispunjeni duhovnošću. Osobito žene izmišljaju ta duševna stanja, jer im vrsta posla koji obavljaju ostavlja glavu slobodnom. A jedna je od karakteristika naše vrste da naš mozak misli da mora uvijek biti zaposlen, čak i onda kad ne služi ničemu: ta žalosna tehnička smetnja izvor je svih ljudskih nevolja. Umjesto da se prepusti plemenitu neradu, elegantnu odmoru, poput usnule zmije sklupčane na suncu, mozak kućanice, bijesan što joj nije od koristi, počinje izlučivati blesave i pretenciozne scenarije — to pretencioznije što mu se posao kućanice čini prostijim i manje vrijednim. A to je glupo da ne može biti gluplje, jer nema ničeg niskog u čišćenju usisivačem ili u ribanju zahoda: to su poslovi koje treba obaviti, to je sve. Ali žene sebi uvijek umišljaju da su one na zemlji radi nekakve aristokratske misije. Uostalom, većina muškaraca također, ali ne tako uporno i tvrdoglavo, jer su njima zaokupili mozak računovodstvom, napredovanjem u karijeri,

prokazivanjem i prijavljivanjem poreza, što ostavlja manje mjesta kojekakvim mudrovanjima.

— Mislím da malo kasnite za događajima. Žene danas također rade i imaju iste brige kao i muškarci.

— Kako ste vi naivni! One se pretvaraju. Ladice njihovih radnih stolova pune su lakova za nokte i ženskih časopisa. Današnje žene još su gore od nekadašnjih kućanica, koje su barem nečemu služile. Danas žene provode vrijeme raspravljajući sa svojim kolegicama o tako važnim temama kao što su problemi srca i kalorija, što se zapravo svodi na isto. Kad se previše dosađuju, puštaju da ih povale njihovi šefovi, i to u njima izaziva predivnu opijenost, jer su zagovnale život drugima. To je za ženu najbolja promocija. Kad neka žena upropasti drugome život, ona taj pothvat drži najvišim dokazom svoje produhovljenosti. "Uspjela sam zagovnuti, dakle, imam dušu", tako zaključuje.

— Slušajući vas, čovjek bi se zakleo da imate neke neraščišćene račune sa ženama.

— Naravno da imam! Jedna od njih mi je dala život, iako nisam od nje ništa tražio.

— To što ste upravo rekli zvuči kao da dolazi iz usta nedozrela mladića.

— Pogrešno: ja sam, kao što vidite, debeo, prezreo, starac.

— Jako smiješno. Ali pri vašem je rođenju odigrao svoju ulogu ijedan muškarac.

— Ne volim ni muškarce, znate.

— Ali još više prezirete žene. Zašto?

— Zbog svih razloga koje sam vam već nabrojio.

— Da. Ali vidite, teško mi je povjerovati da ne postoji i neki drugi razlog. Vaše ženomrstvo zaudara po želji za osvetom.

— Osvetom? Ali zbog čega? Uvijek sam bio neženja.

— Ne postoji samo brak. Uostalom, možda ni vi sami ne znate koje je podrijetlo te želje za osvetom?

— Vidim kamo smjerate. Ne, odbijam da me psihoanalizirate.

— Ne idući tako daleko, možda biste mogli razmisliti o tome.

— Ali razmisliti o čemu, za ime Božje?

— O odnosima koje ste imali sa ženama.

— O kojim odnosima? S kojim ženama?

- Nemojte mi reći da... Ne!
- Što, ne?
- Vi ste...?
- Recite konačno, što?
- ... djevac?
- Naravno.
- To nije moguće.
- To je potpuno moguće.
- Ni sa ženom ni s muškarcem?
- Mislite li da imam pedersku njušku?
- Nemojte to shvatiti loše, bilo je i sjajnih homoseksualaca.
- Vi me nasmijavate. Kažete to kao kad biste rekli: “Ima čak i poštenih svodnika” — kao da postoji neko proturječje između riječi “homoseksualac” i “sjajan”. Ne, ja se bunim protiv vašeg odbijanja da prihvatite da bih ja mogao biti djevac.
- Uživite se u moj položaj!
- Kako to zamišljate da bi se jedno biće poput mene moglo uživjeti u vaš položaj?
- To je... to je nezamislivo! U svojim romanima vi govorite o seksu kao stručnjak, kao entomolog!
- Ja sam doktor masturbacije!
- Može li masturbacija biti dovoljna da se tako dobro upozna putenost?
- Zašto se pretvarate da ste me čitali?
- Slušajte, nisam vas morao čitati da bih znao da se vaše ime povezuje s najpreciznijim, najstručnijim seksualnim diskursom.
- To je zabavno. Nisam to znao.
- Nedavno sam čak naišao na jednu doktorsku disertaciju pod sljedećim naslovom: “Tachovski prijapizam posredstvom sintakse”.
- Komično. Teme doktorskih disertacija uvijek su me zabavljale i raznježivale: slatki su ti studenti koji, da bi oponašali odrasle, pišu gluposti kojima daju hipersofisticirane naslove, a sadržaj im je vrhunac banalnosti, poput onih pretencioznih restorana koji obična jaja s majonezom nakite veličanstvenim nazivima.
- Razumije se, gospodine Tach, ako vi to želite, o ovome neću govoriti.
- Zašto? To vam nije zanimljivo?

— Naprotiv, to je i više nego zanimljivo. Ali ne bih želio odati takvu tajnu.

— To nije tajna.

— Zašto to onda niste nikad rekli?

— Ne vidim kome bih to rekao. Pa ne idem valjda k mesaru da mu pričam o svojoj nevinosti.

— Naravno, ali ne treba to pripovijedati ni novinarima.

— Zašto? Nevinost je zabranjena zakonom?

— Ali to je dio vašeg privatnog života, vaše intime.

— A sve ono što ste me dosad pitali, vi licemjeru, nije bilo dio mog privatnog života? U tim trenucima niste se toliko cifrali. Ne morate sad odjedanput glumiti ustrašenu djevicu (moram vam to reći), to ne pali.

— Ne slažem se. Ima u indiskreciji granica koje se ne smiju prekoračiti. Novinar je užasno indiskretan — to mu je zanimanje — ali zna dokle smije ići.

— Sad govorite o sebi u trećem licu?

— Govorim u ime svih novinara.

— To je pravi kastinski refleks, tipičan za kukavice. A ja vam odgovaram samo u svoje ime, bez drugog jamstva osim sebe sama. I kažem vam da se neću ravnati prema vašim kriterijima, da je na meni da odredim što je, u mom privatnom životu, tajna, a što nije. Za moju nevinost živo mi se fućka: učinite s njom što vas je volja.

— Gospodine Tach, mislim da niste ni svjesni svih opasnosti tog otkrića: osjećat ćete se uprljanim, silovanim...

— Hajde, recite mi, mladiću, sad ću ja vama postaviti jedno pitanje: jeste li vi glupi ili ste možda mazohist?

— Zašto me to pitate?

— Zato što, ako niste ni glupi ni mazohist, ne mogu sebi objasniti vaše ponašanje. Dajem vam fantastičnu ekskluzivnu vijest, poklanjam vam je, jednom lijepom gestom nesebične velikodušnosti — a vi, umjesto da se bacite na tu priliku kao inteligentna ptica grabljivica, vi izmišljate nekakve obzire, prenemažete mi se tu na sve mile načine. Zna li što bi vam se moglo dogoditi ako tako nastavite? Izlažete se opasnosti da, od bijesa, povučem tu ekskluzivnu vijest, ne zato da bih sačuvao svoj nepovredivi privatni život, nego naprosto zato da bih vas zeznuo. Znajite da moji nastupi

velikodušnosti nikad ne traju dugo, osobito kad me netko tako živcira, dakle, budite brzi i uzmite ono što vam nudim prije nego što vam to oduzmem. Mogli biste mi ipak zahvaliti, ne događa se svaki dan da vam jedan dobitnik Nobelove nagrade pokloni svoju nevinost, zar ne?

— Beskrajno vam zahvaljujem, gospodine Tach.

— Eto. Obožavam dupelisce vašega kova, dragi moj!

— Ali sami ste od mene tražili da...

— Pa što? Niste prisiljeni učiniti sve što od vas tražim.

— Dobro. Vratimo se našoj prethodnoj temi. U svjetlu vašeg posljednjeg otkrića, čini mi se da mogu shvatiti podrijetlo vašeg ženomrstva.

— Ah?

— Da, ne potječe li možda vaša želja za osvetom ženama iz vaše nevinosti?

— Ne vidim tu nikakvu vezu.

— Kako da ne: vi mrzite žene zato što vas nijedna nije htjela.

Romanopisac prasne u smijeh. Od smijeha su mu se tresla ramena.

— Izvrsno! Vi ste strašno komični, stari moj.

— Treba li to shvatiti kao vaše pobijanje mog objašnjenja?

— Mislim da vaše objašnjenje pobija samo sebe, gospodine. Upravo ste izmislili poučan primjer obrnute kauzalnosti — vježba u kojoj se, uostalom, novinari osobito odlikuju. Ali vi, vi ste tako obrnuli činjenice problema da to izaziva vrtoglavicu. Tako, vi kažete da ja mrzim žene zato što me nijedna nije htjela, a zapravo ja nisam htio ni jednu od njih, i to iz vrlo jednostavnog razloga što ih mrzim. Dakle, dvostruka inverzija: bravo, zaista ste nadareni!

— Vi biste me htjeli uvjeriti da ih prezirete *a priori*, bez razloga? To je nemoguće.

— Navedite mi jedno jelo koje ne volite.

— Ražu, ali...

— Odakle vam ta želja za osvetom prema toj jadnoj raži?

— Ne osjećam ja nikakve želje za osvetom prema raži, uvijek mi je bila odvratna, to je sve.

— Eto vidite, razumijemo se. Ja ne osjećam nikakve želje za osvetom ženama, ali oduvijek sam ih mrzio, to vam je sve.

— Ali, gospodine Tach, ne može se to ipak uspoređivati. Što biste vi rekli kad bih vas ja usporedio s telećim jezikom?

— Bio bih jako polaskan, teleći jezik je izvrstan.

— Molim vas, budite ozbiljni!

— Ja sam uvijek ozbiljan. I to je velika šteta za vas, mladiću, jer, da nisam tako ozbiljan, možda ne bih ni primijetio da je ovaj razgovor potrajao nevjerovatno dugo, dulje od svih dosadašnjih, i da vi niste zaslužili takvu velikodušnost s moje strane.

— Što sam to ja učinio da je nisam zaslužio?

— Vi ste nezahvalnik, a uz to ste i neiskreni.

— Ja da sam neiskren, ja? A vi?

— Drzniče! Uvijek sam znao da mi moja iskrenost neće donijeti ništa dobro. Ne samo da je ljudi ne primjećuju, nego je obrću — a vi ste pravi stručnjak za obrtanja — nego je još nazivaju neiskrenošću. Moja žrtva nije služila ničemu. Ponekad mislim da bih, kad bi trebalo ponovno dijeliti karte, zaigrao do kraja na kartu neiskrenosti, da bih napokon doživio vašu podršku i poštovanje. A onda, gledam vas i toliko mi se gadite da čestitam sam sebi što vas nisam oponašao, čak i unatoč tome što me je to osudilo na samoću. Samoća je blagodat ako me udaljava od vašega kala. Moj je život ružan, ali mi je miliji od vašega. Odlazite, gospodine: upravo sam završio svoju tiradu, dakle, pokažite smisao za režiju, imajte toliko dobrog ukusa da odete.

* * *

U kafiću prekoputa, novinarova je priča ponovno pokrenula raspravu:

— U ovakvim okolnostima, dopušta li nam naš profesionalni moral da nastavimo razgovore?

— Tach bi nam sigurno odgovorio da čovjek mora biti licemjer da bi govorio o profesionalnom moralu u našem zanimanju.

— Sigurno je da bi nam to rekao, ali on ipak nije papa. Nismo prisiljeni trpjeti njegove grozote.

— Problem je u tome što te grozote smrde po istini.

— Eto ga, sad i vi pušete u njegov rog. Žalim, ali ja više ne mogu poštovati tog tipa. Previše je besraman.

— Točno ti je rekao: ti si nezahvalnik. Čovjek ti daje ekskluzivnu vijest o kakvoj možeš samo sanjati, a ti ga umjesto da mu zahvališ,

prezireš.

— Ali, zaboga, zar nisi čuo uvrede koje mi je sasuo u lice?

— Jesam. One mi omogućuju da objasnim tvoj bijes.

— Jedva čekam da ti dođeš na red. Smijat ćemo ti se.

— I ja jedva čekam da dođem na red.

— A ono što je rekao o ženama, jeste li čuli?

— Oh, ne može se reći da je potpuno u krivu.

— Zar vas nije stid? Srećom, s nama nema žena da vas čuju.

Recite, a tko je na redu sutra?

— Neki nepoznati. Nije se ni predstavio.

— Za koga radi?

— Ne znamo.

— Ne zaboravi da Gravelin od svakoga od nas traži jednu kopiju naših snimki. To mu stvarno dugujemo.

— Taj je tip pravi svetac. Koliko već radi za Tacha? To sigurno nije bilo uvijek zabavno.

— Da, ali raditi za genija, mora da je fascinantno.

— Genij mora svašta preuzeti na svoja leđa u ovoj priči.

— Zašto zapravo Gravelin želi preslušati vrpce?

— Treba mu da bolje upozna svog mučitelja. Razumijem ga.

— Pitam se kako može podnositi debeloga.

— Prestani tako nazivati Tacha. Ne zaboravi tko je on.

— Za mene, od ovoga jutra, nema više Tacha. On će za mene uvijek biti debeli. Nikad ne bi trebalo upoznavati pisce.

- Tko ste vi? Što tu tražite?
- Danas je 18. siječnja, gospodine Tach, a to je dan koji mi je dodijeljen za razgovor s vama.
- Vaše kolege vam nisu rekle da...
- Nisam vidjela te ljude. Nemam nikakve veze s njima.
- Jedan bod za vas. Ali vjerojatno su vas upozorili?
- Vaš tajnik, gospodin Gravelin, dao mi je sinoć da preslušam vrpce. Ovdje sam vrlo dobro upoznata sa svime.
- Znate što mislim o vama, a ipak ste došli?
- Da.
- Dobro. Bravo. Bilo je to vrlo hrabro od vas. A sad možete otići.
- Neću.
- Uspjeli ste izvesti svoj pothvat. Što vam još treba? Hoćete li da vam potpišem potvrdu?
- Ne, gospodine Tach, silno želim razgovarati s vama.
- Slušajte, sve skupa je bilo vrlo zabavno, ali moje strpljenje ima granica. Šala je završena: gubite se!
- Ne pada mi na pamet. Dobila sam dopuštenje gospodina Gravelina kao i ostali novinari. Dakle, ostajem.
- Taj je Gravelin izdajica. Lijepo sam mu rekao da odbije ženske časopise.
- Ja ne radim za ženski časopis.
- Kako? Zar muška štampa sad zapošljava ženske?
- To nije nikakva novost, gospodine Tach.
- Sto mu gromova! To obećava: prvo počnete zapošljavati ženske, na kraju zapošljavate i crnce, Arape, Iračane!
- Zar tako uzvišene stvari govori jedan dobitnik Nobelove nagrade?
- Dobitnik Nobelove nagrade za književnost, ne Nobelove nagrade za mir, hvala Bogu.
- Da, hvala Bogu!
- Gospođa glumi profinjenu dušu?
- Gospođica.
- Gospođica? To me ne čudi, takvi ružni kakvi jeste. I uz to dosadni kao uš! Muškarci imaju potpuno pravo što se ne žene vama.
- Kasnite za događajima, u međuvremenu je prošlo nekoliko ratova, gospodine Tach. Danas žena može željeti da ostane

neudata.

— Gle, gle! Recite radije da niste našli nikoga tko bi vas povalio.

— To je, dragi gospodine, moja stvar.

— Oh da, to je vaš privatni život, zar ne?

— Točno. Ako vas zabavlja pripovijedati cijelom svijetu da ste djevac, to je vaše pravo. Drugi nisu dužni ugledati se na vas.

— Tko ste vi da sudite o meni, vi, mala drska posranko, vi loše poševljena rugobo?

— Gospodine Tach, dajem vam dvije minute, evo, gledam na sat, dajem vam dvije minute da se ispričate za to što ste mi upravo rekli. Ako mi se u roku od dvije minute ne ispričate, ja odlazim i ostavljam vas da se dosađujete u ovom svom smrdljivom stanu.

Na trenutak se činilo da će se debeli pisac ugušiti.

— Drznice jedna! Ne morate gledati na sat: mogli biste ostati ovdje i dvije godine a da iz mojih usta ne biste čuli nikakvu ispriku. Vi se trebate ispričati meni. Osim toga, odakle vam pada na pamet da je meni stalo do vaše prisutnosti? Otkad ste ušli, već sam vam najmanje dva puta naredio da zbrišete. Dakle, ne čekajte da prođu te vaše dvije minute, samo gubite vrijeme. Vrata su vam tamo! Vrata su vam tamo, čujete li me?

Činilo se da ga novinarka ne čuje. Nastavila je mirno gledati na sat kao da je se ništa drugo ne tiče. Ima li što kraće od dvije minute? Ali, kad ih, sa satom u ruci, precizno mjerite u grobnoj tišini, dvije minute mogu se činiti beskrajno duge. Starac je imao dovoljno vremena da mu se bijes pretvori u zaprepaštenje.

— Dobro, dvije minute su prošle. Zbogom, gospodine Tach, jako mi je drago što sam vas upoznala.

Ona ustane i krene prema vratima.

— Ne odlazite. Naređujem vam da ostanete.

— Imate li mi što reći?

— Sjednite.

— Prekasno je da se ispričate, gospodine Tach. Rok je prošao.

— Ostanite, sto mu gromova!

— Zbogom.

Ona otvori vrata.

— Ispričavam se, čujete li me? Ispričavam se!

— Rekla sam vam da je kasno.

— Vrag neka vas nosi, ovo je prvi put u životu da se ispričavam!
— To je zacijelo razlog što je ta vaša isprika tako loše formulirana.
— Vi imate nešto prigovoriti mojoj isprici?
— Dapače, ima više toga što joj mogu prigovoriti. Kao prvo, stiže kasno: znajte da je zakašnjela isprika izgubila pola svoje vrijednosti. Zatim, kad biste pravilno govorili naš jezik, znali biste da se ne kaže: “Ispričavam se”, nego: “Primitite moju ispriku”, ili još bolje: “Molim vas da me ispričate”, ili još bolje: “Molim vas da prihvatite moju ispriku”, a najbolja je formulacija: “Molim vas da budete tako dobri i prihvatite moju ispriku.”

— Kakvo licemjerno prenemaganje!

— Licemjerno ili ne, odlazim istog trena ako mi se ne ispričate onako kako se pristoji.

— Molim vas da budete tako dobri i prihvatite moju ispriku.

— Gospođice.

— Molim vas da budete tako dobri i prihvatite moju ispriku, gospođice. Jeste li sad zadovoljni?

— Ni najmanje. Jeste li čuli taj svoj ton? Mislim da biste mi istim tonom postavili i pitanje koja je marka moga rublja.

— Koja je marka vašega rublja?

— Zbogom, gospodine Tach.

Ona ponovno otvori vrata. Debeljko brzo dovikne:

— Molim vas da budete tako dobri i prihvatite moju ispriku, gospođice.

— To je već bolje. Sljedeći put budite brži. Da bih vas kaznila za vašu sporost, naređujem vam da mi kažete zašto ne želite da odem.

— Što, zar još nismo s tim gotovi?

— Nismo. Mislim da zaslužujem savršenu ispriku. Ograničivši se na običnu formulu, niste baš bili osobito uvjerljivi. Da bih bila posve uvjerena, potrebno mi je da se opravdate, da u meni izazovete želju da vam oprostim — jer ja vam još nisam oprostila, to bi bilo suviše lako.

— E, sad pretjerujete!

— I to mi vi kažete?

— Nosite se k vragu!

— Vrlo dobro.

Ona još jedanput otvori vrata.

— Neću da odete jer se dosađujem! Već dvadeset četiri godine se dosađujem!

— Tu smo.

— Budite sretni, moći ćete u svojim senzacionalističkim novinama objaviti da je Pretextat Tach jadni starac koji se dosađuje već dvadeset četiri godine. Moći ćete me ponuditi kao hranu gnusnom sažaljenju masa.

— Dragi gospodine, znala sam ja da se dosađujete. Niste mi otkrili ništa novo.

— Blefirate. Otkud ste to mogli znati?

— Ima proturječja koja ne varaju. Preslušala sam jučer u društvu gospodina Gravelina snimke ostalih novinara. Rekli ste im da je vaš tajnik organizirao sastanke s predstavnicima tiska protiv vaše volje. Gospodin Gravelin me je uvjeravao u suprotno: ispričao mi je kako ste se obradovali zamisli da budete intervjuirani.

— Izdajica!

— Nemate se zašto crvenjeti, gospodine Tach. Kad sam to čula, postali ste mi simpatični.

— Nimalo mi ne treba vaša simpatija.

— Ipak ne želite da odem. U kakvu se vrstu rasonode kanite upustiti sa mnom?

— Strašno želim gnjaviti vas. Ništa me tako ne zabavlja.

— Zbilja ste me očarali tim priznanjem. I vi mislite da ću zbog toga poželjeti da ostanem?

— Jedan od najvećih pisaca stoljeća ukazuje vam neizmjernu čast izjavljujući vam da vas treba, i to vama još nije dovoljno?

— Zar biste možda željeli da se rasplačem od radosti i okupam vam noge svojim suzama?

— To bi mi bilo vrlo drago, da. Volim kad ljudi puze preda mnom.

— U tom slučaju, nemojte me više zadržavati: to nije moj stil.

— Ostanite: vi ste žilavi, to me zabavlja. Budući da se čini da niste spremni oprostiti mi, predlažem vam okladu, prihvaćate li? Kladim se da ću vas na kraju intervjua natjerati da povraćate kao i vaši prethodnici. Vi volite oklade, zar ne?

— Ne volim oklade u kojima se ništa ne gubi i ne dobiva. Potreban mi je ulog.

— Koristoljubivi ste, ha? Hoćete lovu?

- Ne.
- Oh, gospođica je iznad takvih stvari?
- Ni najmanje. Ali, kad bih htjela lovu, obratila bih se nekom bogatijem od vas. Od vas želim nešto drugo.
- Valjda ipak ne moje djevičanstvo?
- Opsjednuti ste tim svojim djevičanstvom. Ne, morala bih zaista biti ozbiljno ugrožena da bih poželjela takvu strahotu.
- Hvala. Što onda hoćete?
- Govorili ste maloprije o puzenju. Predlažem da ulog bude isti za oboje: ako se ja slomim, ja ću puziti pred vašim nogama, a ako se vi slomite, morat ćete vi puziti pred mojim nogama. I ja, naime, volim da ljudi puze preda mnom.
- Dirljivi ste s tim svojim uvjerenjem da se možete mjeriti sa mnom.
- Čini mi se da sam maloprije već odnijela pobjedu u prvom setu.
- Jadno moje dijete, vi to nazivate prvim setom? To je bila tek divna predigra.
- Na kraju koje sam vas potukla do nogu.
- Možda. Ali za tu pobjedu raspolagali ste samo jednim neoborivim argumentom, koji sad više nemate.
- Je li?
- Da, vaš argument je bio da uhvatite kvaku i zaprijetite da ćete otići. Sad to više ne biste mogli učiniti, previše želite ulog. Vidio sam kako su vam se zaiskrile oči pri pomisli da ću puziti pred vama. Ta perspektiva vam se previše sviđa. Nećete otići prije nego što vidimo tko je dobio okladu.
- Možda ćete zbog toga požaliti?
- Možda. U međuvremenu osjećam da ću se zabavljati. Obožavam gaziti ljude, izbaciti iz sedla licemjerje čiji ste svi vi sluge. A ima jedna vježba u kojoj osobito uživam: ponižavati umišljene ženske, usrane žutokljunke kao što ste vi.
- A moja je najmilija zabava ispuhati napuhane veličine, umišljene tipove zadovoljne same sobom.
- To što ste upravo rekli tipično je za vaše doba. Imam li posla sa strojem za izbacivanje parola?
- Ne zabrinjavajte se, gospodine Tach: i vi ste, sa svojom reakcionarnom svadljivošću, sa svojim prostačkim rasizmom, tipičan

predstavnik našega doba. Bili ste ponosni, zar ne, jer ste vjerovali da ste anakroni? Uopće niste. Povijesno gledano, niste čak ni originalni: svaka generacija imala je svoga izvikivača kletvi, svoje sveto čudovište čija se slava temelji isključivo na strahu koji ulijeva naivnim dušama. Treba li vam reći koliko je ta slava krhka i kako će vas zaboraviti? Imali ste pravo kad ste tvrdili da vas nitko ne čita. Danas, vaša prostota i vaše uvrede podsjećaju svijet na vaše postojanje; kad vaši krici zamru, više vas se nitko neće sjećati, jer vas nitko neće čitati. I mogu reći: utoliko bolje!

— Kakav divan primjer govorničke vještine, gospođice! Gdje ste se, do vraga, školovali? Ta mješavina kukavne agresivnosti i ciceronskih uzleta, sve iznijansirano (ako se može tako reći) laganim hegelijanskim i sociolatrijskim potezima: pravo remek-djelo!

— Dragi gospodine, podsjećam vas da sam, okladili se mi ili ne, ja i nadalje novinarka. Sve što kažete snima se.

— Izvrsno. Upravo obogaćujemo zapadnu misao njezinom najblistavijom dijalektikom.

— Dijalektika, to je riječ koja se upotrebljava kad više nemate nijedne druge u pričuvu, zar ne?

— Dobro zapažanje. To je salonski džoker.

— Treba li odatle zaključiti da mi više nemate što reći?

— Nikad vam nisam imao što reći, gospođice. Kad se netko dosađuje kao što se ja dosađujem već dvadeset četiri godine, onda nema što reći ljudima. Ako ipak traži njihovo društvo, čini to u nadi da će ga zabaviti, ako ne svojim duhom, a onda barem svojom glupošću. Dakle, učinite nešto, zabavite me!

— Ne znam hoću li vas uspjeti zabaviti, ali sam sigurna da ću vas uspjeti uznemiriti.

— Uznemiriti me! Jadno moje dijete, moje poštovanje prema vama upravo je palo ispod nule. Uznemiriti me! Uostalom, mogli ste reći i nešto gore, mogli ste reći naprosto da ćete uznemiriti. Iz kojeg vremena potječe ta neprelazna upotreba glagola uznemiriti? Iz svibnja 1968? To me ne bi čudilo, to zaudara po njegovu malom Molotovljevom koktelu, po njegovoj maloj barikadi, po njegovoj maloj revoluciji za dobro uhranjene studente, po njegovoj maloj sutrašnjici koja se smiješi sinovima iz dobre kuće. Htjeti “uznemiriti”, to znači htjeti “dovesti u pitanje”, “osvijestiti” — i bez direktnog objekta,

molim, to djeluje mnogo inteligentnije, i zatim, to je vrlo praktično, jer, u stvari, omogućuje da ne precizirate ono što niste u stanju precizirati.

— Zašto gubite vrijeme da mi to govorite? Ja sam precizirala svoj direktni objekt: rekla sam “uznemiriti vas”.

— Da. To nije mnogo bolje. Jadno moje dijete, vi biste bili savršena socijalna radnica. Najsmješniji je u svemu tome ponos tih ljudi koji izjavljuju da žele uznemiriti: govore vam sa samozadovoljstvom Mesija u razvoju. Jer oni imaju misiju, vjerujte mi! Pa lijepo, samo naprijed, osvijestite me, uznemirite me, hajde da se malo previjamo od smijeha!

— To je neobično, ja vas već zabavljam.

— U meni imate zahvalnu publiku. Nastavite!

— U redu. Maloprije ste rekli da mi nemate što reći. To ne vrijedi i za mene, ja vama imam što reći.

— Dopustite da pogađam. Što bi jedna mala ženka poput vas mogla smisliti da mi kaže? Da žena nije u mom djelu dobila mjesto koje joj pripada? Da bez žene muškarac neće nikad doživjeti svoj procvat?

— Promašili ste.

— Onda možda želite znati tko mi vodi kućanstvo?

— Zašto ne? To bi vam, barem jedanput, pružilo priliku da budete zanimljivi.

— Tako je, zaigrajte na kartu provokacije, izazivajte, to je oružje kukavaca. Pa, dobro, znajte da jedna portugalska gospođa dolazi svaki četvrtak poslije podne da mi očisti stan i odnese moje prljavo rublje. Eto barem jedne žene koja ima časno zanimanje.

— U vašoj ideologiji, ženi je mjesto u kući, s krpom i metlom u ruci, zar ne?

— U mojoj ideologiji, žena ne postoji.

— Sve bolje i bolje! Nobelov žiri zacijelo je dobio sunčanicu onoga dana kad vas je izabrao.

— Bar se jedanput u nečemu slažemo. Ta Nobelova nagrada je vrhunac u povijesti nesporazuma. Dodijeliti Nobelovu nagradu za književnost meni, to je kao da ste dali Nobelovu nagradu za mir Saddamu Husseinu.

— Ne razmećite se! Saddam je slaviji od vas.

— Normalno, kad me ljudi ne čitaju. Da me čitaju, bio bih štetniji, pa prema tome i slaviji od njega.

— Samo, eto, ne čitaju vas. Kako objašnjavate to opće odbijanje ljudi da vas čitaju?

— Nagon samoodržanja. Zaštitni refleksi.

— Uvijek nalazite objašnjenja laskava za sebe. A ako vas ne čitaju naprosto zato što ste dosadni?

— Dosadan? Kakav divan eufemizam. Zašto ne kažete da sam dosadan kao proljev?

— Ne vidim potrebe da se služim prostačkim govorom. Ali ne izbjegavajte moje pitanje, dragi gospodine.

— Jesam li ja dosadan? Dat ću vam odgovor fantastično iskren: nemam pojma. Od svih stanovnika ovog planeta, ja sam posljednje biće koje to može znati. Kant je sigurno mislio da je *Kritika čistog uma* uzbudljiva knjiga, i ne možemo ga zbog toga okrivljavati: bila mu je pred nosom. Zato sam dužan, gospođice, uzvratiti vam istim pitanjem: jesam li ja dosadan? Koliko god vi glupi bili, vaš je odgovor važniji od mojega, čak i ako me niste čitali, stoje izvan svake sumnje.

— Griješite. Imate pred sobom jedno od rijetkih ljudskih bića koje je pročitao vaša dvadeset dva romana a da nije preskočilo nijedan redak.

Debeljko ostane bez glasa četrdesetak sekundi.

— Bravo! Volim ljude sposobne za tako velike laži.

— Jako mi je žao, to je istina. Pročitala sam sve vaše knjige.

— Pod prijetnjom revolverom?

— Po vlastitoj volji — ne, po vlastitoj želji.

— Nemoguće. Da ste pročitali sve moje knjige, ne biste bili takvi kakvu vas vidim pred sobom.

— A što to vidite?

— Vidim malu, beznačajnu žensku.

— Tvrdite li vi da vidite što se događa u glavi te male, beznačajne ženske?

— Kako, zar se u vašoj glavi nešto događa? *Tota mulier in utero.* ⁶

— Na žalost, nisam vas čitala svojom utrobom. Bit ćete dakle prisiljeni saslušati moje mišljenje.

— Hajde, samo naprijed, da vidimo malo što vi nazivate "mišljenjem".

— Prije svega, da odgovorim na vaše prvo pitanje, nisam se ni jednog trenutka dosađivala čitajući vaša dvadeset dva romana.

— Kako je to čudno! Mislio sam da je ubitačno čitati bez razumijevanja.

— A pisati bez razumijevanja, mislite da je dosadno?

— Hoćete reći da ja ne razumijem svoje vlastite knjige?

— Rekla bih radije da su vaše knjige pune kočopernog blefiranja. I to je dio njihove draži: čitajući vas, osjećala sam neprestano izmjenjivanje odlomaka bremenitih smislom i zagrada apsolutnog blefa — apsolutnog zato što obmanjuje podjednako i autora i čitatelja. Zamišljam silno veselje koje ste zacijelo osjećali dajući tim blještavo šupljim, svečano delirantnim zagradaama privid dubine i nužnosti. Za stvorenje tako virtuozno kao što ste vi, taje igra zacijelo bila predivna.

— O čemu to bulaznite?

— I za mene je to bilo predivno. Naći toliko neiskrenosti pod perom jednog pisca koji tvrdi da se bori protiv nje, bilo je dražesno. Bilo bi iritantno da je vaša neiskrenost bila homogena. Ali prelaziti neprestano s iskrenosti na licemjerje, to je genijalno nepoštenje.

— A vi za sebe mislite da ste sposobni razlikovati jedno od drugoga, vi mala, uobražena ženka?

— Što je jednostavnije od toga? Svaki put kad bih čitajući neki odlomak prasnula u smijeh, shvatila bih da se ispod njega skriva blef. I mislila sam kako je to vješto: boriti se protiv licemjerja licemjerjem, intelektualnim terorizmom, biti još prijetvorniji od svojeg protivnika, to je izvrsna taktika. Uostalom, čak i malo preizvrsna, jer je prefina za tako prostačkog neprijatelja. Ali, neću vas ja učiti da makijavelizam rijetko pogađa u središte: toljage ubijaju bolje od finih zupčanika.

— Vi kažete da ja blefiram: kakav sam ja jadni blefer u usporedbi s vama koja tvrdite da ste pročitali sve što sam napisao.

— Sve što mi je bilo dostupno, da. Ispitajte me ako želite provjeriti.

— Da, kao da postavljam pitanja fanovima Tintina: “Koji je broj registracijske pločice crvenog Volva u *Aferi Suncokret*?” Groteskno. Ne računajte na mene mislite li obeščastiti moja djela takvim postupcima.

— Što onda moram učiniti da bih vas uvjerila?

- Ništa. Nećete me uvjeriti.
- U tom slučaju, nemam što izgubiti.
- Vi niste nikad ni imali što izgubiti sa mnom. Vaš spol vas je osudio na to od početka.
- Kad je već riječ o tome, upustila sam se u to da napravim mali pregled vaših ženskih likova.
- Bio sam siguran u to. To obećava.
- Maloprije ste rekli da, u vašoj ideologiji, žena ne postoji. Čini mi se vrlo neobičnim stoje čovjek koji zastupa tako mudre ideje stvorio toliko papirnatih žena. Neću ih sve nabrajati, ali u vašem djelu izbrojila sam četrdeset šest ženskih likova.
- Pitam se samo što to dokazuje.
- To dokazuje da žena postoji u vašoj ideologiji: prvo proturječje. A vidjet ćete, bit će ih još.
- Oh! Gospođica se bacila u lov na proturječja! Znajte, vi mala učiteljice, da je Pretextat Tach uzdigao proturječje na razinu lijepih umjetnosti. Možete li zamisliti nešto otmjenije, nešto suptilnije, nešto neobičnije i prodornije od mog sustava samoproturječja? I eto, jedna mala tuka, kojoj nedostaju samo naočale, dolazi mi trijumfalno objaviti da je iz mojeg djela iscijedila nekoliko neugodnih proturječja! Nije li to divno kad vas čita tako oštromna publika?
- Nisam nikad rekla da je to proturječje neugodno.
- Niste, ali bilo je jasno da to mislite.
- Valjda ja bolje od vas znam što mislim.
- To tek treba dokazati.
- U ovom slučaju, to mi se proturječje činilo zanimljivim.
- Oh, nebesa!
- Dakle, rekla sam, četrdeset šest ženskih likova.
- Da bi vaša inventura imala ikakva smisla, trebalo je prebrojiti i muške likove, dijete moje!
- Učinila sam i to.
- Kakva prisutnost duha!
- Sto šezdeset tri muška lika.
- Jadna moja mala, kad ne biste u meni pobuđivali samilost, ne bih se ustručavao nasmijati se takvoj disproporciji.
- Samilost je osjećaj koji treba zabraniti.

— Oh! Ona je čitala i Zweiga! Kako je obrazovana! Vidite, najdraža moja, grubijani poput mene drže se Montherlanta, čija lektira vam, čini se, okrutno nedostaje. Osjećam samilost prema ženama, dakle mrzim ih, i obratno.

— Budući da imate tako zdrave osjećaje prema našem spolu, objasnite mi zašto ste stvorili četrdeset šest ženskih likova?

— Nije mi ni nakraj pameti: to ćete vi meni objasniti. Ni za što na svijetu ne bih se odrekao takve zabave.

— Nije na meni da vam objašnjavam vaše djelo. Ali, mogu vam iznijeti neke konstatacije.

— Učinite to, molim vas!

— Iznijet ću vam ih bez nekog reda. Napisali ste knjige bez žena: *Apologetika dispepsije*, naravno...

— Zašto “naravno”?

— Pa zato što je to knjiga bez likova.

— Istina je, dakle, da ste me čitali, barem djelomično.

— Žena nema ni u romanima *Otapalo*, *Biseri za krvoproliće*, *Buddha u čaši vode*, *Atentat na ružnoću*, *Totalna šteta*, *Smrt i preskačem ostalo*, čak ni — to je već neobičnije — u romanu *Poker, žena i ostali*.

— Kakva divna suptilnost s moje strane!

— To je, dakle, osam romana bez žena. Dvadeset dva manje osam jednako je četrnaest. Ostaje nam četrnaest romana između kojih je podijeljeno četrdeset šest ženskih likova.

— Znanost je lijepa stvar.

— Raspodjela između tih preostalih četrnaest romana nije, naravno, ujednačena.

— Zašto “naravno”? Užasavam se svih tih “naravno”, kojima vi mislite da se morate služiti govoreći o mojim knjigama, kao da je moje djelo nešto tako predvidljivo, s tako prozirnim mehanizmima.

— Upotrijebila sam to “naravno” upravo zato što je vaše djelo nepredvidljivo.

— Samo bez sofizama, molim vas!

— Apsolutni rekord po broju ženskih likova drži roman *Bezrazložna silovanja između dva rata*, u kojem se pojavljuju dvadeset tri žene.

— To je lako objasniti.

— Četrdeset šest manje dvadeset tri jednako je dvadeset tri. Ostaje nam trinaest romana i dvadeset tri žene.

— Divna statistika.

— Napisali ste četiri *monogina* romana, ako sebi smijem dopustiti jedan tako nezgrapno neologizam.

— Smijete li si to dopustiti?

— To su *Molitva s provalom, Sauna i druge pohote, Proza depilacije i Crknuti bez priloga*.

— Što nam još ostaje?

— Devet romana i devetnaest žena.

— Raspodjela?

— *Prljavi ljudi*: tri žene. Sve su ostale knjige *digine*, to jest sa dva ženska lika: *Raspeće bez muke, Nered podvezice, Urbi et orbi, Robovi oaze, Opne, Tri budoara, Popratna milost* — nedostaje nam još jedan roman.

— Ne, sve ste ih nabrojili.

— Mislite?

— Da, dobro ste naučili svoju lekciju.

— Uvjerena sam da jedan još nedostaje. Morala bih početi ponovno brojiti od početka.

— Ah ne, nećete valjda opet početi!

— Morat ću, inače moja statistika pada u vodu.

— Dajem vam svoj oprost.

— Žalim, počinjem ispočetka. Imate li list papira i olovku?

— Nemam.

— Hajte, gospodine Tach, pomognite mi, uštedjet ćemo na vremenu.

— Rekao sam vam da ne počinjete ponovno. Nesnosni ste s tim svojim nabrojanjem!

— Poštedite me onda truda da počinjem sve iznova, i recite mi naslov koji još nedostaje.

— Ali ja nemam pojma o kojem je naslovu riječ. Zaboravio sam već pola naslova koje ste nabrojili.

— Zaboravljate svoja djela?

— Naravno. Vidjet ćete kad vi budete imali osamdeset tri godine.

— Ipak, ima nekih vaših romana koje niste mogli zaboraviti.

— Bez sumnje, ali koji su to točno?

- Nije na meni da vam ih kažem.
- Kakva šteta! Vaš sud me silno zabavlja.
- Očarana sam time. A sad, malo tišine, molim vas! Ponavljam: *Apologetika dispepsije*, to je jedan, *Otapalo...*
- Vi mi se rugate, ili što?
- ... to je dva, *Biseri za krvoprolíce*, tri.
- Da vas nije spopala kvizomanija?
- Je li vama pao na pamet naslov koji nedostaje?
- Nije.
- Nema veze. *Buddha u čaši vode*, četiri. *Atentat na ružnoću*, pet.
- 165. 28. 3925. 424.
- Nećete me uspjeti omesti. *Totalna šteta*, šest. *Smrt i ostalo preskačem*, sedam.
- Hoćete li karamelu?
- Ne. *Poker, žena i ostali*, osam. *Bezrazložna silovanja između dva rata*, devet.
- Hoćete li *aleksandru*?
- Šutite! *Molitva s provalom*, deset.
- Pazite na svoju liniju, a? Bio sam u to siguran. Ne mislite da ste i ovako već dovoljno mršavi?
- *Sauna i druge pohote*, jedanaest.
- Očekivao sam takav odgovor.
- *Proza depilacije*, dvanaest.
- Recite mi, to je čudno, nabrajate ih potpuno istim redoslijedom kao i prvi put.
- Eto vidite da imate izvrsno pamćenje. *Crknuti bez priloga*, trinaest.
- Ne treba ni u čemu pretjerivati. A zašto ih ne nabrajate kronološkim redoslijedom?
- Vi se sjećate čak i njihova kronološkog redoslijeda? *Prljavi ljudi*, četrnaest. *Raspeće bez muke*, petnaest.
- Budite dobri pa prestanite!
- Samo pod jednim uvjetom: recite mi naslov koji još nedostaje. Imate predobro pamćenje a da biste ga zaboravili.
- To je ipak istina. Amnezija ima takvih nesuvislosti.
- *Nered podvezice*, šesnaest.
- Hoćete li još dugo ovako?

- Onoliko koliko bude potrebno da osvježim vaše pamćenje.
- Moje pamćenje? Jeste li zaista rekli “moje” pamćenje?
- Dobro ste čuli.
- Treba li to značiti da niste zaboravili roman o kojem je riječ?
- Kako bih ga mogla zaboraviti?
- A zašto onda sami ne kažete taj naslov?
- Želim ga čuti iz vaših usta.
- Ali kad vam kažem da ga se ne sjećam.
- Ne vjerujem vam. Mogli ste zaboraviti sve druge, ali taj ne.
- Što je to u njemu tako izvanredno?
- Vi to dobro znate.
- Ne znam. Ja sam genij koji ne poznaje sama sebe.
- Dopustite mi da se nasmijem.
- Uostalom, da je taj roman tako fantastičan, već bi mi o njemu govorili. A nikad mi nitko nije govorio o tom romanu. Kad god je riječ o mom opusu, navode se uvijek iste četiri knjige.
- Vi vrlo dobro znate da to ništa ne znači.
- Ah, vidim. Gospođica je salonski snob. U vašem bi stilu bilo da uzviknete: “Dragi prijatelju, poznajete li Prousta? Ali ne, ne *Traganje*, ne budite vulgarni! Ja vam govorim o njegovu članku objavljenom 1904. u *Le Figaru...*”
- Neka bude, ja sam snob! Naslov koji još nedostaje, molim.
- Na žalost, ne sviđa mi se.
- Eto, to potvrđuje moje pretpostavke.
- Vaše pretpostavke? Gle, gle!
- Dobro. Budući da odbijate surađivati, morat ću opet početi svoje nabranje ispočetka — ne sjećam se više gdje sam ono stala.
- Nema nikakve potrebe da ponavljate svoju litaniju, vi dobro znate naslov koji nedostaje.
- Na žalost, bojim se da sam ga opet zaboravila. *Apologetika dispepsije*, jedan.
- Još jednu riječ i zadavit ću vas, koliko god ja nepokretan bio.
- Zadaviti? Izbor tog glagola čini mi se znakovitim.
- Više biste voljeli da vas zatučem kao zeca?
- Ovaj put, dragi gospodine, nećete uspjeti izbjeći temu. Govorite mi dakle o davljenju.
- Što, zar sam napisao knjigu koja se tako zove?

- Nije baš točno tako.
- Slušajte, postajete već nepodnošljivi s tim svojim zagonetkama. Recite mi taj naslov pa da svršimo s tim.
- Meni se ne žuri da svršim s tim. Odlično se zabavljam.
- Znajte da ste u tome osamljeni.
- Situacija je onda još zabavnija. Nego, ne udaljujmo se od teme! Govorite mi o davljenju, dragi gospodine.
- O toj vam temi nemam što reći.
- Ma nemojte? Zašto ste mi onda time prijetili?
- Rekao sam to tek tako, bez veze, kao što bih rekao: “Idite si ispeći jedno jaje!”
- Da. A ipak, kao slučajno, radije ste izabrali zaprijetiti mi davljenjem. Čudno.
- Kamo smjerate? Jeste li vi možda manijak frejdovskih lapsusa? Samo je još to trebalo.
- Nisam vjerovala u frejdovske lapsuse. Ali, od prije jedne minute počinjem u njih vjerovati.
- Ja nisam vjerovao u djelotvornost verbalne torture. Od prije nekoliko minuta počinjem u nju vjerovati.
- Laskate mi. Nego, igrajmo s kartama na stolu, hoćete li? Ja imam vremena napretek, i dok god ne iščeprkate iz svojeg pamćenja naslov koji još nedostaje, dok god ne počnete govoriti o davljenju, neću vas pustiti.
- Nije li vas stid napadati nepokretnog, debelog, slabog i bolesnog starca?
- Ja ne znam što je to stid.
- Još jedna vrлина koju su vam vaši profesori zaboravili utuviti u glavu.
- Gospodine Tach, ni vi ne znate što je to stid.
- Normalno. Ja nemam nikakvog razloga da se stidim.
- Niste li rekli da su vaše knjige štetne?
- Točno: stidio bih se da nisam naškodio čovječanstvu.
- U ovom slučaju, ne zanima me čovječanstvo.
- U pravu ste, čovječanstvo nije zanimljivo.
- Zanimljivi su pojedinci, zar ne?
- Da, ali oni su vrlo rijetki.

— Govorite mi radije o jednom pojedincu, o jednoj osobi koju ste poznavali.

— Pa eto, Celine, na primjer.

— Ah ne, ne Celine!

— Kako? On nije dovoljno zanimljiv za gospođicu?

— Govorite mi o osobi koju ste poznavali izbliza, o živoj osobi od krvi i mesa, s kojom ste živjeli, razgovarali i tako dalje.

— Bolničarka?

— Ne, ne bolničarka. Hajte, vi znate što mislim. Vi to vrlo dobro znate.

— Nemam pojma, vi usrana gnjavatorice!

— Ispričat ću vam jednu malu priču koja će možda pomoći vašem senilnom mozgu da probudi ta svoja sjećanja.

— U redu. Budući da ćete me na neko vrijeme osloboditi obveze da govorim, molim vas za dopuštenje da uzmem karamele. Stvarno mi trebaju, uz ove muke kojima me podvrgavate.

— Dajem vam dopuštenje.

Romanopisac strpa u usta veliku četvrtastu karamelu.

— Moja priča počinje jednim neobičnim otkrićem. Novinari su stvorenja bez skrupula, to znate. Pročeprkala sam, dakle, malo po vašoj prošlosti, ne pitajući vas ništa, jer biste mi vi to zabranili. Vidim vas kako se smješkate, i znam što mislite: da za sobom niste ostavili nikakva traga, da ste posljednji predstavnik svoje obitelji, da nikad niste imali prijatelja, ukratko, da mi ništa nije moglo pružiti obavijesti o vašoj prošlosti. Griješite, dragi gospodine! Treba se čuvati podmuklih svjedoka. Treba se čuvati mjesta na kojima smo živjeli. Ona govore. Vidim kako se opet smijete. Da, dvorac vašeg djetinjstva izgorio je prije šezdeset pet godina. Čudan požar, uostalom, nikad objašnjen.

— Kako ste saznali za taj dvorac? — upita debeljko otegnutim glasom, ljepljivim od karamele.

— Ah, to je bilo vrlo lako. Elementarno istraživanje u matičnim knjigama, u arhivima — nama novinarima otvorena su mnoga vrata. Vidite, gospodine Tach, ja nisam čekala 10. siječnja da bih se počela zanimati za vas. Ja sam se vašim slučajem bavila već godinama.

— Kako ste vi domišljati! Mislili ste: “Starome ne ostaje više mnogo vremena, budimo spremni za dan njegove smrti”, zar ne?

— Prestanite govoriti žvačući tu karamelu, to je odvratno. Nastavljam svoju priču. Moja istraživanja bila su duga i vodena slučajem, ali ne i teška. Na kraju sam pronašla trag posljednjih poznatih Tachovih: godine 1909. zabilježena je smrt Casimira i Celestine Tach, koji su se utopili za plime u Mont-Saint-Michelu, kamo je mladi par krenuo na putovanje. Vjenčani dvije godine prije toga, ostavili su za sobom jednogodišnje dijete, prepuštam vama da pogodite koga. Saznavši za tragičnu smrt svoga sina jedinca, roditelji Casimira Tacha umiru od tuge. Ostaje još samo jedan Tach, mali Pretextat. Tu mi je već bilo teže slijediti vaš put. Pala mi je na um sjajna ideja da potražim djevojačko ime vaše majke, i tako sam doznala da je, ako je već vaš otac potjecao iz neugledne obitelji, Celestine bila rođena markiza de Planeze de Saint-Sulpice, danas izumrle grane, koju ne treba brkati s grofovima i groficama de Planeze...

— Namjeravate li mi ispričati povijest obitelji koja nije moja?

— U pravu ste, udaljavam se od teme. Vratimo se obitelji Planeze de Saint-Sulpice: jednom 1909. godine već prorijeđenom rodu, ali sa starim plemićkim titulama. Saznavši za smrt svoje kćeri, markiz i markiza odluče preuzeti brigu o unuku, koji je ostao siročće, i tako se vi, kao jednogodišnje dijete, nastanjujete u dvorcu Saint-Sulpice. Tamo vas tetoše ne samo vaša dadilja i vaši djed i baka, nego i ujak i ujna, Cyprien i Cosima de Planeze, brat i snaha vaše majke.

— Te rodoslovne pojedinosti tako su zanimljive da čovjek naprosto ostaje bez daha.

— Zar ne? A što ćete tek reći o nastavku?

— Kako? Tu još nije kraj?

— Naravno da nije. Vi još nemate dvije godine, a ja namjeravam ispričati vaš život do vaše osamnaeste godine.

— To mnogo obećava.

— Da ste ga ispričali sami, ne bih to morala učiniti ja.

— A ako ja nisam želio govoriti o tome, a?

— To bi onda značilo da ste nešto htjeli sakriti.

— Ne mora značiti.

— Prerano je da načinjemo to pitanje. U međuvremenu, vi ste malo dijete koje obitelj obožava, unatoč mezalijansi vaše majke. Vidjela

sam i crteže dvorca, od kojeg više nije ostalo ništa: bila je to divota. Kakvo ste djetinjstvo iz snova morali provesti!

— Jesu li vaše novine *Svijet u slikama* ?

— Dvije vam je godine kad vaš ujak i ujna donose na svijet svoje jedino dijete, Leopoldinu de Planeze de Saint-Sulpice.

— Od toga vam idu sline na usta, od takvog imena, a? Vi se nikad ne biste mogli tako zvati.

— Točno, ali sam ja barem živa.

— To vam mnogo pomaže.

— Da li da nastavim ili da prepustim riječ vama? Vaše pamćenje je sad zacijelo oživjelo.

— Nastavite, molim vas, ludo se zabavljam!

— To bolje jer još je daleko do kraja. Tako vam, dakle, pribavljaju jedino što vam je nedostajalo: društvo vaše dobi. Nikad nećete upoznati sumorne dane djece jedinaca i bez prijatelja: dakako, vi nećete nikad ići u školu, nikad nećete imati školske drugove, ali ćete imati nešto mnogo bolje: malu, predivnu sestričnu. Vas dvoje postajete nerazdruživi. Moram li vam navesti dokument koji mi je pružio te pojedinosti?

— Vaša mašta, pretpostavljam?

— Djelomično. Ali mašti je potrebna hrana, gospodine Tach, a tu hranu dugujem vama.

— Prestanite svaki čas prekidati svoju priču i pripovijedajte mi radije o mojem djetinjstvu, suze mi naviru na oči.

— Rugajte se samo, dragi gospodine! Imat će vam od čega navrijeti suze na oči. Imali ste zbilja prelijepo djetinjstvo. Imali ste sve o čemu se može samo sanjati, i još više od toga: dvorac, veliko imanje s jezerima i šumama, konje, zavidno materijalno blagostanje, adoptivnu obitelj koja vas je tetošila, učitelja koji nije bio nimalo strog, a uz to je često bio bolestan, poslugu koja vas je voljela, i iznad svega, imali ste Leopoldinu.

— Recite mi istinu: vi niste novinarka. Vi tražite dokumentaciju da biste napisali nekakav sladunjavi roman?

— Sladunjav? To ćemo tek vidjeti. Nastavljam svoju priču. Naravno, 1914. godine počeo je rat, ali djeca se lako naviknu na ratove, osobito klinci bogataša. Gledan iz vašeg raja, taj sukob vam se čini smiješnim i nije nikakva zapreka polaganom toku vaše sreće.

- Draga moja, vi ste nenadmašiva pripovjedačica.
- Vi me nadmašujete.
- Nastavite!
- Godine jedva da protječu. Djetinjstvo je pustolovina koja teče vrlo sporo. Što je jedna godina za odraslu osobu? Za klinca, jedna godina je jedno stoljeće, a za vas su ta stoljeća bila od zlata i srebra. Odvjetnici se pozivaju na nesretno djetinjstvo kao na olakotnu okolnost. Istražujući vašu prošlost, shvatila sam da i previše sretno djetinjstvo može poslužiti kao olakotna okolnost.
- Zašto pokušavate pronaći olakotne okolnosti za mene? Nisu mi nimalo potrebne.
- Vidjet ćemo. Leopoldina i vi niste se nikad razdvajali. Niste mogli živjeti jedno bez drugoga.
- Odnos bratić-sestrična, to je staro kao svijet.
- Može li se pri takvom stupnju intimnosti još govoriti o paru bratić-sestrična?
- Brat i sestra, ako više volite.
- Onda, incestuozni brat i sestra.
- To vas šokira? Toga je bilo i u najboljim obiteljima. Mogu vam i dokazati.
- Mislim da sad vi trebate ispričati nastavak.
- Neću.
- Zaista hoćete da ja nastavim?
- Obvezali biste me.
- Ja i ne tražim drugo nego da vas obvežem, ali ako nastavim svoju priču tamo gdje sam stala, bit će to tek blijeda i osrednja parafraza najljepšeg, najneobičnijeg i najmanje poznatog od vaših romana.
- Obožavam blijede i osrednje parafraze.
- To gore za vas, vi ste to sami htjeli. A slažete li se da sam u pravu?
- U čemu?
- Što sam svrstala taj roman među vaša djela sa dva ženska lika, a ne ona sa tri?
- Priznajem da ste apsolutno u pravu, draga moja.
- U tom slučaju, ne bojim se više ničega. Ostalo je književnost, zar ne?

— Ostalo je zaista samo moje djelo. U to doba nisam imao drugog papira osim svoga života, ni druge tinte osim svoje krvi.

— Ili krvi drugih.

— Ona nije bila drugi.

— Tko je dakle bila ona?

— To nikad nisam doznao; ali nije bila drugi, to je sigurno. Još uvijek čekam vašu parafrazu, najdraža moja!

— To je točno. Godine prolaze i prolaze dobro, predobro. Leopoldina i vi niste nikad upoznali ništa drugo osim tog života, a ipak ste svjesni njegove nenormalnosti i vaše prekomjerne sreće. U dubini svojeg Edena, počinjete osjećati ono što nazivate “strahom izabranih” i što bi se moglo izraziti sljedećim pitanjem: “Koliko će potrajati takvo savršenstvo?” Taj strah, kao i svaki drugi, uzdiže vašu euforiju do vrhunca, čineći je opasno, sve opasnije krhkom. Godine i dalje prolaze. Vama je četrnaest godina, vašoj sestrični dvanaest. Dosegnuli ste najvišu točku djetinjstva, ono što Tournier naziva “punom zrelošću djetinjstva”. Oblikovani životom iz snova, vi ste djeca sna. To vam nikad nisu rekli, ali vi nejasno znate da vas očekuje strašna degradacija, koja će se okomiti na vašu idealna tijela i još idealnije sokove da bi vas pretvorila u bubuljičava, nemirima mučena stvorenja. I tu sumnjičim vas da ste bili začetnik suludog plana koji će uslijediti.

— Evo, već pokušavate osloboditi krivnje moju ortakinju.

— Ne vidim koje bi je krivnje trebalo osloboditi? Zamisao je bila vaša, zar ne?

— Da, ali ta ideja nije bila zločinačka.

— *A priori* nije, ali postala je to po svojim posljedicama, osobito zbog svoje neizvedivosti, koja se morala pokazati prije ili kasnije.

— Kasnije, u ovom slučaju.

— Ne zatrčavajmo se! Vama je četrnaest godina, Leopoldini dvanaest. Ona vam je slijepo odana i možete je uvjeriti u bilo što.

— To nije bilo bilo što.

— Ne, to je bilo još nešto gore. Vi ste je uvjerali da je pubertet najgore zlo, ali da se može izbjeći.

— I može.

— Još vjerujete u to?

— Nikad u to nisam prestao vjerovati.

— Vi ste dakle uvijek bili ljudi?

— S mojeg gledišta, ja sam uvijek bio jedini zdrave pameti.

— Naravno. Sa četrnaest godina vi ste već tako zdrave pameti da svečano odlučujete da nikad nećete stupiti u mladenačko doba. Vaš utjecaj na vašu sestričnu toliko je jak da je uspijevate uvjeriti da položi prisegu jednaku vašoj.

— Nije li to divno?

— Ovisi s čijeg se gledišta gleda. Jer vi ste već Pretextat Tach i u svoju veličanstvenu prisegu unosite isto tako veličanstvene kaznene odredbe u slučaju vjerolomstva. Jasnije rečeno, zaklinjete se, i tražite od Leopoldine da se također zakune, da će u slučaju da jedno od vas dvoje ne održi svoje obećanje i uđe u pubertet, ono drugo biti prisiljeno da ga jednostavno ubije.

— Već u četrnaestoj godini prava titanska duša!

— Pretpostavljam da su i mnoga druga djeca smišljala planove o tome da nikad ne napuste djetinjstvo, s različitim, ali uvijek slabašnim uspjehom. Ali vas dvoje čini se da ste u tome uspjeli. Doduše, valja reći da ste u to unijeli neuobičajenu odlučnost. A vi, titan u tom pothvatu, izmišljate sve vrste pseudoznanstvenih mjera koje bi imale zaustaviti razvoj vaših tijela i spriječiti ih da se iz djetinjih pretvore u mladenačka.

— Nisu bile baš pseudoznanstvene jer su bile djelotvorne.

— Vidjet ćemo. Pitam se kako ste uopće uspjeli preživjeti takve metode.

— Bili smo sretni.

— Po koju cijenu! Gdje je samo vaš mozak uspijevaio pronaći tako šašave recepte? Doduše, može vas opravdati činjenica da vam je bilo četrnaest godina.

— Kad bi to trebalo opet učiniti, učinio bih to isto.

— Danas vas opravdava vaša senilnost.

— Vjerojatno sam uvijek bio ili senilan ili djetinjast, jer se moje duhovne sklonosti nisu nikad promijenile.

— To me od vas ne čudi. Već 1922. godine bili ste čaknuti. Stvorili ste *ex nihilo* (iz ničega) ono što ste nazivali "higijenom vječnog djetinjstva" — u ono doba ta je riječ pokrivala sva područja mentalnog i fizičkog zdravlja: higijena je bila neka vrsta ideologije.

Ona koju ste vi izmislili zaslužila bi prije naziv “antihigijena”, toliko je bila nezdrava.

— Naprotiv, bila je vrlo zdrava.

— Uvjereni da pubertet obavlja svoj posao u vašem snu, odlučujete da više nećete spavati, ili barem ne više od dva sata na dan. Život proveden uglavnom u vodi čini vam se idealnim da zadržite djetinjstvo: ubuduće ćete Leopoldina i vi provoditi cijele dane i noći plivajući u jezerima vašeg imanja, katkada čak i zimi. Jedete samo toliko da se održite na životu. Neke vrste hrane su zabranjene, a druge se preporučuju, na osnovi načela za koja mi se čini da pripadaju području čiste fantazije: zabranjujete jela koja smatrate previše “odraslima”, kao što su pekinška patka, juha od jastoga i sva hrana tamne boje. Nasuprot tome, preporučujete gljive, koje doduše nisu otrovne, ali za koje se smatra da nisu za jelo, kao što su velike puhare, kojima se kljukate u sezoni gljiva. Da biste spriječili da zaspite, opskrbljujete se kutijama i kutijama užasno jakog kenijskog čaja, zato što ste čuli baku da loše govori o njemu: pripremate ga tako da bude crn poput tinte i pijete ga u velikim količinama, a jednake količine propisujete i svojoj sestrični.

— Koja je bila s tim potpuno sporazumna.

— Recimo radije da vas je voljela.

— I ja sam nju volio.

— Na svoj način.

— Moj vam način nije po volji?

— Litota.

— Mislite li možda da drugi postupaju bolje? Ne znam ništa podlije od onoga što oni nazivaju voljeti. Zna li vi što oni nazivaju voljeti? Podjarmiti neku nesretnicu, napraviti joj dijete i učiniti je ružnom: eto, to stvorenja koja navodno pripadaju mom spolu nazivaju voljeti.

— Sad izigravate feminista? Rijetko ste mi se činili manje uvjerljivim.

— Vi ste glupi da se čovjek rasplače, časna riječ! Ovo što sam upravo rekao sušta je suprotnost feminizmu.

— Zašto ne biste pokušali biti jasni, bar jedanput?

— Pa, ja sam proziran! Vi ste ta koja odbija prihvatiti da je moj način ljubavi najljepši.

— Moje mišljenje o tome potpuno je nevažno. Ali zato bih voljela znati što je o tome mislila Leopoldina.

— Leopoldina je, zahvaljujući meni, bila najsretnija.

— Najsretnija među kim? Među ženama? Luđakinjama? Bolesnicama? Žrtvama?

— Vi potpuno promašujete pitanje. Ona je, zahvaljujući meni, bila najsretnija od sve djece.

— Djece? Sa petnaest godina?

— Upravo tako. U dobi kad djevojke postaju odvratne, bubuljičave, debeloguze, smrdljive, dlakave, sisate, bokate, intelektualne, svadljive, glupe — jednom riječju, žene — u toj, dakle, nesretnoj dobi, Leopoldina je bila najljepše, najsretnije, najneiskusnije, najučenije dijete — bila je najdjelinjije dijete, i to isključivo zahvaljujući meni. Zahvaljujući meni, ona koju sam volio izbjevla je kalvariju da postane žena. Hajde, nađite mi ako možete ljubav ljepšu od te.

— Jeste li posve sigurni da vaša sestrična nije željela postati žena?

— Kako bi mogla željeti tako nešto? Bila je za to previše inteligentna.

— Ne pitam vas zato da biste mi odgovarali pretpostavkama. Pitam vas je li vam, da ili ne, dala svoj pristanak, je li vam, da ili ne, jasnim riječima rekla: "Pretextat, više volim umrijeti nego napustiti djetinjstvo."

— Nije bilo potrebno da mi to kaže jasnim riječima. To je bilo jasno samo po sebi.

— To sam i mislila: nikad vam nije dala svoj pristanak.

— Ponavljam da je to bilo nepotrebno. Ja sam znao što ona hoće.

— Vi ste nadasve znali što vi hoćete.

— Ona i ja htjeli smo isto.

— Naravno.

— Što pokušavate time reći, vi mala posranko? Mislite li možda da poznajete Leopoldinu bolje od mene?

— Što dulje razgovaram s vama, to više vjerujem u to.

— Bolje je čuti to nego biti gluh. Reći ću vam nešto što sigurno ne znate, vi ženkice: nitko — razumijete li — nitko ne poznaje bolje neku osobu od njezina ubojice.

— Tu smo. Prelazite li na priznanja?

— Na priznanja? To nisu priznanja jer ste vi već znali da sam je ubio.

— Zamislite, još mi je ostao tračak sumnje. Teško je povjerovati da je jedan dobitnik Nobelove nagrade ubojica.

— Kako? Zar niste znali da su ubojice oni koji imaju najviše izgleda da dobiju Nobelovu nagradu? Uzmite Kissingera, Gorbačova...

— Da, ali vi ste dobitnik Nobelove nagrade za književnost.

— Pa, naravno! Dobitnici Nobelove nagrade za mir često su ubojice, a dobitnici Nobelove nagrade za književnost uvijek su ubojice.

— S vama se ne može ozbiljno razgovarati.

— Nikad nisam bio ozbiljniji.

— Maeterlinck, Tagore, Pirandello, Mauriac, Hemingway, Pasternak, Kawabata, svi su oni ubojice?

— Niste to znali?

— Nisam.

— Od mene ćete svašta doznati.

— Može li se znati koji su vaši izvori informacija?

— Pretextatu Tachu nisu potrebni izvori informacija. Izvori informacija dobri su za druge.

— Shvaćam.

— Ne, vi ništa ne shvaćate. Vi ste se bavili mojom prošlošću, prekapali ste po mojim arhivima i iznenadili ste se što ste naišli na ubojstvo. A upravo bi suprotno bilo začudno. Da ste se potrudili i prekopali po arhivima tih nobelovaca jednako pomno, nedvojbeno biste otkrili cio niz ubojstava. Inače im ne bi nikad dali Nobelovu nagradu.

— Optuživali ste novinara koji vas je jučer posjetio da obrće uzročno-posljedične veze. Vi ih ne obrćete, vi od njih pravite ruglo.

— Velikodušno vas upozoravam da nemate nikakve šanse pokušate li mi se suprotstaviti na području logike.

— S obzirom na to što vi nazivate logikom, o tome nimalo ne sumnjam. Ali nisam ja došla ovamo da bih s vama raspravljala.

— Nego zašto ste onda došli?

— Da bih se uvjerila da ste ubojica. Hvala vam što ste uklonili i posljednji tračak moje sumnje: nasjeli ste na moj blef.

Debeli pisac se odvratio i nasmije.

- Vaš blef! Izvrsno! Vi mislite da ste sposobni prevariti me?
- Imam sve razloge vjerovati da sam za to sposobna, jer sam to i učinila.
- Jadna, mala, umišljena tuko! Znajte da blefirati znači izmamiti nešto. A vi od mene niste ništa izmamili, jer sam vam rekao istinu na samom početku igre. Zašto bih skrivao da sam ubojica? Ne moram se bojati pravde, umrijet ću za manje od dva mjeseca.
- A vaš posthumni ugled?
- On će zbog toga biti još veličanstveniji. Već zamišljam izloge knjižara: “Pretextat Tach, nobelovac ubojica.” Moje knjige će se prodavati kao friško pecivo. Moji će izdavači trljati ruke. Vjerujte mi, to je ubojstvo izvrsna stvar za sve.
- Čak i za Leopoldinu?
- Osobito za Leopoldinu.
- Vratimo se u 1922. godinu.
- Zašto ne u 1925. godinu?
- Malo previše naglite. Ne treba preskočiti te tri godine, one su ključne.
- To je točno. One su ključne, dakle, ne mogu se ispričovijedati.
- Vi ste ih ipak ispričovijedali.
- Ne, ja sam ih napisao.
- Ne igravimo se riječima, pristajete li?
- I vi to kažete jednom piscu?
- Ja ne govorim piscu, ja govorim ubojici.
- To je ista osoba.
- Jeste li u to sigurni?
- Pisac, ubojica, to su dva aspekta istog zanimanja, dvije konjugacije istog glagola.
- Kojeg glagola?
- Najrjeđeg i najtežeg glagola: glagola voljeti. Nije li zabavno što su naše školske gramatike izabrale kao obrazac glagol čiji je smisao najnešvatljiviji? Da sam ja učitelj, zamijenio bih taj ezoterični glagol nekim pristupačnijim.
- Ubiti?
- Ni ubiti nije lak glagol. Ne, nekim trivijalnim i običnim glagolom, kao što je recimo glasovati, roditi, intervjuirati, raditi...

— Hvala Bogu što niste učitelj. Znete li da je nevjerojatno teško natjerati vas da odgovorite na pitanje? Imate dara da se izmigoljite, da promijenite temu, da krenete u svim pravcima. Neprestano vas treba podsjećati na red.

— Dičim se time.

— Ovaj put nećete se više izvući: 1922. - 1925., prepuštam vam riječ.

Tajac.

— Hoćete li karamelu?

— Gospodine Tach, zašto ste nepovjerljivi prema meni?

— Nisam nepovjerljiv prema vama. Najiskrenije rečeno, ne vidim što bih vam mogao reći. Bili smo neizmjereno sretni i božanski smo se voljeli. Što bih vam mogao ispričati osim budalaština te vrste?

— Pomoći ću vam.

— Očekujem najgore.

— Prije dvadeset četiri godine, nakon vaše književne menopauze, ostavili ste jedan roman nedovršen. Zašto?

— Rekao sam to jednom od vaših kolega. Svaki pisac koji drži do sebe mora ostaviti barem jedan nedovršen roman, inače nije vjerodostojan.

— Poznajete li mnogo pisaca koji, za života, objavljuju nedovršene romane?

— Ne poznajem nijednoga. Ja sam nedvojbeno lukaviji od ostalih: ja već za života primam počasti u kojima obični pisci uživaju tek nakon smrti. Kad je posrijedi neki mladi, još nedozreli pisac, nedovršeni roman znak je nespretnosti, mladosti koju još nije nadvladao; ali kad je riječ o velikom, priznatom piscu, nedovršeni roman je vrhunac otmjenosti. Za to se onda kaže “genij zaustavljen u svom hodu”, “kriza tjeskobe jednog titana”, “zaslijepljenost pred neizrecivim”, “malarmeovska vizija buduće knjige” — ukratko, to se isplati.

— Gospodine Tach, mislim da niste dobro razumjeli moje pitanje. Nisam vas pitala zašto ste ostavili *jedan* roman nedovršen, nego zašto ste ostavili *taj* roman nedovršen.

— Pa eto, dok sam ga pisao, postao sam svjestan da još nemam nedovršeni roman potreban mojoj slavi, spustio sam pogled na

rukopis i pomislio: “Zašto ne taj?” Onda sam odložio pero i nisam više dodao nijedan redak.

— Ne očekujte da ću vam povjerovati.

— Zašto ne?

— Rekli ste: “Odložio sam pero i nisam više dodao ni jedan redak.” Bilo bi točnije da ste rekli: “Odložio sam pero i više nikad nisam napisao nijedan redak.” Nije li čudno što nakon tog glasovitog nedovršenog romana više nikad niste htjeli pisati, vi koji ste prije toga punih trideset šest godina pisali svaki dan?

— Pa, morao sam jednoga dana prestati.

— Da, ali zašto baš toga dana?

— Nemojte tražiti skriveni smisao u jednoj tako banalnoj pojavi kao što je starost. Bilo mi je pedeset devet godina, povukao sam se u mirovinu. Ima li išta normalnije od toga?

— Od danas do sutra više ni jedan redak: zar se starost sručila na vas u jednom danu?

— Zašto ne? Čovjek ne stari svakog dana. Može proći i deset godina, dvadeset godina, a da čovjek nimalo ne ostari, a onda, bez određenog razloga, odjednom se, u samo dva sata, na njemu jasno vidi tih dvadeset godina. Vidjet ćete, to će se dogoditi i vama. Jedne večeri pogledat ćete se u zrcalo i pomislit ćete: “Bože moj, od jutros sam ostarjela za deset godina!”

— Bez određenog razloga, zaista?

— Bez drugog razloga osim vremena, koje sve vodi prema propasti.

— Vrijeme ima čvrsta leđa, gospodine Tach. Vi ste mu prilično pomogli svojom rukom — objema rukama, rekla bih čak.

— Ruka, sjedište piščeva užitka.

— Ruka, sjedište daviteljeva užitka.

— Davljenje je zaista vrlo ugodna stvar.

— Za davitelja ili za udavljenoga?

— Na žalost, upoznao sam samo jednu od te dvije situacije.

— Ne očajavajte!

— Što hoćete time reći?

— Nemam pojma. Sluđujete me tim svojim upadicama. Govorite mi radije o toj knjizi, gospodine Tach.

— Ni govora, gospođice, to morate učiniti vi.

- Od svega što ste napisali, to je knjiga koju najviše volim.
- Zašto? Zato što su u njoj dvorac, plemići i ljubavna priča? Vi ste prava žena.
- Volim ljubavne priče, to je točno. Događa mi se često da pomislim kako osim ljubavi ništa nije zanimljivo.
- Oh, nebesa!
- Budite ironični koliko vas je volja, nećete moći poreći da ste napisali tu knjigu i da je to ljubavna priča.
- Kad vi tako kažete.
- To je, uostalom, jedina ljubavna priča koju ste ikad napisali.
- Sad mi je već lakše.
- Ponovno vam postavljam isto pitanje: zašto ste ostavili taj roman nedovršen?
- Možda mi je ponestalo mašte?
- Mašte? Nije vam bila potrebna mašta da biste napisali tu knjigu, pripovijedali ste o stvarnim činjenicama.
- Što vi o tome znate? Niste bili tamo da biste provjerili.
- Vi ste ubili Leopoldinu, zar ne?
- Da, ali to ne dokazuje da je sve ostalo istina. Ostalo je književnost, gospođice.
- Pa eto, ja vjerujem da je u toj knjizi sve istinito.
- Ako vam to čini zadovoljstvo...
- Neovisno o zadovoljstvu, imam valjanih razloga vjerovati da je taj roman strogo autobiografski.
- Valjanih razloga? Objasnite mi to, da se malo previjam od smijeha.
- Arhivi su već potvrdili postojanje dvorca koji ste točno opisali. Likovi imaju ista imena kao i u stvarnosti, osim vas, naravno, ali Philemon Tractatus je proziran pseudonim — potvrda su inicijali. Napokon, matične knjige potvrđuju Leopoldininu smrt 1925. godine.
- Arhivi, matične knjige: i to vi nazivate stvarnošću?
- Ne, ali ako ste poštovali tu službenu stvarnost, mogu valjda opravdano zaključiti da ste poštovali i onu tajnovitiju stvarnost.
- Slab vam je to argument.
- Imam i drugih: stil, recimo. Stil beskrajno manje apstraktan od stila vaših prethodnih romana.

— Još slabiji argument! Impresionizam, koji vama nadomješta kritički smisao, ne može imati vrijednost dokaza, osobito kad se radi o stilistici: neznalice poput vas ne zastranjuju nikad toliko kao kad je riječ o stilu nekog pisca.

— Konačno, imam argument koji je utoliko jači što nije argument.

— Što sad tu trabunjate?

— To nije argument, nego fotografija.

— Fotografija? Čega?

— Znete li zašto nikad nitko nije posumnjao da je taj roman zapravo autobiografija? Zato što je glavni lik, Philemon Tractatus, bio prekrasan, vitak dječak predivna lica. Vi zaista niste lagali kad ste mojim kolegama rekli da ste od svoje osamnaeste godine ružni i debeli. Recimo da ste lagali samo utoliko što ste propustili reći svu istinu, jer svih onih prethodnih godina bili ste prelijepi.

— Što vi znate o tome?

— Pronašla sam jednu fotografiju.

— To nije moguće. Nikad me nitko nije fotografirao prije 1948. godine.

— Žao mi je što sam otkrila pogrešku u vašem pamćenju. Pronašla sam fotografiju na poleđini koje olovkom piše: "Saint-Sulpice — 1925."

— Pokažite mi je.

— Pokazat ću vam je kad budem sigurna da je nećete pokušati uništiti.

— Vidim da blefirate.

— Ne blefiram. Otišla sam na hodočašće u Saint-Sulpice. Sa žaljenjem vam moram reći da su na mjestu nekadašnjeg dvorca, od kojeg nije ostalo ništa, sagradili poljoprivrednu zadrugu. Većina jezera na imanju je zatrpana, a dolina je pretvorena u javno smetlište. Žao mi je, ne pobuđujete u meni ni trunku samilosti. Tamo sam, na licu mjesta, ispitivala sve starce koje sam našla. Još se sjećaju dvorca i markiza de Planeze de Saint-Sulpice. Sjećaju se čak i malog siročeta koje su usvojili njegovi djed i baka.

— Pitam se kako bi me se taj puk mogao sjećati kad nisam nikad imao nikakva kontakta s njim.

— Postoje razne vrste kontakata. Možda oni nikad nisu razgovarali s vama, ali su vas viđali.

- Nemoguće. Nikad nisam stupio nogom izvan imanja.
- Ali prijatelji su posjećivali vašeg djeda i baku, ujaka i ujnu.
- Oni nikad nisu snimali fotografije.
- Griješite. Slušajte, ja ne znam u kojim je okolnostima ta fotografija snimljena, ni tko ju je snimio — moja objašnjenja bila su samo pretpostavke, ali činjenica je da ta fotografija postoji. Vi na njoj stojite ispred dvorca, s Leopoldinom.
- S Leopoldinom?
- Prekrasno dijete tamne kose, to može biti samo ona.
- Pokažite mi tu fotografiju.
- Što ćete učiniti s njom?
- Pokažite mi tu fotografiju, kad vam kažem.
- Dobila sam je od jedne vrlo stare žene iz sela. Ne znam kako je fotografija dospjela u njezine ruke. Nije ni važno: o identitetu dvoje djece nema nikakve sumnje. Djece, da, jer čak ni vi, iako vam je bilo sedamnaest godina, ne pokazujete ni najmanji znak mladenačke dobi. To je vrlo neobično: oboje ste vrlo visoki, mršavi, blijedi, ali vaša lica i dugačka tijela posve su djetinja. Uostalom, ne izgledate normalno, reklo bi se: dva dvanaestogodišnja diva. Rezultat je ipak predivan: one fine crte lica, one naivne oči, ona lica tako sitna u odnosu na lubanju što se diže iznad djetinjih trupova, vitke i beskrajno duge noge — bili ste lijepi kao slika. Čovjek bi gotovo povjerovao da su oni vaši ljudi higijenski propisi bili djelotvorni, i da se u velikim puharama krije tajna ljepote. Najveće iznenađenje, to ste vi. Neprepoznatljivi ste!
- Ako sam tako neprepoznatljiv, kako znate da sam to ja?
- Ne vidim tko bi drugi to mogao biti. Osim toga, zadržali ste jednako bijelu, glatku put golobrada dječaka — to je zaista jedino što ste zadržali. Bili ste tako lijepi, imali ste tako čiste crte lica, tako nježne udove, i tako aseksualnu tjelesnu građu — ni anđeli zacijelo ne izgledaju drukčije.
- Poštedite me licemjernih prenemaganja, molim vas! I pokažite mi tu fotografiju umjesto da govorite koješta.
- Kako ste se mogli tako promijeniti? Rekli ste da ste s osamnaest godina već bili takvi kakvi ste danas, i ja vam vjerujem — ali u tom slučaju moje je zaprepaštenje samo još veće: kako ste, za manje od godine dana, mogli toliko promijeniti svoj serafinski izgled i pretvoriti

se u čudovišnu, nadutu mješinu koju vidim pred sobom? Jer niste samo utrostručili svoju težinu, vaše nekad tako nježno lice postalo je goveđe, a profinjene crte lice toliko su ogrubjele da jasno ističu sve značajke vulgarnosti...

— Hoćete li me uskoro prestati vrijeđati?

— Vi vrlo dobro znate da ste ružni. Uostalom, i kad opisujete sami sebe, uvijek se služite najodvratnijim pridjevima.

— Ja njima častim sama sebe s dovoljno duha i žara, ali ne dopuštam da me njima časti netko drugi. Jasno?

— Ne treba mi vaše dopuštenje. Vi ste grozni, eto, i neshvatljivo je kako netko može biti tako grozan kad je bio tako lijep.

— Nema u tome ničeg nevjerojatnog, to se stalno događa. Samo se, obično, ne događa tako brzo.

— Evo, opet ste počeli s priznanjima.

— Što?

— Da. Rekavši mi to, prešutno ste priznali istinitost mojih riječi. Sa sedamnaest godina bili ste upravo takvi kako sam vas opisala — i takvi kakvi, na žalost, niste ovjekovječeni ni na jednoj fotografiji.

— Znao sam to. Ali kako ste me uspjeli tako dobro opisati?

— Zadovoljila sam se samo time da parafraziram opise Philemona Tractatusa koje ste dali u svojem romanu. Htjela sam provjeriti jeste li bili onakvi kako ste naslikali svoj lik: da bih to doznala, nije mi preostalo drugo nego da se poslužim blefom, jer ste odbijali odgovoriti na moja pitanja.

— Vi ste jedna mala gadura koja ruje po govnama.

— Rujem po govnama, to je točno: sad sa sigurnošću znam da je vaš roman strogo autobiografski. Mogu se s punim pravom ponositi, jer sam raspolagala istim elementima kao i svi ostali. A ja sam jedina nanjušila istinu.

— Hajde, ponosite se samo!

— Dopustite, dakle, da vam ponovno postavim ono svoje prvo pitanje: zašto je *Higijena ubojice* nedovršen roman?

— Evo ga, naslov koji nam je maloprije nedostajao!

— Nema vam koristi od toga što glumite iznenađenje, neću prestati sve dok mi ne odgovorite: zašto je taj roman ostao nedovršen?

— Pitanje bi se moglo postaviti više metafizički: zašto je ta nedovršenost postala roman?

— Vaša me metafizika ne zanima. Odgovorite mi na pitanje: zašto je taj roman ostao nedovršen?

— Do vraga, idete mi na jetra! Zašto taj roman ne bi imao pravo ostati nedovršen?

— Pravo zaista nema nikakve veze s tom pričom. Opisali ste stvarne činjenice i stvarni kraj: zašto onda niste dovršili taj roman? Nakon ubojstva Leopoldine, prekidate i ostajete visjeti u praznini. Je li bilo tako teško dovršiti tu priču, dati joj kraj prema svim pravilima?

— Teško! Znajte, mala tuko, da Pretextatu Tachu ništa nije teško napisati.

— Točno. Zbog toga je taj jadni nekraj još besmisleniji.

— Tko ste vi da utvrđujete besmislenost mojih odluka?

— Ja ništa ne utvrđujem, ja se samo pitam.

Starac je odjednom dobio izgled osamdesettrogodišnjeg starca.

— Vi niste jedini. I ja se pitam, i ne nalazim odgovor. Mogao sam izabrati desetke raznih svršetaka za tu knjigu: bilo samo ubojstvo, bilo noć nakon ubojstva, bilo moju fizičku preobrazbu, bilo požar dvorca, godinu dana kasnije...

— Taj je požar vaše djelo, zar ne?

— Naravno. Saint-Sulpice bez Leopoldine postao mi je nepodnošljiv. Osim toga, sumnjičenje obitelji, kojem sam bio izložen, počelo me nervirati. Odlučio sam, dakle, otarasiti se dvorca i njegovih stanovnika. Ne bih nikad vjerovao da će tako lijepo izgorjeti.

— Naravno, vi niste opterećeni nečim takvim kao što je poštovanje ljudskog života, ali nije li vas baš nimalo grizla savjest što ćete zapaliti dvorac iz XVII. stoljeća?

— Grižnja savjesti nije nikad bila moja jača strana.

— Da. Vratimo se našem kraju, ili točnije našem nepostojanju kraja. Dakle, vi tvrdite da ne znate razlog tog nedovršenosti?

— To mi možete vjerovati. Da, bio sam neodlučan pri izboru kraja romana, nijedan od mogućih elegantnih svršetaka nije mi se činio prihvatljivim. Ne znam: bilo je to kao da sam očekivao nešto drugo, nešto što još uvijek čekam, već dvadeset četiri godine, ili već šezdeset šest godina, ako vam je to milije.

— Što drugo? Leopoldinino uskrsnuće?

— Da sam to znao, ne bih prestao pisati.

— Bila sam dakle u pravu kad sam povezala nedovršenost tog romana s vašom glasovitom književnom menopauzom?

— Dakako da ste bili u pravu. No, imate li razloga da se time dičite? Da biste bili u pravu, kad ste novinar, za to se traži samo malo vještine. Biti u pravu kad ste pisac, to ne postoji. Vaše je zanimanje tako lako da se čovjeku smuča. Moje je zanimanje opasno.

— A vi činite sve da bude još opasnije.

— Što bi imao značiti taj neobični kompliment?

— Ne znam je li to kompliment. Ne znam treba li smatrati divnim ili bezumnim izlagati se kao što to vi činite. Možete li mi objasniti što vas je spopalo onoga dana kad ste odlučili vjerno ispričati priču koja vam je bila ne samo najdraža, nego vam je zbog nje prijela i najveća opasnost da se nađete pred sudom? Kakvoj ste mračnoj, perverznoj pobudi podlegli kad ste čovječanstvu, svojim najboljim stilom, pružili tako vapijuće proziran dokument samooptužbe?

— Ama, čovječanstvu se fućka za to! Dokaz: već dvadeset četiri godine taj roman skuplja prašinu u bibliotekama, i nitko, čujete li me, nitko mi nije ni govorio o njemu. I to je posve normalno, jer ga, kao što sam vam rekao, nitko nije čitao.

-A ja?

— Vi ste zanemariva veličina.

— Kakav dokaz imate da ne postoje druge zanemarive veličine moje vrste?

— Zapanjujuće očigledan dokaz: da su me drugi osim vas čitali — kažem zaista čitali, u krvavom značenju te riječi — bio bih već odavno u zatvoru. Vi ste mi postavili vrlo zanimljivo pitanje, ali čudim se što vam se odgovor nije nametnuo sam od sebe, jer upravo bode oči. Evo, imate pred sobom ubojicu koji je u bijegu već četrdeset dvije godine. Njegovi zločini ostali su nepoznati i on je postao slavan pisac. Umjesto da se prilagodi tako ugodnoj situaciji, taj se bolesnik upušta u besmislenu okladu, besmislenu jer u njoj može sve izgubiti, a ne može dobiti ništa — ne može dobiti ništa osim demonstracije nečeg krajnje smiješnog.

— Dopustite da pogađam: on želi pokazati da ga nitko ne čita.

— Još bolje: on želi pokazati da su ga čak i vrlo rijetki ljudi koji ga čitaju — takvi ljudi postoje — čitali a da ga nisu pročitali.

— To je zbilja vrlo jasno rečeno.

— Ma dakako da jest. Znae, postoji uvijek šačica dokonih ljudi, vegetarijanaca, mladih, neiskusnih kritičara, studenata mazohista ili znatiželjnika koji idu čak tako daleko da čitaju knjige koje kupuju. Te sam ljude htio iskušati. Htio sam dokazati da mogu nekažnjeno napisati najgore strahote o sebi: taj dokument samooptužbe, kao što ste točno rekli, potpuno je autentičan. Da, gospođice, bili ste potpuno u pravu: u toj knjizi nijedna pojedinost nije izmišljena. Mogla bi se, naravno, naći opravdanja za čitatelje: nitko ne zna ništa o mom djetinjstvu, to nije prva strašna knjiga koju sam napisao, kako bi netko mogao zamisliti da sam bio tako božanski lijep, i tako dalje. Ali ja, ja tvrdim da su te isprike neodržive. Poznajete li kritiku *Higijene ubojice* koju sam pročitao u jednim novinama prije dvadeset četiri godine? “Vilinska priča bogata simbolima, onirička metafora istočnog grijeha i, posredno, ljudske sudbine.” Ta rekao sam vam da me ljudi čitaju a da me ne pročitaju! Mogu sebi dopustiti da napišem najdrskije, za mene najopasnije istine, jer u njima će svi uvijek vidjeti samo metafore. U tome nema ničeg čudnog: pseudočitatelj, oklopljen svojim skafanderom, prolazi u toj nepropusnoj odjeći posve zaštićen kroz moje najkrvavije rečenice. S vremena na vrijeme uzvikne, sav očaran: “Kakav krasan simbol!” To se naziva pravim čitanjem. Riječ je o divnom izumu, koji je vrlo ugodno primijeniti u krevetu, prije nego što zaspate: to smiruje i čak ne prlja plahte.

— A što biste vi više voljeli? Da vas čitaju u klaonici, ili u Bagdadu, za vrijeme bombardiranja?

— Ma ne, glupačo! Nije riječ o mjestu na kojem se čita, riječ je o čitanju samom. Htio bih da me čitaju bez kombinezona čovjeka-žabe, bez rešetke za čitanje, bez cijepljenja i, istinu govoreći, bez adverba.

— Morali biste znati da takvo čitanje ne postoji.

— U početku to nisam znao, ali sad, u svjetlu moje blistave demonstracije, vjerujte mi zaista da to znam.

— I onda? Ne bi li se trebalo radovati što ima isto toliko načina čitanja koliko i čitatelja?

— Niste me shvatili: nema čitatelja, i nema čitanja.

— Ama, ima ih, ima čitanja različitih od vašega, to je sve. Zašto bi vaše bilo jedino dopustivo?

— Oh, u redu, prestanite mi recitirati svoj udžbenik iz sociologije. Volio bih, uostalom, znati što bi vaš udžbenik iz sociologije imao reći o poučnoj situaciji koju sam ja izazvao: pisac-ubojica otvoreno optužuje sebe, a nijedan čitatelj nije dovoljno pronicav da bi to shvatio.

— Fućka mi se za mišljenja sociologa, ja osobno mislim da čitatelj nije policajac i da je to što vam nitko nije pokušavao stvarati neprilike nakon objavljivanja knjige dobar znak: to znači da Fouquier-Tinville više nije u modi, da su ljudi otvorena duha i da su sposobni za civilizirano čitanje.

— Da, shvatio sam: vi ste pokvareni kao i svi drugi. Bio sam glup kad sam povjerovao da ste drugačiji od mase.

— Na žalost, treba vjerovati da malo ipak jesam, jer sam ja, jedina od svoje vrste, nanjušila istinu.

— Recimo da vam ne nedostaje njuha. To je sve. Ali, znajte, razočarali ste me.

— To je gotovo kompliment. Treba li shvatiti da to znači da sam vas, na nekoliko trenutaka, uspjela navesti na bolje mišljenje o meni?

— Smijate se: da, jeste. Niste se oslobodili ljudskih banalnosti, ali imate jednu vrlo rijetku osobinu.

— Gorim od želje da je doznam.

— Mislim da je to urođena osobina, i s olakšanjem konstatiram da je vaše glupo naukovanje nije uspjelo pokvariti.

— A koja je to osobina?

— Vi barem znate čitati.

Šutnja.

— Koliko vam je godina, gospođice?

— Trideset.

— Dvostruko ste stariji od Leopoldine u trenutku njezine smrti. Jadna moja mala, eto, to je vaša olakotna okolnost: predugo ste živjeli.

— Kako? Meni su potrebne olakotne okolnosti? Pa, vi okrećete svijet naopačke.

— Shvatite da tražim neko objašnjenje: imam pred sobom osobu prodorna duha, i obdarenu rijetkim darom čitanja. Pitam se, dakle,

što je moglo pokvariti tako lijepe sposobnosti? Upravo ste mi dali odgovor: vrijeme. Trideset godina, to je mnogo previše.

— I to mi kažete vi, u vašim godinama?

— Ja sam umro u sedamnaestoj, gospođice. Osim toga, kod muškaraca to nije isto.

— Eto ga.

— Kakva vam korist od toga da budete sarkastični, mala moja, dobro znate da je to istina.

— Što je istina? Želim da to kažete jasno.

— To gore po vas. Pa eto, muškarci imaju pravo na sve odgode. Žene nemaju. U ovoj posljednjoj točki mnogo sam određeniji i iskreniji od ostalih: većina muškaraca ostavlja ženama kraću ili dulju odgodu roka prije nego što ih zaboravi, što je mnogo veći kukavičluk nego ubiti ih. Ja tu odgodu roka smatram besmislenom i čak nepoštenom prema ženama: zbog te odgode one si umišljaju da su nekome potrebne. Istina je, međutim, da od trenutka kad su postale žene, od trenutka kad su napustile djetinjstvo, one moraju umrijeti. Kad bi muškarci bili džentlmeni, ubili bi ih onoga dana kad dobiju prvu menstruaciju. Ali muškarci nisu nikad bili galantni, oni radije ostavljaju te nesretnice da životare idući iz patnje u patnju, umjesto da budu tako pristojni i ubiju ih. Poznajem samo jednog muškarca koji je imao dovoljno veličine, poštovanja, ljubavi, iskrenosti i pristojnosti da to učini.

— Vi.

— Točno.

Novinarka zabaci glavu. Iz nje provali smijeh, isprva isprekidan i promukao. Zatim se postupno počne ubrzavati, penjući se za jednu oktavu pri svakom novom ritmu, dok ne prijeđe u gušenje, nezaustavljivo hripanje. Bijaše to luđački smijeh u kliničkom stadiju.

— To vas nasmijava?

— ...

Od smijeha nije mogla govoriti.

— Luđački smijeh: eto još jedne ženske bolesti! Nisam nikad vidio nijednog muškarca da se previja kao što to čine žene u takvim slučajevima. To vjerojatno dolazi iz maternice: sve životne svinjarije dolaze iz maternice. Djevojčice nemaju maternice, mislim, ili, ako je imaju, to je nekakva igračka, nekakva parodija maternice. Čim se

lažna maternica pretvori u pravu, djevojčicu treba ubiti, da bismo je poštedjeli te užasne i bolne histerije koje ste vi žrtva u ovom trenutku.

— Ah.

To “ah” bilo je vapaj iscrpljene utrobe, još potresane nezdravim grčevima.

— Jadna mala! Bili su grubi s vama. Recite mi tko je taj gad koji vas nije ubio u pubertetu? A možda vi, u to doba, niste ni imali pravog prijatelja. Na žalost, bojim se da je Leopoldina bila jedina koja je imala tu sreću.

— Prestanite, ne mogu više!

— Razumijem vašu reakciju. Zakasnjelo otkriće istine, iznenadno osvještavanje, uviđanje svoje zle sreće, to mora da je strašan udarac. Vaša maternica upravo prima jedan od tih udaraca! Jadna mala ženko! Jadno stvorenje koje su mužjaci kukavički poštedjeli! Vjerujte mi da suosjećam s vama.

— Gospodine Tach, vi ste najnevjerojatnija i najsmješnija osoba koju sam ikad srela.

— Smiješna? Ne razumijem.

— Divim vam se. Biti u stanju smisliti teoriju istodobno tako šašavu i tako suvislu, to je sjajno! Isprva sam pomislila da ćete mi pripovijedati obične mačističke budalaštine. Ali podcijenila sam vas. Vaše je objašnjenje u isti mah strašno i suptilno: naprosto treba istrijebiti žene, zar ne?

— Naravno. Kad žene ne bi postojale, stvari bi se napokon događale u interesu žena.

— To je rješenje lukavo smišljeno. Kako to da se nikad nitko nije tome dosjetio?

— Po mom mišljenju, neki su se tome već dosjetili, ali nitko prije mene nije imao hrabrosti da tu zamisao provede u djelo. Jer, napokon, ta ideja može pasti na pamet svakome. Feminizam i antifeminizam su rane ljudskog roda: lijek je očigledan, jednostavan i logičan: treba ukloniti žene.

— Gospodine Tach, vi ste genijalni. Divim vam se i očarana sam što sam vas upoznala.

— Iznenadit ću vas: i ja sam zadovoljan što sam vas upoznao.

— Ne govorite valjda ozbiljno.

— Naprotiv. Prvo, vi mi se divite zbog onoga što jesam, a ne zbog onoga što mislite da jesam: to je pozitivan bod za vas. Zatim, znam da ću vam moći učiniti veliku uslugu, i to me raduje.

— Kakvu uslugu?

— Kako, kakvu uslugu? Pa, to biste sad morali znati.

— Treba li to značiti da namjeravate ukloniti i mene?

— Počinjem vjerovati da ste toga dostojni.

— To je velika pohvala, gospodine Tach, i vjerujte mi zaista da sam potpuno zbunjena, ali...

— Vidim doista da ste pocrvenjeli.

— Ali, molim vas, nemojte se truditi!

— Zašto? Mislim da vi to zaslužujete. Vi ste mnogo bolji nego što sam mislio u početku. Doista vam želim pomoći da umrete.

— Ja sam ganuta, ali nemojte to činiti; ne bih željela da zbog mene imate neugodnosti.

— Ali, dijete moje, ne izlažem se nikakvoj opasnosti: ostaje mi još samo mjesec i pol dana života.

— Ne bih željela da vaš posthumni ugled bude okaljan mojom krivnjom.

— Okaljan? Zašto bi bio okaljan tim dobrim djelom? Naprotiv! Ljudi će reći: "Manje od dva mjeseca prije svoje smrti, Pretextat Tach još je činio dobro." Bit ću primjer za čovječanstvo.

— Gospodine Tach, čovječanstvo to neće shvatiti.

— Na žalost, bojim se da još jedanput imate pravo. Ali baš me briga za čovječanstvo i moj ugled! Znajte, gospođice, da vas toliko cijenim da želim, samo za vas, učiniti jedno nesebično, dobro djelo.

— Mislim da me odviše precjenjujete.

— Ja ne mislim tako.

— Otvorite oči, gospodine Tach, zar niste rekli da sam ružna, glupa, pokvarena, i da ne nabrajam dalje? I zar već jednostavna činjenica što sam žena nije dovoljna da me diskreditira?

— Teoretski, sve što ste rekli, to je istina. Ali događa se nešto čudno, gospođice: teorija više nije dovoljna. Upravo doživljam jednu drugu dimenziju problema, i ponovno me obuzimaju divni osjećaji kakve nisam doživio već šezdeset šest godina.

— Otvorite oči, gospodine Tach, ja nisam Leopoldina.

— Niste. Ipak, vi joj niste strani.

- Ona je bila lijepa kao slika, a mene smatrate ružnom.
- To više nije sasvim točno. Vaša ružnoća nije lišena ljepote. Na trenutke, vi ste lijepi.
- Na trenutke.
- Tih trenutaka ima mnogo, gospođice.
- Vi me smatrate glupom, i ne možete me cijeniti.
- Zašto tako žestoko osporavate vlastite vrijednosti?
- Iz jednog vrlo jednostavnog razloga: ne bih željela završiti tako da me ubije dobitnik Nobelove nagrade za književnost.
- Debeli pisac odjednom kao da se ohladio.
- Možda biste više voljeli dobitnika Nobelove nagrade za kemiju?
- upita je ledenim glasom.
- Zbilja smiješno. Ne želim da me itko ubije, to je sve, pa bio to nobelovac ili sitničar.
- Treba li odatle zaključiti da namjeravate sami prekratiti svoje dane?
- Da sam se željela ubiti, gospodine Tach, učinila bih to već odavno.
- Razumijem. Mislite li možda da je to tako jednostavno?
- Ništa ja ne mislim, to me se ne tiče. Zamislite, ne osjećam nikakve želje da umrem.
- Ne govorite ozbiljno.
- Zar je tako nenormalno osjećati želju za životom?
- Ništa nije pohvalnije od želje za životom. Ali vi ne živite, jedna mala tuko! I više nikad nećete živjeti! Zar ne znate da djevojke umiru onoga dana kad uđu u pubertet? Još gore, umiru a da ne nestanu. Napuštaju život, ne da bi se preselile na lijepe obale smrti, nego da bi započele mučnu i smiješnu konjugaciju jednog trivijalnog i odvratnog glagola, i ne prestaju ga konjugirati u svim vremenima i u svim načinima, rastavljajući ga, višestruko ga slažući i ne uspijevajući mu nikad izmaknuti.
- Koji je to glagol?
- Nešto kao reproducirati, u vrlo prljavom značenju riječi — ovulirati, ako više volite. To nije ni smrt ni život ni neko stanje između njih. To se ne naziva drukčije nego biti žena: nedvojbena je rječnik, sa svojim uobičajenim licemjermem, htio izbjeći da imenuje takvu jednu gnusobu.

— U ime čega tvrdite da znate što je to život žene?

— Neživot žene.

— Život ili neživot, vi o tome ne znate ništa.

— Znajte, gospođice, da veliki pisci imaju neposredan i nadnaravan pristup životu drugih. Oni ne moraju levitirati, ni prekapati po arhivima, da bi ušli u duhovni svijet pojedinaca. Dovoljno im je da uzmu papir i pero da prenesu misli druge osobe.

— Tko bi to rekao! Dragi gospodine, mislim da je vaš sistem prilično manjkav, ako mogu o njemu suditi po slaboumnosti vaših zaključaka.

— Jadna glupačo! U što me pokušavate uvjeriti? Ili, točnije, u što pokušavate uvjeriti samu sebe? Da ste sretni? Postoje granice autosugestije. Otvorite oči! Vi niste sretni, vi ne živite.

— Što vi o tome znate?

— To pitanje morate postaviti sebi. Kako biste vi mogli znati jeste li ili niste živi, jeste li ili niste sretni? Vi čak ne znate ni što je sreća. Da ste proveli život u zemaljskom raju, kao Leopoldina i ja...

— Ma, hajte, prestanite sebe smatrati iznimnim slučajem. Sva su djeca sretna.

— Nisam baš tako siguran. Sigurno je samo to da nijedno dijete nije nikad bilo tako sretno kao što su bili mala Leopoldina i mali Pretextat.

Novinarka opet zabaci glavu i opet je spopadne bolni smijeh.

— Eto, vaša maternica opet počinje. Zaboga, što sam to tako smiješno rekao?

— Oprostite, molim vas, kriva su ta imena... osobito vaše!

— Pa što? Imate li što prigovoriti mom imenu?

— Prigovoriti, ne. Ali zvati se Pretextat! Čovjek bi se zakleo da je to neka šala. Pitam se što se moglo zbivati u glavi vaših roditelja onoga dana kad su odlučili nazvati vas tako.

— Zabranjujem vam da sudite o mojim roditeljima. I, iskreno govoreći, ne vidim što je tako smiješno u imenu Pretextat. To je kršćansko ime.

— Zaista? U tom slučaju, još je smješnije..

— Ne rugajte se vjeri, vi svetogrdna ženska glavo! Rođen sam 24. veljače, na dan svetog Pretextata; moj otac i moja majka, u nedostatku nadahnuća, priklonili su se odluci kalendara.

— Oh, nebesa! Dakle, da ste se rodili na Pokladni utorak, nazvali bi vas Pokladni Utorak, ili samo Pokladni?

— Prestanite huliti, prostakušo! Znajte, nezalico, da je sveti Pretextat bio nadbiskup Rouena u VI. stoljeću, i velik prijatelj Grgura iz Toursa, koji je bio častan čovjek, za koga vi, naravno, niste nikad čuli. Pretextatu imaju zahvaliti svoje postojanje Merovinzi, jer je on vjenčao Meroveha i Brunehaut, izlažući pogibli i svoj život. Sve to trebalo bi vas naučiti da se ne smijete tako slavnom imenu.

— Ne vidim zašto bi zbog tih vaših povijesnih objašnjenja vaše ime bilo manje smiješno. Što se toga tiče, ni ime vaše sestrične nije loše.

— Što! Vi biste se usudili smijati imenu moje sestrične? Zabranjujem vam to! Vi ste čudovište prostote i lošeg ukusa! Leopoldina je najljepše, najplemenitije, najdražesnije i najganutljivije ime koje je ikad itko nosio.

— Ah.

— Savršeno! Znam samo jedno ime koje dopire do gležnja imenu Leopoldina: to je Adela.

— Gle, gle!

— Da. Stari Hugo imao je mnogo mana, ali jednu stvar nitko mu neće moći osporiti: bio je čovjek od ukusa. Čak i kad njegovo djelo pokazuje nedostatke koji su posljedica neiskrenosti, ono je lijepo i veličanstveno. A svojim je dvjema kćerima dao najdivnija imena. U usporedbi s imenima Adela i Leopoldina, sva su ženska imena jedna.

— To je pitanje ukusa.

— Ma nije, budalo! Koga briga za ukus ljudi poput vas, za ukus puka, ološa, prosječnog, običnog svijeta? Važan je samo ukus genija, kao što smo Victor Hugo i ja. Osim toga, Adela i Leopoldina su kršćanska imena.

— Pa što?

— Vidim da gospođica pripada onoj svjetini novoga stila koja voli poganska imena. Vi biste mogli prozvati svoju djecu Krišna, Elohim, Abdulah, Čang, Empedoklo, Sitting Bull ili Ehnaton, a? Groteskno. Ja volim kršćanska imena. Kad već govorimo o tome, kako vam je ime?

— Nina.

— Jadna moja mala!

— Kako to, jadna moja mala?

— Još jedna koja se ne zove ni Adela ni Leopoldina. Svijet je nepravedan, zar ne?

— Hoćete li uskoro prestati lupetati koješta?

— Koješta? Ama, ništa nije važnije od toga. Ne zvati se Adela ili Leopoldina, to je temeljna nepravda, prvorazredna tragedija, osobito za vas koju su nakaradili tim poganskim imenom...

— Moram vas prekinuti: Nina je kršćansko ime. Sveta Nina je 14. siječnja, na dan vašeg prvog intervjua.

— Pitam se samo što želite dokazati jednom tako beznačajnom koincidencijom?

— Pa i nije tako beznačajna. Vratila sam se s odmora 14. siječnja, i upravo toga dana sam saznala za vašu skorbu smrt.

— Pa što? Mislite da to uspostavlja nekakvu vezu između nas?

— Ne mislim ja ništa, ali prije nekoliko minuta govorili ste mi prilično čudne stvari.

— Da, precijenio sam vas. Nakon toga ste me jako razočarali. A vaše ime, to je za mene bio pravi slom. Sad više ne predstavljate ništa u mojim očima.

— To mi je baš drago: dakle, život mi je spašen..

— Neživot vam je spašen, da. Što ćete učiniti s njim?

— Razne stvari: recimo, završit ću ovaj intervju.

— Uzbudljivo. A ja sam vam, u svojoj dobroti, mogao osigurati veličanstvenu apoteozu.

— Kad je već riječ o tome, kako biste izveli to ubojstvo? Ubiti nježnu, poslušnu djevojčicu kad ste okretan sedamnaestogodišnji mladić, to je lako. Ali za nepokretnog starca, ubiti mladu ženu koja se opire, to bi bio pravi izazov.

— Ja sam, u svojoj naivnosti, vjerovao da se vi ne biste opirali. Ne bi mi ništa smetalo što sam star, debeo i nepokretan da ste me vi voljeli kao što me je voljela Leopoldina, da ste bili sporazumni kao što je bila ona...

— Gospodine Tach, moram od vas doznati istinu: je li Leopoldina stvarno i svjesno dala svoj pristanak...

— Da ste je vidjeli kako mi se poslušno prepustila, ne biste postavljali to pitanje.

— Još bi trebalo znati zašto je bila poslušna: jeste li je drogirali, opčinili, izgrdili, istukli?

— Ne, ne, ne i ne. Volio sam je, kao što je, uostalom, volim još i danas. Bilo je to više nego dovoljno. Ta je ljubav od one vrste kakvu ni vi ni itko drugi niste nikad doživjeli. Da ste je doživjeli, ne biste mi postavljali ta glupa pitanja.

— Gospodine Tach, zar ne možete zamisliti drugačiju verziju te priče? Voljeli ste se, to je jasno. Ali to ne znači da je Leopoldina željela umrijeti. Ako se prepustila, učinila je to možda samo iz ljubavi prema vama, a ne zato što je željela umrijeti.

— To je isto.

— Nije to isto. Ona vas je možda toliko voljela da vas nije htjela naljutiti svojim opiranjem.

— Naljutiti me! Obožavam taj rječnik prizora iz bračnog života kojim se služite da biste izrazili jedan tako metafizički trenutak.

— Metafizički za vas, ali možda ne i za nju? Taj trenutak koji ste vi proživjeli u zanosu, u ekstazi, ona je možda proživjela s osjećajem mirenja sa sudbinom?

— Slušajte, ja bih to valjda morao znati bolje od vas, zar ne?

— Sad je na meni red da vam odgovorim kako ništa nije manje sigurno.

— Dosta tog sranja! Jeste li pisac vi ili ja?

— Vi, i upravo zato mi je prilično teško povjerovati vam.

— A kad bih vam sve to ispričao usmeno, povjerovali biste mi?

— Ne znam. Hajde, pokušajte!

— Na žalost, to nije lako. Ako sam taj trenutak opisao, učinio sam to zato što je bilo nemoguće izreći ga. Pismo počinje tamo gdje prestaje govor, i taj prijelaz iz neizrecivog u izrecivo velika je tajna. Govor i napisano izmjenjuju se i nikad se ne poklapaju.

— To su krasna razmatranja, gospodine Tach, ali podsjećam vas da je riječ o ubojstvu, a ne o književnosti.

— Postoji li tu neka razlika?

— Ona ista razlika koja postoji između porotničkog suda i Francuske akademije, pretpostavljam.

— Nema nikakve razlike između porotničkog suda i Francuske akademije.

— Zanimljivo, ali opet se udaljavate od teme, dragi moj gospodine!

— U pravu ste. Ali ispričati to! Je li vam jasno da nikad u životu nisam o tome govorio?

— Sve treba jednom početi.

— Bilo je to 13. kolovoza 1925.

— Eto, to je već izvrstan početak.

— Bio je Leopoldinin rođendan.

— Kakva zgodna koincidencija!

— Hoćete li umuknuti? Zar ne vidite da se mučim, da ne nalazim riječi?

— Vidim, i jako mi je drago. Lakše mi je pri pomisli da vas, nakon šezdeset šest godina, sjećanje na vaš zločin napokon muči.

— Vi ste sitna i osvetnička duša, kao i sve ženske. Bili ste u pravu kad ste rekli da *Higijena ubojice* ima samo dva ženska lika: to su moja baka i moja tetka. Leopoldina nije bila ženski lik, ona je bila — ona je zauvijek ostala — dijete, čudesno biće, onkraj spolova.

— Ali ne i onkraj seksa, prema onome što sam mogla shvatiti čitajući vašu knjigu.

— Samo smo mi znali da nije potrebno biti spolno zreo da bi se vodila ljubav, naprotiv: pubertet sve pokvari. On oslabljuje čulnost i sposobnost zanosa, prepuštanja. Nitko ne vodi tako dobro ljubav kao djeca.

— Lagali ste, dakle, kad ste rekli da ste djevac?

— Ne. U uobičajenom rječniku muško razdjevičenje moguće je tek nakon puberteta. A ja nisam nikad vodio ljubav nakon puberteta.

— Vidim da se opet igrate riječima.

— Uopće se ne igram, nego vi ne znate ništa o tome. Ali volio bih da me prestanete stalno prekidati.

— Vi ste prekinuli jedan život; otrpite onda da netko prekida vaše logoreje.

— Ma nemojte mi reći, moje logoreje vam i te kako odgovaraju. One vam olakšavaju posao.

— To je donekle istina. Dakle, počnite, očekujem logoreju o 13. kolovoza 1925.

— Dakle, 13. kolovoza 1925: bijaše to najljepši dan na svijetu. Usuđujem se nadati da je svako ljudsko biće imalo u svom životu jedan 13. kolovoza 1925. —jer, više od običnog datuma, taj je dan bio svetinja. Najljepši dan najljepšeg ljeta, mlak i vjetrovit, zrak bijaše

lagan pod teškim stablima. Leopoldina i ja započeli smo taj dan oko jedan sat ujutro, nakon našeg ritualnog sna koji je trajao oko sat i pol. Moglo bi se pomisliti da smo uz takav isporod sati bili stalno iscrpljeni, ali to se nikad nije dogodilo, toliko smo požudno uživali u našem Edenu da nam je često bilo teško zaspati. Tek s osamnaest godina, nakon požara dvorca, počeo sam spavati osam sati na dan: previše sretna ili previše nesretna bića ne mogu biti tako dugo odsutna. Leopoldina i ja nismo ništa tako voljeli kao probuditi se. Ljeti je to bilo još bolje, jer smo provodili noći vani i spavali usred šume, umotani u pokrivač od bisernobijelog damasta koji sam ukrao u dvorcu. Tko bi se probudio prvi, promatrao je onog drugog i taj pogled bio je dovoljan da ga vrati iz sna. Tog 13. kolovoza 1925. ja sam se probudio prvi, oko jedan sat, a ona mi se ubrzo pridružila. Imali smo toliko vremena da radimo sve ono na što poziva lijepa noć, sve ono što nas je, usred damasta sve manje bisernobijelog a sve više boje opalog lišća, uzdizalo do dostojanstva Demetrinih prvosvećenika, hijerofanata — volio sam nazivati Leopoldinu hijerofantkinjom, bio sam već toliko obrazovan, toliko produhovljen, ali ponovno se udaljujem...

— Da.

— Dakle, 13. kolovoza 1925, rekao sam. Noć posve mirna i mračna, neobično blaga. Bio je Leopoldinin rođendan, ali to za nas nije ništa značilo: već tri godine vrijeme nas se više nije ticalo. Nismo se više promijenili ni za jedan atom, samo smo se izvanredno istegnuli, a da to zabavno istežanje nije promijenilo našu tjelesnu građu, djetinju, bez istaknutih oblika, bez mirisa. Zato joj tog jutra nisam čestitao rođendan. Mislim da sam učinio nešto mnogo bolje, da sam dao ljetnu lekciju samom ljetu. Bilo je to posljednji put u životu da sam vodio ljubav. Nisam to znao, ali šuma je jamačno znala, jer je bila tiha poput kakve stare voajerke. Tek kad je sunce izašlo iznad brda, počeo je puhati vjetar rastjerujući noćne oblake i otkrivajući nebo, čija je čistoća bila gotovo jednaka našoj.

— Kakav divan lirski stil!

— Prestanite me prekidati. Gdje sam ono stao?

— Na danu 13. kolovoza 1925, izlazak sunca, *post coitum*.

— Hvala, gospođice zapisničarko!

— Nema na čemu, gospodine ubojico.

— Više volim svoj naziv od vašega.

— A ja više volim svoj naziv od Leopoldinina.

— Da ste je samo vidjeli tog jutra! Bilo je to najljepše stvorenje na svijetu, golema infantkinja, bijela i glatka, tamne kose i tamnih očiju. Ljeti smo, osim za onih vrlo rijetkih trenutaka kad smo odlazili u dvorac, živjeli goli — imanje je bilo tako veliko da nikad nismo nikoga viđali. I najveći smo dio naših dana provodili u jezerima, kojima sam ja pripisivao amnionska svojstva, što vjerojatno i nije bilo tako besmisleno, s obzirom na rezultate. Ali, zar je važan uzrok? Važno je samo to čudo obnavljano svakoga dana — čudo zauvijek zaustavljenog vremena, barem smo tako mi vjerovali. Tog 13. kolovoza 1925. imali smo sve razloge da u to vjerujemo promatrajući zapanjeno jedno drugo. Tog jutra, kao i svakog jutra, bez oklijevanja sam zaronio u jezero i smijao se Leopoldini, kojoj je uvijek trebala čitava vječnost da uđe u ledenu vodu. To ruganje bilo je još jedan obred u kojem sam uživao, jer moja sestrična nije nikad bila tako ljupka kao onda dok sam je gledao kako stoji s jednom nogom u jezeru, blijeda, smijući se od hladnoće i uvjeravajući me da neće nikad uspjeti ući, a zatim polako širi svoje duge blijede udove da mi se pridruži, kao u usporenu filmu, drhtavi štakar, pomodrijelih usana. Velike oči bile su joj ispunjene strahom — a strah joj je tako dobro pristajao — dok je mucala kako je to strašno...

— Kakav ste vi užasan sadist!

— Vi se nimalo ne razumijete u to. Da imate imalo pojma o užitku, znali biste da su strah i bol, a osobito srsi, najbolja predigra. Kad je potpuno uronila u vodu, kao ja, hladnoća je prepustila mjesto osjećaju lakoće, onoj tako zavodljivoj slasti života u vodi. Tog jutra, kao i svakog ljetnog jutra, ostali smo u vodi satima, ponekad uranjajući udvoje u dubine jezera, otvorenih očiju, gledajući naša tijela kako postaju zelenkasta od vodenih odsjaja, ponekad plivajući na površini, natječući se u brzini, ponekad brčkajući se, obješeni o grane vrba i govoreći kao što govore djeca, ali s mnogo boljim poznavanjem djetinjstva, ponekad plivajući na leđima sate i sate, upijajući očima nebo, u savršenoj tišini ledene vode. Kad bi nam hladnoća prodrila do srži kostiju, popeli bismo se na veliko kamenje stoje izranjalo iz vode i ostajali bismo na suncu da se osušimo. Vjetar je tog 13. kolovoza bio osobito ugodan i osušio nas je vrlo

brzo. Leopoldina je prva ponovno ušla u vodu i uhvatila se za otočić na kojem sam se ja još grijao. Sad je bio red na njoj da se meni naruga. Vidim je kao da je to bilo jučer, s laktovima na kamenu i bradom na prekriženim zglavcima ruku, drska pogleda i duge kose, koja je u vodi slijedila valovito gibanje njezinih jedva vidljivih nogu, čija je bjelina daleko pod površinom pomalo izazivala strah. Bili smo tako sretni, tako nestvarni, tako zaljubljeni, tako lijepi, i to posljednji put!

— Bez tužaljki, molim vas. To što je to bilo posljednji put, vaša je krivnja.

— Pa što? Zbog čega bi to bilo manje tužno?

— To je samo još tužnije, naprotiv, ali kako ste za to odgovorni vi, nemate pravo žaliti se.

— Pravo? Ono nema nikakve veze s tim. Baš me briga za pravo, i kakav god bio moj udio odgovornosti u tome, mislim da me treba žaliti. Uostalom, moj udio odgovornosti bio je gotovo nikakav.

— Ah, je li? Zar ju je možda zadavio vjetar?

— Zadavio sam je ja, ali to nije bila moja krivnja.

— Hoćete reći da ste je zadavili u trenutku rastresenosti?

— Ne, glupačo, hoću reći da je to bila krivnja prirode, života, hormona i svih tih prljavština. Pustite me da ispričam svoju priču, i pustite me da budem elegičan. Govorio sam vam, dakle, o bjelini Leopoldininih nogu, toj tajanstvenoj bjelini, osobito kad bi se nazirala pod zelenkastom tamom vode. Da bi ostala u ravnoteži u vodoravnom položaju, moja je sestrična polako mahala svojim dugim nogama, koje sam vidio kako se naizmjenice podižu prema površini — stopalo nije imalo vremena da izroni, noga se već opet spuštala i tonula u ništavilo prije nego što bi prepustila mjesto bjelini druge noge, i tako redom. Tog 13. kolovoza 1925, ležeći na kamenom otočiću, nisam se mogao nagledati tog dražesnog prizora. Ne znam koliko je potrajao taj trenutak. Prekinula ga je jedna neobična pojedinost čija me grubost još uvijek šokira: balet Leopoldininih nogu podigao je iz dubina jezera tanku nit crvene tekućine, nekako osobito gustu, sudeći po tome što se nije mogla pomiješati sa čistom vodom.

— Ukratko, krvi.

— Kako ste grubi!

— Vaša sestrična dobila je naprosto svoju prvu menstruaciju.

— Gnusni ste.

— Nema u tome ničeg gnusnog, to je normalno.

— Upravo tako.

— Eto jednog stava koji nije sličan vama, gospodine Tach. Vi, žestoki neprijatelj licemjerja, krvoločni branitelj neuglađenog, sirovog govora, odjednom ste uvrijeđeni poput nekog junaka Oscara Wildea, koji je čuo da netko kaže bobu bob, a popu pop. Bili ste ludo zaljubljeni, ali ta ljubav nije izdvajala Leopoldinu iz ljudskog roda.

— Jest.

— Recite mi da upravo sanjam: vi, sarkastični genij, selinovsko pero, cinični vivisektor, metafizičar poruge, vi izgovarate budalaštine dostojne nekog razbarušenog pubertetlije?

— Umuknite, rušiteljice svetinja! To nisu budalaštine.

— Ma nemojte? Ljubavi malih posjednika, dječak zaljubljen u svoju plemenitu sestričnu, romantična oklada protiv vremena, prozirna jezera u šumi iz legendi — ako to nisu budalaštine, onda ništa na ovom svijetu nije budalasto.

— Da ste me pustili da ispričam nastavak, shvatili biste da to zaista nije glupa priča.

— Pokušajte me onda uvjeriti u to. To neće biti lako, jer me je ovo što ste mi dosad ispričali zaprepastilo. Taj dječak koji nije u stanju prihvatiti da je njegova sestrična dobila prvu menstruaciju, pa to je groteskno. To zaudara po vegetarijanskom lirizmu.

— Nastavak nije vegetarijanski, ali potreban mi je barem minimum tišine da bih ga mogao ispričati.

— Ništa vam ne obećavam; teško je slušati vas a da čovjek ne reagira.

— Pričekajte barem da dovršim, pa onda reagirajte! Uh, k vragu, gdje sam ono stao? Zbog vas sam izgubio nit priče.

— Stigli ste do krvi u vodi.

— Nebesa, to je točno! Zamislite moj šok: grubi upad te crvene i tople boje u središte one bljedoće — ledena voda, klorofilno crnilo jezera, bjelina Leopoldininih ramena, njezine usne modre poput živina sulfata, a zatim osobito njezine noge, čija su jedva zamjetna pojavljivanja svojom neizmjernom sporošću podsjećala na dašak sjevernog vjetrova. Ne, bilo je nedopustivo da između tih nogu može postojati izvor onog odvratnog izljeva.

— Odvratnog!

— Odvratnog, ostajem pri tome. Odvratnog po onome što je bio, i još više po onome što je značio — užasno posvećenje, prijelaz iz mitskog života u hormonalni život, prijelaz iz vječnog života u ciklički život. Čovjek mora biti vegetarijanac da bi se zadovoljio cikličkom vječnošću. Po mom mišljenju, to su proturječni, nespojivi izrazi. Za Leopoldinu i mene vječnost se mogla shvatiti samo u prvom licu jedne jedinstvene jednine, jer je obuhvaćala nas oboje. Ciklička vječnost pak upućuje na to da treći dolaze zamijeniti živote drugih — i trebalo bi se zadovoljiti tim izvlaštenjem, trebalo bi se radovati tom procesu nasilnog prisvajanja! Prema onima koji prihvaćaju tu nesretnu komediju osjećam samo prezir: ne prezirem ih toliko zbog njihove janjeće sposobnosti da se pomire sa sudbinom, koliko zbog anemičnosti njihove ljubavi. Jer, da su bili sposobni za pravu ljubav, ne bi se pokorili onako mlitavo, ne bi trpjeli gledati kako pate oni za koje su tvrdili da ih vole, bez sebičnog kukavičluka preuzeli bi odgovornost i učinili sve da ih poštede tako ponižavajuće sudbine. Ta nit krvi u vodi jezera značila je kraj Leopoldinine vječnosti. A ja sam, budući da sam je duboko volio, odlučio vratiti je toj vječnosti bez odlaganja.

— Počinjem vas shvaćati.

— Niste baš brzi.

— Počinjem shvaćati koliko ste bolesni.

— Što ćete onda reći o nastavku?

— S vama je uvijek sigurno ono najgore.

— Sa mnom ili bez mene, najgore je uvijek sigurno, ali vjerujem da sam poštedio najgorega barem jednu osobu. Leopoldina je opazila moj pogled koji se zaustavio iza nje i okrenula se. Izašla je iz vode najbrže što je mogla, kao da je užasnuta. Popela se na kameni otočić i sjela pokraj mene. Podrijetlo one niti krvi nije više ostavljalo nikakve sumnje. Moja sestrična bila je preplašena i ja sam je shvaćao. U protekle tri godine nikad nismo spominjali tu mogućnost. Postojala je neka vrsta prešutnog sporazuma o tome kako se treba ponašati u takvu slučaju — slučaju toliko neprihvatljivom da smo, kako bismo sačuvali zapanjenost, više voljeli držati se prešutnog sporazuma.

— Upravo sam se toga bojala. Leopoldina nije od vas ništa tražila, a vi ste je ubili u ime nekakvog “prešutnog sporazuma” proizašlog iz nezdravih tmina vaše, samo vaše mašte.

— Ona me nije ništa tražila izrijeckom, ali to nije bilo ni potrebno.

— Da, upravo sam to rekla. Za nekoliko trenutaka počet ćete mi hvaliti vrline neizrečenog.

— A vi, vi biste valjda htjeli propisni ugovor, potpisan pred javnim bilježnikom, a?

— Više bih voljela bilo što drugo od onoga što ste učinili.

— Nije osobito važno što biste vi više voljeli. Bio je važan samo Leopoldinin spas.

— Bilo je važno samo vaše shvaćanje Leopoldinina spasa.

— Bilo je to i njezino shvaćanje. Dokaz je tome, draga gospođice, da nismo jedno drugome ništa rekli. Ja sam joj vrlo nježno poljubio oči i ona je shvatila. Izgledala je smirena, nasmiješila se. Sve se odigralo vrlo brzo. Tri minute kasnije bila je mrtva.

— Što, zar samo tako, smjesta? To je... to je čudovišno.

— A vi biste htjeli da je to potrajalo dva sata, kao u operi?

— Ama, napokon, ne ubijaju se ljudi samo tako.

— Ma nemojte? Nisam znao da za to postoje pravila. Postoji li neka rasprava o dobrom ponašanju za ubojice? Kratak pregled pristojnih manira za žrtve? Sljedeći put ću, obećavam, ubiti uglađenije.

— Sljedeći put? Hvala Bogu, nećete imati priliku za sljedeći put. U međuvremenu, od vaše mi se priče povraća.

— U međuvremenu? Budite moju radoznalost.

— Tako, dakle, tvrdili ste da je volite, a zadavili ste je a da joj niste to po posljednji put rekli.

— Ona je to znala. Uostalom, moja je gesta bila dokaz toga. Da je nisam toliko volio, ne bih je bio ubio.

— Kako možete biti sigurni da je ona to znala?

— Mi nismo nikad razgovarali o tome, bili smo na istoj valnoj dužini. Osim toga, nismo bili brbljavi. Nego, pustite me da vam pričam dalje o davljenju. Nisam nikad imao priliku govoriti o tome, ali volim na to misliti — koliko sam puta, u intimi svoga sjećanja, ponovno proživio taj tako lijepi prizor!

— Kakva krasna razonoda!

— Vidjet ćete da će se i vama to svidjeti.

— Svidjet će mi se što? Vaša sjećanja ili davljenje?

— Ljubav. Ama, pustite me da pričam, molim vas!

— Kad baš hoćete.

— Bili smo, dakle, na onom kamenom otočiću, usred jezera. Od onog trenutka kad je o smrti odlučeno, Raj, koji nam je maločas prvi put bio oduzet na dvije minute, ponovno nam je vraćen na tri minute. Bili smo potpuno svjesni da nam ostaje još samo sto osamdeset rajskih sekundi, trebalo je dakle obaviti stvari dobro, i obavili smo ih dobro. Oh, znam što mislite: da sva zasluga za lijepo davljenje pripada samo davitelju. To nije točno. Žrtva je mnogo manje pasivna nego što se misli. Jeste li vidjeli onaj vrlo loši film što ga je snimio jedan barbarin — neki Japanac, ako se ne varam — koji završava davljenjem koje traje otprilike trideset dvije minute?

— Da, Oshimino *Carstvo čula*.

— Prizor davljenja potpuno je promašen. Ja, koji se u to razumijem, mogu tvrditi da to nije tako. Kao prvo, davljenje koje traje trideset dvije minute znak je lošeg ukusa! Postoji, u svim umjetnostima, neka vrsta odbijanja priznanja da su ubojstva nešto što se odvija živahno i brzo. Hitchcock je to shvatio. Osim toga, ima još jedna stvar koju taj japanski gospodin nije shvatio: u davljenju nema ničeg uspavljujućeg i bolnog, naprotiv, ono je stimulativno, ono je svježije.

— Svježije! Kakav neočekivan pridjev! Zašto ne i vitaminizirano, kad ste već kod toga?

— Zaista, zašto ne? Čovjek se osjeća preporođen kad zadavi osobu koju voli.

— Govorite o tome kao da ste to radili redovito?

— Dovoljno je da ste jednu stvar učinili samo jedanput — ali temeljito — da je ne prestanete ponavljati do kraja života. Radi toga, nameće se kao imperativ da ključni prizor bude estetski savršen. Onaj japanski gospodin to vjerojatno nije znao, ili je bio strašno nespretan, jer je njegovo davljenje ružno, pa čak i smiješno: daviteljica izgleda kao da pumpa, a udavljeni kao da ga je zgnječio parni valjak. Moje je davljenje bilo prava divota, vjerujte mi.

— U to ne sumnjam. Postavljam si ipak jedno pitanje: zašto ste izabrali davljenje? S obzirom na mjesto na kojem ste bili, utapanje bi bilo logičnije. To je, uostalom, objašnjenje koje ste dali i roditeljima vaše sestrične, kad ste im donijeli leš — objašnjenje prilično

neuvjerljivo, kad se uzmu u obzir tragovi oko vrata. Dakle, zašto niste jednostavno utopili to dijete?

— Izvrsno pitanje. I ja sam na to pomislio, tog 13. kolovoza 1925. Razmišljao sam vrlo brzo. Rekao sam sebi da bi se to, kad bi sve Leopoldine morale umrijeti tako da se utope, pretvorilo u metodu, u zakon žanra, i da bi to bilo pomalo vulgarno, a da i ne govorimo o tome da bi uspomena na starog Hugoa možda bila povrijeđena tim servilnim plagijatom.

— Odustali ste, dakle, od davljenja da biste izbjegli književnu referencu? Ali izbor davljenja izlagao vas je drugim referencama.

— Iako je to točno, taj razlog nisam uzeo u razmatranje. Ne, ono što je najviše utjecalo na moju odluku da zadavim sestričnu bila je ljepota njezina vrata. I s obzirom na potiljak, i na grlo, bijaše to divan vrat, dugačak i gibak, prekrasne linije. Kakva vitkost! Da biste uspjeli zadaviti mene, trebalo bi vam barem dva para ruku. A za vrat nježan kao što je bio njezin, stisak je bio trio lak!

— Da nije imala lijep vrat, ne biste je zadavili?

— Ne znam. Možda bih to ipak učinio jer sam manuelan tip. A davljenje je najneposrednije manuelna vrsta usmrćivanja što postoji. Davljenje pruža rukama osjećaj neusporedive senzualne punoće.

— Eto vidite da ste to učinili radi svog užitka. Zašto me pokušavate uvjeriti da ste je zadavili radi njezina spasa?

— Draga moja mala, vaša je jedina isprika da nemate pojma a teologiji. Ipak, budući da tvrdite da ste pročitali sve moje knjige, morali biste to shvatiti. Napisao sam ja ijedan lijep roman koji se zove *Popratna milost*, a govori o ekstazi koju nam Bog daruje za naša djela da bi ih učinio vrijednima štovanja. To je pojam koji nisam ja izmislio i koji dobro poznaju pravi mistici. Dakle, dok sam davio Leopoldinu, moj je užitak bio popratna milost uz spas moje ljubljene.

— Na kraju ćete mi još reći da je *Higijena ubojice* katolički roman?

— Nije. To je poučan roman.

— Dovršite dakle lekciju i ispričajte mi posljednji prizor.

— Upravo stižem do njega. Stvari su se odvijale jednostavno poput remek-djela. Leopoldina je sjela na moja koljena, licem okrenuta meni. Imajte na umu, gospođice zapisničarko, da je to učinila sama od sebe, po vlastitoj volji.

— To ništa ne dokazuje.

— Mislite da je bila iznenađena kad sam obavio ruke oko njezina vrata, i kad sam ih čvrsto stegnuo? Ni najmanje. Nasmiješili smo se jedno drugome gledajući se u oči. To nije bilo razdvajanje jer smo umirali zajedno. Ja, to smo bili nas dvoje.

— Kako je to romantično!

— Zar ne? Nikad nećete moći zamisliti kako je Leopoldina bila lijepa, osobito u tom trenutku. Ne smiju se daviti ljudi koji imaju vrat duboko utonuo u ramena, to nije estetski. Nasuprot tome, davljenje lijepo pristaje dugim, vitkim, gracilnim vratovima.

— Vaša je sestrična zacijelo bila vrlo elegantna davljenica?

— Prekrasna. U rukama sam osjećao krhkost njezinih hrskavica koje su polako popuštale.

— Tko se laća hrskavice, od hrskavice će i poginuti.

Debeli pisac zagleda se zaprepašteno u novinarku.

— Jeste li shvatili što ste rekli?

— Rekla sam to namjerno.

— To je izvanredno! Vi ste vidovnjakinja. Kako nisam nikad pomislio na to? Već smo znali da je Elzenveiverplatzov sindrom rak hrskavice zabilježen kod ubojica, ali nedostajalo nam je objašnjenje: evo ga! Onih deset robijaša iz Cayennea sigurno su stegnuli hrskavice svojih žrtava. Naš je Gospodin lijepo rekao: "Oružje ubojica uvijek se okreće protiv njih samih." Zahvaljujući vama, gospođice, napokon znam zašto imam rak hrskavice! Ta rekao sam vam da je teologija znanost nad znanostima!

Činilo se da je romanopisac zapao u stanje intelektualne ekstaze kakvo obuzima znanstvenika koji je, nakon dvadeset godina istraživanja, napokon otkrio suvislost svoga sustava. Pogled mu je otkrivao nekakav nevidljivi apsolut, a masno se čelo orosilo poput sluzokože.

— Još uvijek čekam kraj te priče, gospodine Tach.

Sitna mlada žena promatrala je s gađenjem ozareno lice debelog starca.

— Kraj te priče, gospođice? Ali ta priča ne završava, ona tek počinje! Upravo sam to shvatio zahvaljujući vama. Hrkavice, zglobovi spojevi u pravom smislu! Zglobni spojevi tijela, ali nadasve zglobovi spojevi ove priče!

— Niste li već počeli buncati?

— Buncati, da, buncati od napokon pronađene suvislosti! Zahvaljujući vama, gospođice, napokon ću moći napisati nastavak, a možda i kraj tog romana. Ispod naslova *Higijena ubojice* stavit ću podnaslov: “Priča o hrskavicama”. Najljepša moguća oporuka, zar ne? Ali morat ću požuriti, ostaje mi vrlo malo vremena da ga napišem! Bože moj, kakva hitnja! Kakav ultimatum!

— Što god hoćete, ali prije nego što počnete pisati taj nastavak, morat ćete mi ispričati kraj tog 13. kolovoza 1925.

— To neće biti nastavak, to će biti *flash-back!* Shvatite me, hrskavice su ona karika koja nedostaje, ambivalentni zglobni spojevi koji omogućuju da idete odostraga naprijed, ali i od naprijed natrag, da imate pristup cjelini vremena, vječnosti! Pitate me za kraj tog 13. kolovoza 1925? Ali taj 13. kolovoza 1925. nema kraja jer je toga dana započela vječnost. Tako, danas, vi mislite da je 18. siječnja 1991, mislite da je zima i da se u Zaljevu vodi rat. Obična zabluda! Kalendar se zaustavio prije šezdeset šest i pol godina! Mi smo usred ljeta i ja sam lijepo dijete.

— To se baš ne vidi.

— Ne vidite vi to zato što ne gledate dovoljno intenzivno. Pogledajte samo moje ruke, moje tako lijepe, nježne ruke.

— Moram priznati da je to istina. Vi ste debeli i bezoblični, ali sačuvali ste dražesne ruke, ruke paža.

— Zar ne? To je, naravno, znak: moje ruke su u toj priči odigrale neizmjerljivo važnu ulogu. Od 13. kolovoza 1925. te ruke nisu nikad prestale daviti. Zar ne vidite da i u ovom trenutku, dok vam ovo govorim, upravo davim Leopoldinu?

— Ne vidim.

— Kako da ne. Pogledajte moje ruke. Pogledajte njihove zglavke koji stišću onaj labuđi vrat, pogledajte prste koji trljaju hrskavice, koji prodiru u spužvasto tkivo, ono spužvasto tkivo koje će postati tekst.

— Gospodine Tach, uhvatila sam vas na djelu, upravo ste se poslužili metaforom.

— To nije metafora. Što je drugo tekst nego divovska verbalna hrskavica?

— Htjeli vi to ili ne, to je metafora.

— Kad biste vidjeli stvari u njihovoj cjelini, kao što ih ja vidim u ovom trenutku, shvatili biste. Metafora je izum koji omogućuje

ljudima da uspostave suvislu vezu između fragmenata onoga što vide. Kad ta rascjepkanost nestane, metafore nemaju više smisla. Jadna moja mala, kako ste vi slijepi! Jednoga dana možda ćete doprijeti do te cjeline i oči će vam se otvoriti, kao što se moje napokon otvaraju, nakon šezdeset šest i pol godina sljepoće.

— Nije li vam možda potrebno sredstvo za umirenje, gospodine Tach? Izgledate mi opasno nadraženi.

— Imam i zašto. Zaboravio sam već da se može biti ovako sretan.

— Koji razlog imate za sreću?

— Rekao sam vam: upravo davim Leopoldinu.

— I to vas čini sretnim?

— I te kako! Moja sestrična blizu je sedmom nebu. Glavu je nagnula unatrag, divna su joj usta poluotvorena, goleme oči gutaju beskraj, ako nije obratno, lice je velik osmijeh, i evo, mrtva je, ja popuštam stisak, ispuštam njezino tijelo, koje klizi u jezero, koje okrenuto licem nagore pluta u vodi — oči joj zaneseno gledaju nebo, zatim Leopoldina tone i nestaje.

— Hoćete li je izvući iz vode?

— Neću odmah. Najprije razmišljam o onome što sam učinio.

— Zadovoljni ste sami sobom?

— Da. Počinjem se glasno smijati.

— Smijete se?

— Da. Pomišljam kako, obično, ubojice prolijevaju nečiju krv, a ja sam, ne prolivši ni kapi krvi svoje žrtve, ubio Leopoldinu da bih spriječio njezino krvarenje, da bih je vratio njezinoj izvornoj, a ne krvavoj, besmrtnosti. Takav paradoks me nasmijava.

— Imate neobično poremećen smisao za humor.

— Zatim promatram jezero, kojem je vjetar izravnao površinu, uklonivši i posljednje vrtloge izazvane Leopoldininim padom. I mislim kako je taj pokrov dostojan moje sestrične. Odjednom, pomišljam na utapanje u Villequieru i podsjećam sebe na pravilo koje sam si zadao: "Pazi, Pretextat, samo bez zakona žanra, bez plagijata!" Onda uranjam u vodu, spuštam se do zelenkastih dubina u kojima me čeka moja sestrična, još tako bliska meni, a već zagonetna poput potopljenih ruševina. Njezina duga kosa lebdi joj iznad glave, a ona mi se smješka tajanstvenim smiješkom Atalante.

Duga šutnja.

— A zatim?

— Ah, zatim... Podižem je na površinu i uzimam u naručje njezino lagano tijelo, gipko poput alge. Odnosim je u dvorac, gdje dolazak to dvoje ljupkih golih stvorenja ostavlja dubok dojam. Brzo primjećuju da je Leopoldina još mnogo više gola nego ja. Ima li što više golo od leša? Tad počinje smiješno pokazivanje osjećaja, krici, plač, naricanje, proklinjanje sudbine i mojeg nemara, očaj — prizor pun kiča dostojnog nekog trećerazrednog piskarala: čim više ja ne raspoređujem stvari, slike dobivaju izgled koji odaje krajnje loš ukus.

— Mogli biste ipak shvatiti nesreću tih ljudi, osobito roditelja žrtve.

— Nesreća, nesreća... To mi se čini zbilja pretjeranim. Leopoldina je za njih bila samo ljupka i dekorativna ideja. Nisu je gotovo nikad ni viđali. U one tri godine otkad smo tako reći izabrali šumu kao boravište, nisu se mnogo brinuli. Znaite, ti ljudi u dvorcu živjeli su u svijetu vrlo konvencionalnih predodžaba; sad su shvatili da je tema tog prizora “leš utopljenog djeteta koje donose roditeljima”. Možete zamisliti naivna prisjećanja na prizore iz Shakespearea i Hugoa koja se nameću tim čestitim ljudima. Ona koju su oplakivali nije bila Leopoldina de Planeze de Saint-Sulpice, nego Leopoldina Hugo, Ofelija i sve nevine utopljenice na ovom svijetu. Za njih, hijerinfantkinja je bila apstraktan leš, moglo bi se čak reći — posve kulturalni fenomen i, naričući, oni su samo dokazivali duboku opismenjenost svojih osjećaja. Ne, jedina osoba koja je poznavala pravu Leopoldinu, jedina osoba koja je imala stvarnih razloga da oplakuje njezinu smrt, bio sam ja.

— Ali vi niste plakali.

— Kad bi ubojica oplakivao svoju žrtvu, očitovao bi nedosljednost svojih ideja. Osim toga, ja sam bolje nego itko znao da je moja sestrična sretna, zauvijek sretna. Zbog toga sam bio spokojan i nasmiješen usred onog neobuzdanog naricanja.

— To su vam poslije predbacivali, pretpostavljam?

— Dobro pretpostavljate.

— Prisiljena sam zadovoljiti se pretpostavkama, s obzirom na to da vaš roman ne ide mnogo dalje od toga.

— Točno. Mogli ste se uvjeriti da je *Higijena ubojice* vrlo akvatično djelo. Završiti tu knjigu požarom dvorca značilo bi narušiti savršenu vodenu strukturu. Razdražuju me umjetnici koji nikad ne propuštaju

povezati kao par vodu i vatru: tako banalni dualizam graniči s patologijom!

— Ne pokušavajte me vući za nos. Jasno je da vas ta metafizička razmatranja nisu natjerala da naprečac prekinete svoje pripovijedanje. Sami ste mi maloprije rekli da vam je pero zaustavio nekakav tajanstveni uzrok. Ukratko ću ponoviti vaše završne stranice: ostavljate Leopoldinin leš u naručju uciviljenih roditelja, pošto ste im naveli tako općenita objašnjenja da su bila gotovo cinična. Posljednja rečenica romana glasi: “I popeo sam se u svoju sobu.”

— To nije loše, kao kraj.

— Recimo da nije, ali shvatite da čitateljeva glad ostaje neutažena.

— To nije loše, kao reakcija.

— Za metaforičko čitanje, to je točno. Ali ne i za krvoločno čitanje kakvo vi preporučujete.

— Draga gospođice, vi istodobno imate i nemate pravo. Imate pravo, razlog koji me prisilio da ostavim taj roman nedovršenim zaista je tajanstven. Ipak, griješite, jer biste, kao dobra novinarka, htjeli da nastavim pripovijedati na linearan način. Vjerujte mi, to bi bilo gnusno, jer ono što je slijedilo nakon tog 13. kolovoza bilo je, sve do danas, samo odvratno i groteskno propadanje. Od 14. kolovoza, ono mršavo, i u jelu i piću više nego umjereno dijete kakvo sam bio, postalo je prava izjelica. Je li tome bila razlog praznina koju je za sobom ostavila Leopoldinina smrt? Neprestano sam osjećao glad za onom odvratnom hranom — ta mi je sklonost ostala. Za šest mjeseci utrostručio sam svoju težinu, postao sam grozan pubertetlija, izgubio sam svu kosu, sve sam izgubio. Govorio sam vam o konvencionalnim predodžbama života prema kojima se ravnala moja obitelj: u skladu s tim predodžbama, nakon smrti nekog dragog bića njegovi najbliži moraju postiti i mršavjeti. I tako su svi u dvorcu postili i mršavjeli, dok sam se ja, jedini od svog skandaloznog soja, prežderavao i naočigled debljao. Sjećam se, prilično veselo, naših objeda koji su isticali tu opreku: moji djed i baka, moji ujak i ujna jedva bi zamrljali tanjure i užasnuto me gledali kako praznim pladnjeve i žderem kao prostak. Uz sumnjive modrice koje su vidjeli oko Leopoldinina vrata, ta bulimija potaknula ih je da počnu izvoditi

zaključke. Više nisu razgovarali sa mnom, osjećao sam kako me obavijaju sumnjom punom mržnje.

— I to utemeljenom.

— Shvatite da sam se htio osloboditi te atmosfere koja me je malo-pomalo prestala zabavljati. I shvatite da sam se opirao tome da uništim mitski sjaj svog veličanstvenog romana tim jadrnim epilogom. Niste dakle imali pravo što ste željeli nastavak prema svim pravilima, a ipak ste i imali pravo, jer taje priča tražila pravi kraj — ali taj kraj nisam mogao znati sve do danas, jer ste mi ga donijeli vi.

— Ja sam vam donijela kraj romana?

— Upravo u ovom trenutku.

— Ako ste me htjeli dovesti u nepriliku, uspjeli ste, ali voljela bih čuti i objašnjenje.

— Dali ste mi već iznimno važan podatak o kraju svojom primjedbom o hrsravici.

— Nadam se da nemate namjeru pokvariti taj lijepi roman nakalemljujući na njega to bunčanje o hrsravici kojim ste me maloprije gnjavili.

— Zašto ne? To je sjajno otkriće.

— Ne bih sama sebi oprostila da sam vas navela na tako loš kraj. Onda je bolje da ostavite roman nedovršen.

— To ću procijeniti ja. A vi ćete mi dati nešto drugo.

— Što to?

— To ćete mi reći vi, drago dijete! Prijeđimo na rasplet, hoćete li? Čekali smo propisano vrijeme.

— Kakav rasplet?

— Ne izigravajte nevinašce! Hoćete li mi napokon reći tko ste vi? Kakva vas tajanstvena veza povezuje sa mnom?

— Nikakva.

— Niste li možda vi posljednja preživjela iz roda de Planeze de Saint-Sulpice?

— Vi dobro znate da se ta loza ugasila bez potomstva — a u tome ima i vaše zasluge, zar ne?

— Imate li možda nekog dalekog rođaka Tacha?

— Isto tako dobro znate da ste vi posljednji potomak Tachovih.

— Unuka ste kućnog učitelja?

— Ma nisam! Što će vam sve pasti na pamet?

— Tko je onda bio vaš predak? Upravitelj ili majordomus dvorca? Vrtlar? Neka sobarica? Kuharica?

— Prestanite buncati, gospodine Tach; ja nemam nikakve veze, ni ove ni one vrste, s vašom obitelji, s vašim dvorcem, s vašim selom ni s vašom prošlošću.

— To ne mogu vjerovati.

— Zašto?

— Ne biste si dali toliko truda da istražujete o meni kad vas neka nejasna veza ne bi vezala sa mnom.

— Uхватила sam vas na djelu — upravo pokazujete znakove profesionalne deformacije, dragi gospodine! Kao opsesivni pisac, ne možete podnijeti pomisao da ne postoji nikakva tajanstvena veza između vaših likova. Pravi romanopisci su rodoslovci koji to ne znaju. Žao mi je što ću vas razočarati: ja sam za vas strana osoba.

— Sigurno se varate. Možda ni sami ne poznajete obiteljsku, povijesnu, zemljopisnu ili genetsku vezu koja nas spaja, ali nema nikakve sumnje da ta veza postoji. Da vidimo... Nije li se koji od vaših predaka utopio? Nije li bilo slučajeva davljenja među vašim pobočnim rođacima?

— Prestanite buncati, gospodine Tach. Uzalud biste tražili sličnosti između naša dva slučaja — pod pretpostavkom da te sličnosti imaju bilo kakvo značenje. Međutim, čini mi se znakovitom ta vaša potreba da utvrdite neku sličnost.

— Znakovitom za što?

— To je pravo pitanje, ali ono se postavlja vama.

— Shvatio sam, opet ću ja morati sve učiniti. U stvari, teoretičari novog romana bili su velike šaljivčine: istina je da se u stvaranju nije ništa promijenilo. Suočen s bezobličnim i besmislenim svemirom, pisac je prisiljen igrati se demijurga. Bez onog divnog reda koji unosi njegovo pero, svijet ne bi nikad bio sposoban dati obrise stvarima, a pripovijesti ljudi uvijek bi zjapile širom otvorene, poput onih čudnovatih španjolskih krčmi u koje sami morate donijeti sve ono što ćete jesti i piti. I, u skladu s tom višetisućljetnom tradicijom, evo gdje me vi preklinjete da glumim šaptača, da sastavljam vaš tekst, da stavljam interpunkcije u vaše odgovore.

— Pa, hajte, šapćite!

— Samo to i radim, dijete moje! Zar ne vidite da i ja preklinjem vas? Pomozite mi da dam neki smisao toj priči, i ne budite tako licemjerni da mi kažete kako nam ne treba smisao: treba nam više od svega drugog. Shvatite! Već šezdeset šest godina čekam da sretnem osobu poput vas — i zato, ne pokušavajte me uvjeriti da vas je puki slučaj doveo k meni. Ne poričite da postoji neki neobični zajednički nazivnik koji je morao dovesti do ovog susreta. Posljednji put ponavljam svoje pitanje — kažem zaista posljednji put, jer strpljenje nije moja jača strana — preklinjem vas, kažite mi istinu: tko ste vi?

— Žalim, gospodine Tach.

— Što znači to vaše žalim? Nemate mi ništa drugo odgovoriti?

— Imam, ali jeste li vi u stanju čuti taj odgovor?

— Miliji mi je i najgori odgovor od nikakvog odgovora.

— Upravo tako. Moj je odgovor da nema odgovora.

— Budite jasniji, molim vas!

— Pitate me tko sam. Ali vi to već znate, ne zato što sam vam ja rekla nego zato što ste to vi sami rekli. Jeste li već zaboravili? Maloprije, od stotinjak uvreda kojima ste me obasuli, jedna je bila točna.

— Hajde recite, nestrpljivo čekam.

— Gospodine Tach, ja sam jedna mala prijava gadura koja kopa po govnama. O meni se nema što drugo reći, vjerujte mi. Strašno mi je žao. Budite sigurni da bih voljela da vam mogu dati drugi odgovor, ali vi ste tražili istinu, a to je moja jedina istina.

— Nikad vam neću povjerovati.

— Griješite. O svom životu i svom rodoslovlju mogla bih vam reći samo banalnosti. Da nisam bila novinarka, ne bih nikad ni pokušala upoznati vas. Uzalud vam je tragati, uvijek ćete doći do istog zaključka: ja sam mala prijava gadura koja kopa po govnama.

— Ne znam jeste li posve svjesni svih strahota koje u sebi nosi taj odgovor?

— Svjesna sam, na žalost.

— Ne, vi toga niste svjesni, ili bar ne dovoljno. Dopustite mi da vam predočim te strahote; zamislite jednog starca na samrti, potpuno samog i bez nade. Zamislite da mu, nakon šezdeset šest godina iščekivanja, dolazi jedna mlada osoba i odjednom vraća nadu da će mu oživiti izgubljenu prošlost. Postoje dvije mogućnosti: ili je ta

osoba arkanđeo koji je na neki tajanstveni način blizak starcu, i to je onda apoteoza; ili je ta osoba netko tko mu je potpuno stran i tko dolazi potaknut najnezdravijom znatiželjom, a u tom slučaju, dopustite mi da vam kažem, to je odvratno: jer to znači ne samo oskvrnuti grob i zloupotrijebiti povjerenje, nego i oduzeti jednom starcu na samrtni njegovu najdragocjenije blago zabljesnuvši ga obećanjem neke čudesne nagrade, a onda mu, umjesto toga, dati veliku hrpu govana. Kad ste došli ovamo, našli ste starca koji umire među svojim lijepim uspomena i koji se pomirio s tim da više nema sadašnjosti. Kad odete odavde, ostavit ćete starca koji umire usred truleži svojih uspomena, i koji je očajan što više nema sadašnjosti. Da ste imali malo srca ili pristojnosti, lagali biste mi, izmislili biste neku vezu između nas. Sad je kasno, zato, ako imate malo srca ili pristojnosti, dokrajčite me, prekinite ovo moje gađenje, jer ova patnja postaje nepodnošljiva.

— Pretjerujete. Ne vidim čime sam to mogla toliko pokvariti vaše uspomene.

— Mom romanu trebao je kraj. Svojim smicalicama naveli ste me da povjerujem kako mi vi donosite taj kraj. Nisam se više usuđivao nadati se tome, vraćao sam se u život nakon beskrajno dugog zimskog sna — i onda, bez stida, vi mi pokazujete svoje prazne ruke, niste mi donijeli ništa drugo do iluzornog povratka u život. U mojoj dobi, takve se stvari više ne mogu podnijeti. Bez vas, umro bih ostavljajući jedan nedovršen roman. Zbog vas, i sama će moja smrt biti nedovršena.

— Prekinite s tim stilskim figurama, molim vas!

— Zaista je riječ o stilskim figurama! Zar ste zaboravili da ste me lišili moje supstancije? Reći ću vam nešto, gospođice: ubojica nisam ja, ubojica ste vi!

— Molim?

— Vrlo dobro ste me čuli. Ubojica ste vi, a ubili ste dvije osobe. Dok je god Leopoldina živjela u mom sjećanju, njezina je smrt bila apstrakcija. Ali vi ste ubili njezinu uspomenu, upavši ovamo u svom lovu na senzacije, a ubivši tu uspomenu, ubili ste ono što je još ostalo od mene.

— Sofizam.

— Znali biste da to nije sofizam kad biste bar malo poznavali ljubav. Ali kako bi jedna mala prljava govnicka mogla shvatiti što je to ljubav? Vi ste osoba kojoj je ljubav posve strana i daleka, dalja nego ikome koga sam ikad sreo.

— Ako je ljubav to što vi kažete, lakše mi je kad znam da mi je strana.

— Očito, nisam vas ništa naučio.

— Pitam se zaista što biste me vi mogli naučiti osim daviti ljude?

— Htio sam vas naučiti da sam, zadavivši je, poštedio Leopoldinu jedine prave smrti, a to je zaborav. Vi me promatrate kao ubojicu, a ja sam jedno od vrlo rijetkih ljudskih bića koja nisu nikoga ubila. Pogledajte oko sebe, i pogledajte sami sebe: svijet je pun ubojica, to jest ljudi koji sebi dopuštaju da zaborave one za koje su tvrdili da ih vole. Zaboraviti nekoga: jeste li ikad pomislili što to znači? Zaborav je nepregledan ocean po kojem plovi samo jedan brod, a to je sjećanje. Za golemu većinu ljudi, taj brod se svodi na bijedan čamac koji i pri najmanjoj nepogodi propušta vodu, i čiji kapetan, osoba bez skrupula, misli samo na to kako da nešto uštedi. Zna li što znači ta sramna riječ? To znači svaki dan žrtvovati one članove posade za koje se drži da su suvišni. A znate li koji se smatraju suvišnima? Pokvarenjaci, dosadnjakovići, glupani? Ne, u more bacaju one koji im više nisu potrebni — one koji su svoje već odslužili. Oni su nam dali najbolji dio sebe, dakle, što bi nam još mogli dati? Hajde, bez milosti, očistimo kuću, i hop! Bace ih preko ograde i ocean ih proguta, nesmiljen i neutaživ. Eto, tako se, draga gospođice, posve nekažnjeno izvode najbanalnija ubojstva. Ja nisam nikad odobravao to užasno ubijanje, a u ime te nevinosti vi me danas optužujete, u skladu s onim što ljudi nazivaju pravdom, a što je neka vrsta upute za prokazivanje.

— Tko vam govori o prokazivanju? Nemam namjeru prokazati vas.

— Zaista? Onda ste još gori nego što sam mislio. Obično su oni koji ruju po govnicama toliko pristojni da izmisle neki razlog. A vi ružete po govnicama tek tako, uživajući jedino u tome da zasmrdite zrak. Kad odete odavde, protrljat ćete ruke i pomisliti kako niste izgubili dan jer ste uprljali nečiji svijet. Zaista se bavite lijepim poslom, gospođice!

— Ako vas dobro razumijem, vi biste više voljeli da vas povlačim po sudovima?

— Svakako. Jeste li pomislili kakva će biti moja agonija ako me ne prijavite, ako me ostavite samog i prznog u ovom stanu, nakon svega onoga što ste mi učinili? Naprotiv, kad biste me odvukli pred lice pravde, to bi me zabavljalo.

— Žao mi je, gospodine Tach, ali morat ćete se sami prijaviti; ja se ne bavim takvim stvarima.

— Vi ste iznad takvih stvari, zar ne? Vi pripadate onom najgorem soju, onom koji radije kalja nego ruši. Možete li mi objasniti što se događalo u vašoj glavi onoga dana kad ste odlučili doći da me mučite? Kojem ste to gnusnom nagonu podlegli?

— Znate vi to od početka, dragi gospodine: zar ste zaboravili ulog naše oklade? Htjela sam vas vidjeti kako puzite preda mnom. Nakon ovoga što ste mi rekli, želim to još više. Puzite, dakle, jer ste izgubili!

— Izgubio sam, to je točno, ali milija mi je moja sudbina od vaše.

— To bolje za vas. Puzite!

— Želi li me to vaša ženska taština vidjeti kako puzim?

— Moja želja za osvetom. Puzite!

— Niste dakle ništa shvatili.

— Moji kriteriji neće nikad biti jednaki vašima, a shvatila sam sve vrlo dobro. Ja promatram život kao najdragocjenije dobro, nikakvi vaši govori neće u tome ništa promijeniti. Bez vas, Leopoldina bi živjela, sa svim onim strahotama koje donosi život, ali i sa svim ljepotama koje on u sebi nosi. Tome nemam što dodati. Puzite!

— Nakon svega, ne ljutim se ipak na vas.

— Još bi samo to trebalo. Puzite!

— Vi živite u svijetu potpuno drukčijem od mojega. Normalno je da ne možete ništa shvatiti.

— Vaše razumijevanje me je zaista ganulo. Puzite!

— U stvari, ja sam mnogo tolerantniji od vas: ja mogu prihvatiti da vi živite prema drugim kriterijima. Vi ne možete. Za vas postoji samo jedan način viđenja stvari. Vi imate skučen duh.

— Gospodine Tach, budite sigurni da me vaša egzistencijalistička razmatranja ne zanimaju. Nalažem vam da puzite, i točka.

— U redu. A kako biste htjeli da puzim? Zar ste zaboravili da sam nepokretan?

— To je točno. Pomoći ću vam.

Novinarka ustane, uhvati debeljka ispod pazuha i jedva ga baci na tepih, s licem okrenutim podu.

— U pomoć! Pomozite mi!

Ali, u tom položaju, lijepi romanopiscev glas bio je prigušen i nitko ga nije mogao čuti, osim mlade žene.

— Puzite!

— Ne smijem ležati na truhu. Liječnik mi je to zabranio.

— Puzite!

— Sranje! Mogu se svaki čas ugušiti.

— Tako ćete barem znati što je gušenje, na koje ste vi osudili jednu djevojčicu. Puzite!

— Bilo je to za njezin spas.

— A ja vas izlažem opasnosti da se ugušite za svoj spas. Vi ste odvratn starac kojeg želim spasiti od propadanja. To je dakle isto. Puzite!

— Ali ja sam već propao! Šezdeset pet i pol godina nisam radio ništa drugo nego propadao.

— U tom slučaju, želim vas vidjeti kako još više propadate. Hajde, propadajte!

— Ne možete tako reći, to je defektivan glagol.

— Kad biste samo znali koliko mi se za to fućka. Ali, ako vas smeta taj defektivni glagol, znam jedan drugi koji nije defektivan: puzite!

— To je strašno, gušim se, crknut ću!

— Gle, gle! Mislila sam da vi smrt smatrate dobročinstvom.

— Ona to i jest, ali ne želim umrijeti odmah.

— Ma nemojte. Čemu odgađati tako sretan događaj?

— Zato što sam upravo nešto shvatio, i želim vam to reći prije nego što umrem.

— U redu. Pristajem okrenuti vas na leđa, ali samo pod jednim uvjetom: morate prvo puziti preda mnom.

— Obećavam da ću pokušati.

— Ne tražim od vas da pokušate, nalažem vam da puzite. Ako ne uspijete, ostavit ću vas da krepate.

— U redu, evo puzim.

I debela, oznojena tjelesina odvuče se dva metra po tepihu, dašćući poput lokomotive.

— Uživajte u tome, a?

— Da, uživam. A uživam još više kad pomislim da nekoga osvećujem. Kroz vaše raskvašeno tijelo čini mi se da vidim kako se ocrtava jedan nježan lik kojem vaša muka donosi olakšanje.

— Smiješno kao u teatru.

— Niste zadovoljni? Hoćete još puziti?

— Uvjeravam vas da je krajnje vrijeme da me okrenete. Svaki čas bih mogao ispustiti dušu, ako je imam.

— Iznenadujete me. Zar umrijeti da bi se umrlo, zar jedno lijepo ubojstvo nije bolje od polaganog umiranja od raka?

— Vi to nazivate lijepim ubojstvom?

— U očima ubojice, umorstvo je uvijek lijepo. Žrtva uvijek nalazi prigovore. Jeste li vi u stanju, u ovom trenutku, zanimati se za umjetničku vrijednost svoje smrti? Priznajte da niste.

— Priznajem da nisam. Okrenite me, smilujte se!

Novinarka uhvati tjelesinu za bok i pazuhu i okrene je na leđa, ispustivši krik od napora. Debeli pisac je grčevito disao. Trebalo je nekoliko minuta da mu se preplašeno lice opet smiri.

— Što ste to, dakle, maloprije otkrili, i što ste mi toliko željeli priopćiti?

— Htio sam vam reći da je to gadan trenutak.

— I što još?

— Zar vam to nije dovoljno?

— Kako? To je sve što mi imate reći? Trebale su vam dakle osamdeset tri godine da biste saznali ono što svatko zna od rođenja?

— Pa, dobro, ja to nisam znao. Morao sam doživjeti taj osjećaj da crkavam, da bih shvatio užas, ne smrti, o kojoj ne znamo ništa, nego trenutka umiranja. To je gadan trenutak. Ako je drugima ta spoznaja prirodna, meni nije bila.

— Rugate mi se.

— Ne. Za mene je, do danas, smrt bila smrt, i točka. To nije bilo ni nešto dobro ni nešto zlo, to je značilo nestati. Nisam shvaćao da postoji razlika između smrti i trenutka smrti, koji je nepodnošljiv. Da, to je zbilja čudno: smrt me još uvijek ne plaši, ali ubuduće ću se preznojavati pri pomisli na trenutak prijelaza, pa makar on potrajao samo jednu sekundu.

— Stidite se dakle?

— I da i ne.

— K vragu! Moram li vas opet natjerati da puzite!

— Dopustite mi da vam objasnim. Da, stidim se pri pomisli da sam na takav trenutak osudio Leopoldinu. S druge strane, i dalje vjerujem, ili se barem nadam, da je njoj bilo dano da bude iznimka. Činjenica je da sam pomno promatrao njezino lice za one njezine kratke agonije, i da na njemu nisam pročitao nikakav strah.

— Obožavam iluzije kojima se uljuljujete da biste sačuvali mirnu savjest.

— Baš me briga za moju savjest. Pitanje koje sam postavio pripada višoj razini.

— Bože moj!

— Izgovorili ste pravu riječ: da, možda Bog, nekim izuzetnim ljudskim bićima, daruje prijelaz lišen patnje i straha, neku ekstatičnu smrt. Mislim da je Leopoldina doživjela to čudo.

— Slušajte, vaša je priča već ionako dovoljno odvratna; hoćete li je učiniti još i grotesknom zazivajući Boga, ekstazu i čuda? Umišljate li možda sebi da ste izvršili nekakvo mistično umorstvo?

— Svakako.

— Potpuno ste ludi — trebalo bi vas strpati u luđačku košulju. Hoćete li da vam kažem kako izgleda stvarnost tog mističnog umorstva, vi bolesni stvore? Zna li koja je prva stvar koju napravi leš, nakon što je čovjek preminuo? Popiša se, gospodine, i posere ono što mu je ostalo u crijevima.

— Vi ste gnusni! Prekinite tu komediju, uznemirujete me.

— Uznemirujem vas, a? Ubijati ljude, to vas ne smeta, ali pomisao da vam žrtve pišaju i seru, to vam je nepodnošljivo, a? Voda u vašem jezeru mora da je bila jako mutna kad, vadeći iz vode leš svoje sestrične, niste vidjeli sadržaj njezinih crijeva kako se penje prema površini.

— Umuknite, smilujte se!

— Da se smilujem kome? Jednom ubojici koji čak nije u stanju podnijeti organske posljedice svoga zločina?

— Kunem vam se, kunem vam se da to nije bilo tako kako vi kažete.

— Ma nemojte? Leopoldina nije imala mjehur i crijeva?

— Jest, ali... nije to bilo tako kako vi kažete.

- Recite radije da vam je ta pomisao nepodnošljiva.
- Ta mi je pomisao zaista nepodnošljiva, ali to nije bilo tako kako vi kažete.
- Namjeravate li ponavljati tu rečenicu do smrti? Bilo bi bolje da to pokušate malo objasniti.
- Na žalost, ne uspijevam objasniti to uvjerenje. Pa ipak, znam da to nije bilo tako kako vi kažete.
- Znate li kako nazivaju tu vrstu uvjerenja? Autosugestijom.
- Gospođice, budući da ne uspijevam biti dovoljno jasan da biste me shvatili, dopuštate li mi da pristupim tom pitanju iz drugog aspekta?
- Vjerujete li vi zaista da postoji neki drugi aspekt?
- Sklon sam u to vjerovati.
- Onda, dobro... tamo gdje smo stali.
- Gospođice, jeste li već nekog voljeli?
- To je vrhunac! Evo nas u rubrici "Ljubavna pošta".
- Ne, gospođice. Da ste već voljeli, znali biste da to nema nikakve veze. Jadna Nina, vi niste nikad nikog voljeli!
- Ne izvodite tu komediju sa mnom, molim vas! Osim toga, ne zovite me Nina, osjećam se neugodno.
- Zašto?
- Ne znam. Čuti svoje ime kako ga izgovara jedan ubojica, koji je uz to još i debeo, u tome ima nečeg odvratnog.
- Šteta. A ja sam vas tako želio zvati Nina. Čega se bojite, Nina?
- Ne bojim se ja ničega. Vi mi se gadite, to je sve. I ne zovite me Nina.
- Šteta. Osjećam potrebu da vas zovem imenom.
- Zašto?
- Jadna moja mala, vi tako prekaljena, tako zrela, a još ste, u nekim stvarima, poput janjeta koje se upravo izleglo. Zar ne znate što znači potreba da neke osobe zovemo imenom? Mislite li da mnogi obični smrtnici izazivaju u meni tu potrebu? Nikad, dijete moje. Ako duboko u sebi osjećate želju da zazivate ime neke osobe, to znači da je volite.
- ...?
- Da, Nina. Ja vas volim, Nina.
- Hoćete li uskoro prestati govoriti gluposti?

— To je istina, Nina. Predosjećao sam to, maloprije, a onda sam pomislio da sam se prevario, ali nisam se prevario. To sam vam zapravo htio reći onda kad sam bio tako reći na pragu smrti. Mislim da više ne bih mogao živjeti bez vas, Nina. Volim vas.

— Probudite se, slaboumniče!

— Nikad nisam bio lucidniji.

— Lucidnost vam nimalo ne pristaje.

— Nije važno. Ja više ne značim ništa, potpuno pripadam vama.

— Prekinite s tim buncanjem, gospodine Tach. Ja vrlo dobro znam da me ne volite. Ja nemam ništa što bi se vama moglo svidjeti.

— I ja sam to mislio, Nina, ali ova je ljubav daleko iznad svega toga.

— Smilujte se, nemojte mi reći da me volite zbog moje duše, jer ću se nasmijati do suza.

— Ne, ova ljubav je još nešto više.

— Odjednom ste postali tako eterični.

— Zar ne shvaćate da se neko biće može voljeti izvan svih poznatih okvira?

— Ne.

— Šteta, Nina. Ipak, ja vas volim, i osjećam svu dubinu tajne koju u sebi nosi taj glagol.

— Prestanite! Shvatila sam: vi tražite doličan kraj za svoj roman, zar ne?

— Kad biste znali koliko mi taj roman malo znači od prije nekoliko minuta!

— Ne vjerujem vam ni riječi. Taj nedovršeni roman vas muči. Zgrozili ste se kad ste doznali da nemam nikakve osobne veze s vama, pa sad pokušavate pošto-poto stvoriti tu osobnu vezu, izmišljate ljubavnu priču u posljednjem trenutku. Toliko mrzite beznačajnost da biste bili sposobni i za najnevjerojatnije laži da biste dali neki smisao onome što nikad neće imati smisla.

— Kakva zabluda, Nina! Ljubav nema nikakvog smisla, i upravo je zato sveta.

— Ne pokušavajte me obmanjivati svojom retorikom. Vi ne volite nikoga osim Leopoldinina leša. Morali biste se, uostalom, stidjeti što oskvrnjujete jedinu ljubav svoga života govoreći mi tako nevjerodostojne stvari.

— Jaje ne oskrvnjujem, naprotiv. Voleći vas, dokazujem da me je Leopoldina naučila voljeti.

— Sofizam.

— To bi bio sofizam kad se ljubav ne bi pokoravala pravilima koja su daleko od svake logike.

— Slušajte, gospodine Tach, napišite te gluposti u svom romanu, ako vas to zabavlja, ali prestanite me koristiti kao zamorca.

— Nina, to me ne zabavlja. Ljubav ne služi za zabavu. Ljubav ne služi ničemu drugom osim tome da volimo.

— Zanosno.

— Naravno. Kad biste mogli shvatiti smisao te riječi, bili biste isto tako zaneseni kao što sam ja u ovom trenutku, Nina.

— Poštedite me svog zanosa, molim vas! I prestanite me zvati Nina, inače ne odgovaram više za svoje postupke.

— Nemojte više odgovarati za svoje postupke, Nina. I dopustite da vas volim, kad već vi niste sposobni voljeti mene.

— Voljeti vas? Samo bi još to trebalo. Čovjek bi zaista morao biti perverznan da voli vas.

— Budite onda perverzni, Nina, bio bih tada sretan.

— Gadilo bi mi se učiniti vas sretnim. Nitko nije nedostojniji toga od vas.

— Ne slažem se s vama.

— Naravno.

— Ja sam odvratna, ružna, zao, mogu biti najpodlija osoba na svijetu, a ipak imam jednu vrlo rijetku vrlinu, tako lijepu da ne smatram sebe nedostojnim da budem voljen.

— Dopustite mi da pogađam: skromnost?

— Ne. Moja je vrlina sposobnost da volim.

— I u ime te uzvišene vrline htjeli biste da vam okupam noge suzama i da vam kažem: "Pretextat, ja vas volim."

— Izgovorite još jedanput moje ime, to je tako ugodno čuti.

— Prestanite, tjerate me na povraćanje.

— Vi ste divni, Nina. Imate izvanredan karakter, imate vatren temperament i uz to ledenu grubost. Oholi ste i drski. Imali biste sve što je potrebno da budete sjajna ljubavnica, samo kad biste bili sposobni za ljubav.

— Dopustite mi da vas upozorim da se varate ako me smatrate Leopoldininom reinkarnacijom. Ja nemam ništa zajedničko s onom ekstatičnom djevojčicom.

— Znam. Jeste li kad doživjeli ekstazu, Nina?

— To pitanje čini mi se potpuno neumjesnim.

— Ono je neumjesno, u pravu ste. Sve je neumjesno u ovoj priči, počevši od ljubavi koju budite u meni. Zato, kad smo već tu gdje jesmo, Nina, ne oklijevajte i odgovorite mi na pitanje, koje je čednije nego što vi mislite: jeste li već doživjeli ekstazu, Nina?

— Ne znam. Ali sigurno je da nisam u ekstazi u ovom trenutku.

— Vi ne poznajete ljubav, vi ne poznajete ekstazu: vi ne poznajete ništa. Mala moja Nina, kako vam je toliko stalo do života kad ga čak i ne poznajete?

— Zašto mi to govorite? Zato da bih poslušno dopustila da me ubijete?

— Neću vas ubiti, Nina. Maloprije sam namjeravao to učiniti, ali otkad sam puzio, ta je želja nestala.

— To je da umreš od smijeha. Dakle, umišljali ste sebi da ste sposobni ubiti me, takvi stari i nemoćni kakvi jeste? Mislila sam da ste odvratni, ali zapravo ste naprosto glupi.

— Ljubav čini ljude glupima, to je dobro poznato, Nina.

— Za Boga miloga, nemojte mi govoriti o svojoj ljubavi, osjećam kako se u meni javljaju ubilačke želje.

— Je li to moguće? Ali, Nina, to tako počinje.

— Što tako počinje?

— Ljubav. Zar sam ja u vama probudio tu ekstazu? Neizrecivo sam ponosan, Nina. Želja da ubijem upravo je umrla u meni, a evo gdje se ponovno rađa u vama. U ovom trenutku vi počinjete živjeti: jeste li vi toga svjesni?

— Svjesna sam samo dubine svoje razdraženosti.

— Upravo prisustvujem izvanrednom prizoru: vjerovao sam, kao i većina smrtnika, da je reinkarnacija fenomen *post mortem*. A evo gdje pred svojim očima, još za života, vidim kako se vi pretvarate u mene!

— Nikad nisam ni od koga čula tako sramotnu uvredu.

— Dubina vašega bijesa potvrđuje početak vašega života, Nina. Odsada ćete uvijek biti tako bijesni kao što sam bio i ja, bit ćete

alergični na licemjerje, eksplodirat ćete od kletvi i zanosa, bit ćete genijalni poput gnjeva, više se ničega nećete bojati.

— Jeste li završili, naduta mješino?

— Eto, vidite da sam u pravu.

— To je laž! Ja nisam vi.

— Još niste sasvim, ali i to će se uskoro dogoditi.

— Što hoćete time reći?

— To ćete uskoro saznati. To je sjajno. Govorim stvari koje se ispunjavaju pred mojim očima kako ih izgovaram. Evo, postao sam proročica sadašnjosti, ne budućnosti, sadašnjosti, shvaćate li?

— Shvaćam da ste izgubili razum.

— A vi ste ga preuzeli, kao što ćete preuzeti i sve ostalo. Nina, nikad nisam doživio ovakvu ekstazu!

— Gdje su vam tablete za umirenje?

— Nina, imat ću čitavu vječnost da budem miran, čim me vi ubijete.

— Što kažete?

— Pustite me da govorim. To što vam imam reći previše je važno. Htjeli vi to ili ne, vi se upravo pretvarate u moju inkarnaciju. Pri svakoj preobrazbi moga bića čekala me jedna osoba dostojna ljubavi: prvi put bila je to Leopoldina, i ja sam nju ubio; drugi put, to ste vi, i sad ćete vi ubiti mene. Pravedan obrat stvari, zar ne? Kako sam sretan što ste to vi: zahvaljujući meni, vi upravo otkrivате što je ljubav.

— Zahvaljujući vama, ja upravo učim što je zaprepaštenje.

— Vidite li? To ste vi rekli. Ljubav počinje zaprepaštenjem.

— Maloprije ste rekli da počinje buđenjem želje za ubojstvom.

— To je isto. Slušajte što se to javlja u vama, Nina: osjećajte tu silnu zapanjenost. Jeste li već čuli tako dobro skladanu simfoniju? Isprepletanje motiva suviše je uspjelo i suviše istančano da bi ga ostali zamijetili. Jeste li svjesni nevjerojatne raznolikosti instrumenata? Iz njihova neskladnog suzvučja mogla bi se roditi samo kakofonija — a ipak, Nina, jeste li već čuli nešto ljepše? Ti deseci pokreta koji se preklapaju u vama, i koji vašu glavu pretvaraju u katedralu, i koji vaše tijelo pretvaraju u beskonačnu rezonantnu kutiju, i koji vašu mršavu put dovode u trans, i koji opuštaju vaše hrskavice — eto kako vas je obuzelo nešto neopisivo.

Tišina. Novinarka zabaci glavu.

— Glava vam je teška, zar ne? Poznajem taj osjećaj. Vidjet ćete da se na to nećete nikad naviknuti.

— Na što?

— Na to nešto neopisivo. Pokušajte dići glavu, Nina, koliko god vam bila teška lubanja, i pogledajte me.

Stvorenje jedva izvede taj pokret.

— Priznajte da je, unatoč poteškoćama, to božanski ugodno. Kako sam sretan što ste naposljetku shvatili. Zamislite, dakle, što je bila Leopoldinina smrt. Maloprije, trenutak umiranja činio mi se nepodnošljivim, jer sam puzio, u dvostrukom značenju te riječi. Ali prijeći iz života u smrt u punoj ekstazi, to je obična formalnost. Zašto? Zato što u takvim trenucima čovjek čak i ne zna je li mrtav ili je živ. Bilo bi netočno reći da je moja sestrična umrla bez boli, ili da je nije bila svjesna, poput onih koji umru u snu: istina je da je ona umrla a da nije umrla, jer više nije bila živa.

— Pazite, to što ste upravo rekli smrdi po tachovskoj retorici.

— A to što vi osjećate, to je tachovska retorika, Nina? Pogledajte me, dražesni mali avataru! Morat ćete se naviknuti na to da ubuduće prezirete logiku drugih. Morat ćete se, dakle, naviknuti da budete sami — ali ne žalite zbog toga.

— Nedostajat ćete mi.

— Kako je ljubazno od vas što ste to rekli.

— Vi dobro znate da ljubaznost nema veze s ovom pričom.

— Ne brinite se, naći ćete me u svakoj ekstazi.

— Hoće li mi se to često događati?

— Istini za volju, ja nisam osjetio ekstazu već šezdeset pet i pol godina, ali ova koju doživljavam u ovom trenutku briše izgubljeno vrijeme kao da ga nikad nije ni bilo. Morat ćete se naviknuti i na to da se ne osvrćete na kalendar.

— To obećava.

— Ne budite tužni, dragi avataru! Ne zaboravite da vas volim. A ljubav je vječna, vi to dobro znate.

— Znate li da takva opća mjesta dobivaju neodoljiv okus u ustima jednog dobitnika Nobelove nagrade za književnost?

— Vi i ne znate kako ste to dobro rekli. Kad netko dosegne moj stupanj sofisticiranosti, ne može više izgovoriti nijednu banalnost a da je ne izobličiti, da joj ne da prizvuk najneobičnijeg paradoksa.

Koliko je pisaca izabralo taj životni put s jedinim ciljem da jednoga dana dospiju s onu stranu toposa, u svojevrsni *no man's land*, gdje je riječ uvijek djevičanska. Možda je bezgrešno začće upravo to: izgovoriti riječi najbliže lošem ukusu ostajući u nekoj vrsti čudesnog stanja milosti, zauvijek iznad gužve, iznad smiješne dreke. Ja sam posljednja osoba na svijetu koja može reći "Volim vas" a da ne bude opscena. Kakva sreća za vas!

— Sreća? Nije li to prokletstvo?

— Sreća, Nina. Shvatite: bez mene bi vam život bio užasno dosadan!

— Što vi o tome znate?

— To bar bode oči. Niste li sami rekli da ste mala gadura koja ruje po govnama? S vremenom biste se toga zasitili. Prije ili kasnije, treba se prestati zanimati za tuđa govna, treba stvarati vlastita. Bez mene, ne biste nikad bili za to sposobni. Ubuduće, o avataru, imat ćete pristup božanskim pobudama stvaralaca.

— Istina je da osjećam kako se u meni rađa nekakva pobuda koja me zbunjuje.

— To je normalno. Sumnja i strah su pomoćna sredstva velikih pobuda. Malo-pomalo, shvatit ćete da je taj strah dio užitka. A vama je potreban užitak, Nina, zar ne? Svakako, ja sam vas sve naučio i sve vam donio. Počevši od ljubavi: dragi avataru, zadrhtim pri pomisli da bez mene nikad ne biste upoznali ljubav. Prije nekoliko minuta govorili smo o defektivnim glagolima: jeste li znali da je glagol voljeti najdefektivniji od svih glagola?

— O čemu to govorite?

— Konjugira se samo u jednini. Njegovi oblici u množini uvijek su samo prurušeni oblici jednine.

— Teoretski gledano.

— Nikako: nisam li vam dokazao da, kad se dvije osobe vole, jedna od njih mora nestati da bi se ponovno uspostavila jednina?

— Nećete mi valjda reći da ste ubili Leopoldinu zato da biste poštovali svoj gramatički ideal?

— Taj razlog vam se čini potpuno beznačajnim? Poznajete li vi nešto što se nameće s većom nužnošću od konjugacije? Znajte, mali avataru, da, kad ne bi postojala konjugacija, mi čak ne bismo bili ni

svjesni da smo odvojeni pojedinci, i ovaj bi uzvišeni razgovor bio nemoguć.

— Jao, kad bi bar nebo dalo!

— Hajde, ne uskraćujte sebi taj užitak.

— Užitak? U meni nema ni traga užitku, ne osjećam ništa osim užasne želje da vas zadavim.

— Pa niste baš brzi, avataru srca moga. Već najmanje deset minuta, prozirno da prozirnije ne može biti, trudim se da vas navedem na to. Razdražio sam vas, dotjerao vas do kraja, ne bih li vas oslobodio posljednjih skrupula, a vi još niste prešli na djelo. Što čekate, nježna moja ljubavi?

— Teško mi je povjerovati da vi to zaista želite.

— Dajem vam svoju riječ.

— Osim toga, nisam navikla na to.

— To će već doći.

— Bojim se.

— Utoliko bolje.

— A ako to ne učinim?

— Atmosfera će postati neizdrživa. Vjerujte mi, stigli smo dotle da više nemate izbora. Osim toga, vi mi pružate jedinstvenu priliku da umrem u jednakim okolnostima kao i Leopoldina: znat ću napokon što je ona doživjela. Hajde, avataru, spreman sam!

Novinarka je obavila zadatak besprijekorno. Izvela ga je brzo i čisto. Klasicizam nikad ne čini pogreške kad je posrijedi ukus.

Kad je to obavila, Nina isključi magnetofon i sjedne na sredinu divana. Bila je vrlo mirna. Što je počela govoriti sama sa sobom, nije bilo posljedica nekog mentalnog poremećaja. Govorila je kao što se govori prisnom prijatelju, s pomalo veselom nježnošću:

— Draga moja stara ludo, zamalo ste me pobijedili! Vaše riječi iznervirale su me toliko da se to ne može opisati; samo što nisam poludjela. Sad se osjećam mnogo bolje. Moram priznati da ste bili u pravu: davljenje je vrlo ugodna dužnost.

I avatar pogleda svoje ruke zadivljeno.

Putovi koji vode do Boga nedokučivi su. Još su nedokučiviji putovi koji vode do uspjeha. Nakon tog nemilog događaja, nastala je prava navala na djela Pretextata Tacha. Deset godina kasnije bio je klasik.

BALKAN DOWNLOAD

- 1 *Ne bacajte biserje pred svinje (lat.).*
- 2 *Taština nad taštinama i sve je taština (lat.).*
- 3 *Poslije toga, dakle zbog toga (pogreška u zaključivanju) (lat.).*
- 4 *Glas naroda, glas božji (lat.).*
- 5 *To više; to većma; upravo zbog toga (lat.).*
- 6 *Sva je žena u maternici (lat.).*